

آئینہ ششم

چکیدہ مقالات ششہین عرس بین المللی بیدل دہلوی

آئینہ ششم

چکیدہ مقالات
ششمین عرس بین المللی بیدل دہلوی

بہ اہتمام:
دییرخانہ عرس بیدل

به اوج کبریا کز پهلوی عجز است راه آنجا
سرمویی گراینجا خم شوی بشکن کلاه آنجا
ادبگاه محبت، ناز شوخی بر نمی دارد
چو شبنم سر به مُهرِ اشک می بالد نگاه آنجا
به یاد محفل نازش سحر خیزست اجزایم
تبسم تا کجاها چیده باشد دستگاه آنجا
مقیم دشت الفت باش و خواب ناز سامان کن
به هم می آورد چشم تو، مرگان گیاه آنجا
خیال جلوه زار نیستی هم عالمی دارد
ز نقش پا، سری باید کشیدن گاهگاه آنجا
خوشا بزم وفا کز خجلت اظهار نومیدی
شرر در سنگ دارد پرفشانی های آه آنجا
به سعی غیر، مشکل بود ز آشوب دویی رستن
سری در جیب خود دزدیدم و بردم پناه آنجا
دل از کم ظرفی طاقت، نبست احرام آزادی
به سنگ آید مگر این جام و گردد عذر خواه آنجا
به کنعان هوس، گردی ندارد یوسف مطلب
مگر در خود فرورفتن کند ایجاد چاه آنجا
ز بس فیض سحر می جوشد از گرد سواد دل
همه گرشب شوی، روزت نمی گردد سیاه آنجا
ز طرز مشرب عشاق، سیر بینوایی کن
شکست رنگ کس آبی ندارد زیر گاه آنجا
زمینگیرم به افسون دل بی مدعا بیدل
در آن وادی که منزل نیز می افتد به راه آنجا

فهرست

۱. اشارت/ هادی سعیدی کیاسری ۱۱
۲. افکار عرفانی میرزا عبدالقادر بیدل/ محمد ابوالکلام سرکار ۱۳
۳. جلوه فرهنگ هندویی در مثنوی «عرفان» سروده بیدل دهلوی/ اشتیاق احمد ۱۶
۴. نقش زبان فارسی در انتقال فرهنگ و جامعه هندی به فارسی زبانان جهان
علیم اشرف خان ۱۸
۵. اهمیت تاریخی، فرهنگی، ادبی و هنری کتیبه های فارسی و عربی هند
علی اکبر شاه ۲۰
۶. هر دو زیر ساعت بزرگ/ محمد الامین الکرخی ۲۲
۷. گسترش زبان و ادبیات فارسی در میان آلبانیایی ها (از گذشته تا حال و آینده)
ارمال بگ ۲۴
۸. بررسی وضعیت آموزشی زبان و ادب فارسی در آموزشگاه های عالی جمهوری قرقیزستان
نورلانییک بالتاییف ۲۶
۹. شعر/ علی بن نحی ۲۹
۱۰. ترجمه اشعار بیدل به زبان فرانسوی/ ناصر الدین بوشقیف ۳۲
۱۱. اقتباسی از مثنوی «کامدی و مدن» اثر بیدل دهلوی با اپرانامه ع. دهاتی برای تئاتر
تاجیکستان/ کاترینا پتروونا پیشورنیکووا ۳۴
۱۲. گسترش سازهای موسیقی ایرانی در شمال غربی چین و سبک چینی شدن آن ها
چائو تلیمو ۳۷

۱۳. بیدل شناسی در ترکیه/ علی تمیزال ۳۹
۱۴. بیدل شاعر معانی بلند/ احمد جاوید ۴۱
۱۵. نگاه اجتماعی و تاریخی بیدل دهلوی در رقعاتش/ محمد جعفر ۴۳
۱۶. شیب فرازهای بیدل شناسی در ازبکستان / خالمومن اف جعفر محمدی یویچ ۴۴
۱۷. نسخ خطی دیوان حافظ در گنجینه مرکز ملی نسخ خطی گرجستان /
 شورنا جیمشریشویلی ۴۷
۱۸. سیاستنامه و نتایج سبک سنجی کامپیوتری فسطاط العداله فی قواعد السلطنه /
 الکسی خیسما تولین ۵۰
۱۹. شعر/ عبدالرزاق بن جبار بن عطیه الربیع ۵۲
۲۰. ابوالمعانی میرزا عبدالقادر بیدل و تعلیم هندوان/ سید فیض الرحمن «رائد قریشی» ۵۶
۲۱. (از استاد عینی تا بابایک رحیمی) بیدل شناسی در تاجیکستان/ عبدالنبی ستارزاده ۵۸
۲۲. سفر شعر کلاسیک فارسی به ساحل اسپانیا/ عبدالهادی سعدون ۶۰
۲۳. شعر/ جمانه سلیم ابراهیم الطراونه ۶۲
۲۴. پیوند زبان فارسی با مذهب سیک/ راجیندر سینگ وراثت ۶۴
۲۵. تحقیق و پژوهش آثار بیدل بابایک رحیمی/ شاه منصور شاه میرزا ۶۶
۲۶. مسئله نامنیت جهانی و حل آن از دیدگاه بیدل دهلوی/ سید احسن الظفر ۶۹
۲۷. مرآت واردات و بیدل/ سید حسن عباس ۷۱
۲۸. نسخه های خطی آثار بیدل در مجموعه های بریتانیا/ سید نقی عباس (کیفی) ۷۳
۲۹. نگاهی به شعر فارسی و وارودان در دوره بازگشت ادبی/ صفر عبدالله ۷۵
۳۰. سفینه خوشگو (دفتر ثالث) سرچشمه شناخت روزگار و آثار میرزا عبدالقادر بیدل /
 ضمیره غفاری ۷۸
۳۱. نسخ خطی ده گزیده ارزشمند دیوان بیدل/ شریف حسین قاسمی ۸۱
۳۲. بیدل، از بزرگان ادب فارسی و بازتاب آثار او در اسپانیا/ بتاتریس کریستینا سالاس ۸۴
۳۳. ظهور معرفت یا طور روشن شدن/طور بیداری / پرشانت کشاومورتی ۸۶
۳۴. بررسی ۶۰ غزل از میان حدود سه هزار غزل فارسی عبدالقادر بیدل دهلوی
 پرشانت کشاومورتی ۸۷

۳۵. متن سخنرانی رئیس مؤسسه فرهنگی اکو/ سفیر محمد حسن ۸۹
۳۶. شعر / سیدرضا محمدی ۹۲
۳۷. فهرست نسخه‌های خطی آثار بیدل دهلوی در کتابخانه شخصی بهروز بخاری /
فیض خواجه محمود ۹۴
۳۸. نگاهی به بیدل شناسی در افغانستان/ ابوطالب مظفری ۹۶
۳۹. بیدل، غالب و سبک هندی/ محمد ناصر ۹۸
۴۰. اشعار میرزا عبدالقادر بیدل در «فرهنگ زبان تاجیکی»/ نورعلی نورزاد ۱۰۲
۴۱. بررسی مثنوی ساده پُرکار و ردّ انتساب آن به بیدل/ عارف نوشاهی ۱۰۵
۴۲. نظر اجمالی به وام‌واژه‌ها از زبان‌های هندوستان در شعر فارسی بیدل دهلوی/
وارطان وسکانیان ۱۰۷
۴۳. گسترش هنر مینیاتور ایرانی به سلسله مغول در هند در اوایل قرن شانزدهم /
موهانگ یان ۱۱۰
۴۴. پژوهشی در اندرزنامه‌های سیاسی؛ ... / سید جواد احمدی ۱۱۲
۴۵. فلسفه و حکمت زبان حال مکتب هندی مایا در کلیات عرفانی بیدل دهلوی
فرزانه اعظم لطفی ۱۱۴
۴۶. تحلیل تطبیقی استقبال‌های بیدل دهلوی از سعدی شیرازی/ ملیحه پیران کاشانی
عبدالرضا مدرس‌زاده ۱۱۷
۴۷. کارکرد اسطوره در سروده‌های بیدل دهلوی/ محمود جعفری دهقی ۱۱۹
۴۸. کهن‌الگوهای سفر «شاه روح» و دغدغه‌های انسان معاصر/ رعنا جوادی ۱۲۱
۴۹. خوانشی شناختی-روایی از طرحواره‌های شناختی صلح و هویت عرفانی /
الهام حدادی ۱۲۳
۵۰. ریخت شناسی هستی‌گرایانه شعر ابوالمعانی میرزا عبدالقادر بیدل دهلوی
محمد حسینی باغسنگانی ۱۲۵
۵۱. صنعت توجیه در غزل‌های بیدل/ سیاوش حق‌جو ۱۲۷
۵۲. بررسی تصاویر پیرامون «باغ» در شعر بیدل دهلوی/ حسن حیدرزاده سردرود ۱۲۹
۵۳. بیدل و تحلیل مناسبات شبکه قدرت و فرهنگ در عصر گورکانی/ ابراهیم خدایار
سعید قاسمی پُرشکوه ۱۳۱

۵۴. واکاوی عرفانی بحران معرفت و تردید فلسفی در شعر عبدالقادر بیدل دهلوی /
 مهین خطیب‌نیا ۱۳۳
۵۵. بیدل دهلوی و دغدغه‌های انسان امروز/ مجتبی رستمی ۱۳۵
۵۶. تحول روش تصحیح متون فارسی در آثار تازه اوقاف گیب... /
 رادمان رسولی مهربانی ۱۳۷
۵۷. بررسی حضور واژه‌ها و ترکیب‌های فارسی در زبان‌های دیگر / شراره رضائی ۱۳۹
۵۸. سپیده‌دم تمدن‌های اخلاق بنیاد/ مجید رضابالا ۱۴۰
۵۹. کانون‌های ادبی در شبه قاره هند / سیدمهدی زرقانی ۱۴۲
۶۰. بوی بهار هند / نرجس سپهرنژاد ۱۴۵
۶۱. بررسی آسیب‌شناسی اجتماعی بر مبنای مطالعه غزلیات بیدل دهلوی /
 مریم شیرینی ۱۴۷
۶۲. شعر بیدل: از رمز عرفانی تا درام درونی/ مریم صالحی‌نیا ۱۴۹
۶۳. آهنگ شادی و زندگی در شعر بیدل دهلوی / منیر عسگرنژاد ۱۵۱
۶۴. مقایسه و تحلیل معنای مجازی «دیوار» در غزلیات بیدل دهلوی و صائب تبریزی /
 نسرين فقيه ملك مرزبان / فاطمه سلیمان بیکی ۱۵۳
۶۵. جلوه‌های سبک هندی در اشعار دکتر قیصر امین‌پور / علی‌اکبر قاسمی گل‌افشانی ۱۵۵
۶۶. تحلیل روان‌شناختی شعر بیدل دهلوی با رویکرد ترکیبی .../ سیما قدرتی،
 زیبا قدرتی ۱۵۸
۶۷. زبان ناب، ادبیات، و بیدل... / حسن قریبی ۱۶۲
۶۸. کارکردهای دانش بومی و فرهنگ مردم در اشعار بیدل دهلوی / عباس قنبری عُدیوی ۱۶۴
۶۹. بررسی واژگان خاص در اشعار بیدل دهلوی / مهدیه قیصری ۱۶۶
۷۰. ضرورت بازنگری در روش‌های جهانی‌سازی میراث فارسی /
 گارینه کشیشیان سیرکی ۱۶۸
۷۱. برخی از مفردات مشترک در قصاید خاقانی و قصاید بدرچاچی / ویدا کرامت
 علی محمد گیتی‌فروز ۱۷۰
۷۲. شاهنامه، حماسه‌ای بر بنیاد خرد / محمدجعفر محمدزاده ۱۷۲
۷۳. بیدل دهلوی و نقد تند شاعران تازه‌کار / عبدالرضا مدرس‌زاده ۱۷۴

۷۴. قصیده ابر فرخی سیستانی در هوای شعر بیدل دهلوی / صادق مدرس زاده
عبدالرضا مدرس زاده ۱۷۶
۷۵. بیدل دهلوی و دغدغه های انسان امروز / وحید مدرس زاده ۱۷۸
۷۶. بررسی ویژگی های گونه شرقی زبان فارسی با تمرکز بر شعر بیدل دهلوی /
هما مرادی نسب ۱۸۰
۷۷. بازنمایی ذهن کودک و ساختارهای ادراک کودکی در چند شعر بیدل دهلوی /
محدثه مؤذنی راد ۱۸۲
۷۸. نقد مثالی روایت های شهودی بیدل دهلوی / بهمن نامور مطلق ۱۸۴
۷۹. واژگانی مشابه واژگان یزدی در شعر بیدل دهلوی / محمدرضا نجاریان
یدالله جلالی پندری / فاطمه شیرسلیمیان ۱۸۶
۸۰. بیدل و خوانش دیجیتالی تحلیل کلان داده ای از مضامین عرفانی در اشعار او /
محراب نجمی نژاد ۱۸۸
۸۱. عرفان بیدل / محمدباقر نجف زاده بارفروش (م. روجا) ۱۹۰
۸۲. هیجان نگاری و نوشتار درمانی ... / رضوان وطن خواه ۱۹۲
۸۳. غیرت و غیریت / شروین وکیلی ۱۹۴

اشارت

اندیشه سرنگون شد، سعی خرد جنون شد
دل هم تپید و خون شد، تا فهم راز کردم

زبان فارسی، میراث مشترک شماری از ملت‌های بزرگ مشرق زمین و گنج‌خانه فکر و فرهنگ و خیال و خاطره و دانش و بینش ما فارسی‌زبانان است. زبانی که در طول سده‌های گذشته، نه تنها ابزار مفاهمه بین‌الاقوامی مردمانی با نژادها و گویش‌های مختلف، بلکه زبان اول علم و ادب و اندیشه دانشوران در قلمرو گسترده‌ای از جهان، به‌ویژه ایران و شبه‌قاره هند و فرارودان و قفقاز و آسیای صغیر بوده و از بنگال و دکن تا بالکان و زنگبار را از چشمه سار دانش و معرفت و قول و غزل سیراب می‌کرده است.

ما امروز وارثان این گنجینه بی‌مثال و یگانه‌ایم؛ با پیشینه‌ای درخشان که فقط در شعر شهنشوارانی همچون رودکی، فردوسی، سنایی، عطار، مولانا، سعدی، حافظ، ناصر خسرو، نظامی، خاقانی و بیدل دهلوی را در جغرافیای معنوی ایران فرهنگی به دامان خود پرورده و به بشریت هدیه کرده است. سخنوران رازگشا و متفکری که اگر چه ظرف اندیشه و خانه وجودشان زبان فارسی است، فکر و ذکر و قول و غزلشان، جای جای جهان را — از آسیا تا اروپا و آمریکا و آفریقا — از شعشعه خورشید و آوار خویش روشن می‌کند.

ابوالمعانی میرزا عبدالقادر بیدل دهلوی یکی از این بزرگان و سرآمدان سخن فارسی است که کلام حقیقت‌مدارش، جلوه‌گاه اسرار وجود و آینه دار غیب و شهود است. آثار ابوالمعانی بیدل سرشار از بیان معارف الهی و ستایش انسان نمونه و آرو متعالی است. از این رو سخن و سرود آسمانگیر و دستگاه فکری و منظومه معرفتی کم‌نظیرش، در جهان امروز و فردا، پاسخگوی پرسش‌های مقدرنسل‌ها و عصرها، در نسبت با حقیقت انسان و جهان تواند بود.

انسان گمگشته در هزارتوهای مدنیت محروم از حقیقت و معنای معاصر، اگر محضر معنوی آموزگارانی چون بیدل را به درستی درک کند و به فهم روایت او از دقایق و لطایف هستی، مبدأ و معاد و حرکت و حیات انسانی وارسد، بی‌گمان به سلوک در صراط المستقیم حقیقت تشرف یافته، رمزوراز رسیدن به امن عیش و آرامش و رستگاری را در خواهد یافت. چنین بادا و بادا که در این مجال و مجلس مبارک، رشحه‌ای از اقیانوس رازآمیز کلام و اندیشه ابوالمعانی بیدل را دریابیم.

در ششمین عرس بین‌المللی بیدل، همچون پنج دوره پیش، علاوه بر مقالات مربوط به تحلیل و تأویل آثار و افکار این سخنور بزرگ، سهمی از همت و فرصت استادان و پژوهشگران ارجمند و همراه، به گزارش نتایج و آثار میراث هزارساله زبان و ادب فارسی در آسیای میانه، شبه‌قاره هند و سرزمین‌های دیگر اختصاص دارد. از این گذشته، در این دوره شماری از شاعران نامدار دیگر کشورها نیز شرف حضور دارند تا علاوه بر مشارکت در شب شعر جهانی عرس امسال، هم با شعر و شخصیت بیدل و میراث عالمگیر زبان و ادب فارسی آشنا تر شوند و هم به برکت این آشنایی، دریچه‌های تازه‌ای برای معرفی متأثر درخشان ادبیات فارسی به روی ملت‌های خویش بگشایند. باشد که به برکت کوشش‌هایی از این گونه، گام‌های بلندی در مسیر بازشناسی و معرفی میراث مشترک و جهانی زبان و ادب فارسی برداشته شود و مطالعات و تحقیقات عالمانه و طاقت‌سوز دانیان و دانشوران این عرصه، به احیای روزگار شکوه و اقتدار قند پارسی بینجامد.

در پایان، وظیفه خود می‌دانم که به نمایندگی از تمامی همراهان و همکاران این همایش ویژه، مراتب سپاس صمیمانه خویش را به پیشگاه فضل و فضیلت استادان و دانشوران و سخنوران ارجمندی که تازه‌ترین اشعار و مقالات عالمانه خود را به دبیرخانه عرس ششم ارسال کرده‌اند، ابراز کنم.

همچنین از اعضای خانواده بزرگ ستاد برگزاری عرس ششم، که در نهایت یکدلی و یگانگی، بارسنگین این رسالت را به منزل مقصود رسانده‌اند، خالصانه سپاسگزارم. همچنین حق‌گزاری صمیمانه خود را به پیشگاه معرفت همکاران بزرگوارم آقایان مرتضی صداقتگو (دبیر اجرایی و مسئول هماهنگی مهمانان) و جواد آجرویی (مسئول دبیرخانه دائمی عرس) که زحمت دریافت و تدوین چکیده‌ها را بر خویش هموار کردند و همکار ارجمند سرکار خانم سهیلا یوسفی که ویرایش، ترتیب نهایی و صفحه‌آرایی کتاب «آئینه ششم» حاصل هنر ایشان است، عرضه می‌دارم.

هادی سعیدی کیاسری
دبیر عرس ششم

افکار عرفانی میرزا عبدالقادر بیدل

محمد ابوالکلام سرکار^۱

چکیده:

اصول اصلی فلسفه صوفیانه در آثار میرزا عبدالقادر بیدل، شاعر و متفکر بزرگی که در هند می‌نوشت، هم در اشعار غنایی و هم در مثنوی‌های او مانند «عرفان»، «چهار عنصر»، «طوری معرفت»، «محیط اعظم» و غیره منعکس شده است.

مسائلی که سالک در مسیر رسیدن به حق (خداوند) در مسیر رشد معنوی خود با آن مواجه می‌شود و مشکلات و موانع این راه مورد بحث قرار گرفته و راه‌های غلبه بر آنها توضیح داده شده است. در آثار بیدل، وحدت وجود، فلسفه وحدت وجود، به صورت شاعرانه بیان شده است.

زیباترین ویژگی‌های مکتب ابن عربی، عمر خیام، سنایی، عطار و مولوی در آثار بیدل ادامه و توسعه یافت. اندیشه‌های وحدت وجودی مانند جاودانگی روح، تغییر جهان مادی از صورتی به صورت دیگر، زایش حیات یک موجود از مرگ موجود دیگر، و همچنین ارتباط بین عالم کبیر و عالم صغیر، و اینکه هر ذره از جهان هستی در واقع عنصری از عالم کبیر است، مبنایی برای فلسفه بیدل ایجاد می‌کند. بر اساس تصویر بیدل، ظاهر و صورت فقط وسیله‌ای برای درک معناست: همیشه می‌توان با پیمودن مسیر از مرئی به نامرئی، از مادی به معنوی، از صورت به معنا، و از خود به خدا، حقیقت را درک کرد.

علاوه بر این، در آثار بیدل، اصطلاحات صوفیانه‌ای مانند مفهوم «جنون» (جنون عشق) که در ادبیات کلاسیک شرق نمادی از عشق الهی است، فنا (فانی) و بقا (بی‌مرگ)، شهر و صحرا (بیابان)، جرس (زنگ کوچک)، کاروان، ساحل دریا (دریا)، عشق (عشق) و حسن (غم)، عنقا (سیمرغ)، بهشت (بهشت)، کوثر (چشمه‌ای در بهشت) و غیره، معانی خاص خود را دارند و برای بیان عشق الهی به کار می‌روند.

غزلیات بیدل یکی از زیباترین نمونه‌های شعر صوفیانه است. بیدل با خواندن بیت زیر، معنا و جوهره وجود انسان در این جهان مادی و اهمیت عامل انسانی در جهان هستی را برجسته کرده است:

عالم به وجود من و تو موجود است گر موج نیست دریا هم نیست
(جهان هستی در وحدت وجود من و تو وجود دارد؛ اگر موج نباشد، دریا هم وجود نخواهد داشت)

در غزل او که با بیت زیر آغاز می‌شود، ذات الهی و تجلیات، تجلیات و حقایق فلسفی در مورد خلقت انسان و جهان به صورت شاعرانه منعکس شده است:

در این نه آشیان غیر از پر عنقا نشد پیدا

همه پیدا شد اما آنکه شد پیدا نشد پیدا
(در این نه لایه، هیچ چیز جز پر عنقا پیدا یا پدیدار نشد؛ همه چیز پدیدار گشت، اما موجود حقیقی (خدا) پدیدار یا پیدا نشد.)

شعر میرزا عبدالقادر بیدل به لطف ارزش عمیق فلسفی، ویژگی‌های شاعرانه و عبارات بدیعش، جایگاه مهمی در میان اشعار کلاسیک شرقی دارد. در این نه لایه، هیچ چیز جز پر عنقا پیدا یا پدیدار نشد؛ همه چیز پدیدار شد، اما موجود حقیقی (خدا) پدیدار نشد.

شعر میرزا عبدالقادر بیدل به لطف ارزش عمیق فلسفی، ویژگی‌های شاعرانه و عبارات بدیعش، جایگاه مهمی در میان اشعار کلاسیک شرقی دارد.

کلیدواژه‌ها: عرفان، ابن عربی، شعر صوفیانه، شعر فلسفی.

محمد ابوالکلام سرکار، استاد تمام و مدیر گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه داکا بنگلادش، متولد اول ژانویه ۱۹۸۰ میلادی در کملا است. وی در سال ۱۹۹۹ لیسانس، در سال ۲۰۰۰ فوق لیسانس و در سال ۲۰۱۱ در رشته زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه داکا دکتر گرفت.

دانشگاه داکا یکی از قدیم‌ترین و بزرگ‌ترین دانشگاه‌های شرق آسیا است که در زمینه ادبیات فارسی سالیانه دانشجویان بسیاری را می‌پذیرد و این گروه علمی در حال حاضر تقریباً ۵۰۰ دانشجو و ۱۱ استاد دارد که برخی از آنها در ایران تحصیل کرده‌اند. عمر تاریخی این گروه علمی به صد سال می‌رسد و مقرر است تا در سال ۱۴۰۰ صد سالگی آن جشن گرفته شود. برای این جشن مصاحبه‌ای با آقای پروفسور دکتر محمد ابوالکلام سرکار صورت گرفته است و تلاش می‌شود ابعاد علمی این گروه و زحمات آنان در پیوستاری با زبان فارسی مشخص شود. این گروه نقش بسزایی در تربیت دانشجویان زبان فارسی ایفا کرده است و نخستین دانشگاه و شاید قدیمی‌ترین آنها به شمار آید. پروفسور محمد ابوالکلام سرکار نویسنده کتاب تنگ شکر در بنگلادش است. این کتاب درباره جایگاه مفاخر ادب فارسی در کشور بنگلادش بود، و توسط انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی چاپ و منتشر شد.

فهرست آثار و تألیفات:

- نگاهی به برنامه‌های درسی گروه‌های زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه‌های بنگلادش
- وضعیت کنونی زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه‌های بنگلادش و پیشنهاد برای تقویت و گسترش آن.

جلوه فرهنگ هندویی در مثنوی «عرفان» سروده بیدل دهلوی

اشتیاق احمد^۱

چکیده:

بیدل دهلوی شاعری بود که اگرچه به زبان فارسی می‌سرود، روح و جان شعرش در کوچه‌ها، آیین‌ها و باورهای سرزمین هند ریشه داشت. آنچه در سروده‌های بیدل دیده می‌شود، تنها خیال‌پردازی شاعرانه نیست، بلکه تصویری زنده از فرهنگ عامه، رسم‌ها و باورهایی است که مردم هند با آن زندگی می‌کردند. بیدل دهلوی، آگاهانه یا ناخودآگاه، آنچه را در پیرامون خود می‌دید به شعر می‌کشید؛ از باور به تناسخ گرفته تا آیین‌هایی چون سستی و رسم سوزاندن مردگان. این آداب و اعتقادات، بخشی از زندگی روزمره مردم بودند و شاعران‌ها را دست‌مایه بیان اندیشه‌های عرفانی و دینی خود قرار می‌داد. در مثنوی «عرفان»، این باورها نه به صورت گزارش خشک، بلکه در قالب تصویر، نماد و داستان جلوه‌گر می‌شوند و مخاطب را به تأمل در معناهای ژرف‌تری از زندگی و مرگ فرا می‌خوانند.

در میان این روایت‌ها، داستان عاشقانه «کامدی و مدن» همچون پرده‌ای رنگین از زندگی دربارهای هند رخ می‌نماید. شکوه و زرق و برق کاخ‌ها، آداب اجتماعی شاهان و روابط انسانی در فضای درباری، همگی در این قصه جان می‌گیرند و خواننده را به دل آن دوران می‌برند. از خلال این تصاویر و روایت‌ها، مثنوی «عرفان» تنها یک اثر ادبی نیست، بلکه آینه‌ای است که فرهنگ عامه و شیوه زندگی مردم هند را باز می‌تاباند.

چنین نگاهی می‌تواند راهی برای شناخت بهتر آداب و رسوم هندوان بگشاید و در فهم پیوند میان شعر، عرفان و فرهنگ مردمی سودمند باشد.

کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، مثنوی، داستان عاشقانه، آیین هندویی، آداب و رسوم، فرهنگ و اعتقاد.

شناخت‌نامه

دکتر شیخ اشتیاق احمد از دانشگاه مولانا آزاد نیشنال در حیدرآباد هند و مدرس گروه زبان و ادبیات فارسی، یکی از معروف‌ترین دانشگاه‌های موفق دهلی و هندوستان می‌باشد و نزدیک دو دهه است که در این دانشگاه در خدمت زبان و ادبیات فارسی است. ایشان در حال حاضر دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه جواهر لعل نهرو بوده و کتاب زبان فارسی در هند یکی از آثار مهم دکتر اشتیاق احمد است.

نقش زبان فارسی در انتقال فرهنگ و جامعه هندی به فارسی زبانان جهان

علیم اشرف خان^۱

چکیده:

می‌دانیم که کشور هند پنهان و وسیع است و در جهان به نام کشور شگفتی‌ها و برای عجائب و غرائب شهرت فراوانی دارد. هند و هندی‌ها سهم شایانی در زمینه‌های یوگا، آیورویدا، چکر، فلسفه، منطق، فلکیات، نجوم و علوم چند دانشی با فلسفه هندوئیسم را به زبان سانسکریت نگاشته بودند و بعداً همین کتب به زبان فارسی ترجمه گردید و به جهان فارسی بالعموم و به ایران بالخصوص معرفی شده بود. دانشگاه‌های قدیمی هند مثل نالنده، وکرم شیلا، تکتلا در سراسر جهان برای برنامه‌های درسی شهرت داشتند و طالبان علم و ادب از سراسر جهان در این دانشگاه‌ها برای آموزش و پرورش شرکت می‌کردند.

هند و ایران از دیرباز یک صحن از دو خانه محسوب می‌شوند و بدون شک هر دو کشور از رسوم و عقاید و سنن مشترک برخوردارند. از شاهنامه فردوسی به اثبات می‌رسد که پادشاهان هند با پادشاهان ایران ازدواج می‌کردند و با یکدیگر نزدیک بودند. این هم واقعیت است که زبان فارسی و سانسکریت به یک خانواده هند و اروپایی متعلق است. روابط و تماس‌ها بین هردو کشور از زمان قدیم رایج بود و از روابط ناگستنی برخوردارند که تا به امروز شاهد آن هستیم.

در این مقاله سعی شده است که انتقال فرهنگ و تمدن جامعه هندی به فارسی‌زبانان جهان بررسی و تحلیل شود.

کلیدواژه‌ها: جامعه هندی، پنج تنترا، ادبیات حماسی، بهگود گیتا، زبان سانسکریت.

شناخت‌نامه

پروفسور علیم اشرف خان، پروفسور ارشد و مدیر بخش فارسی دانشگاه دهلی است. او در اول ژانویه سال ۱۹۶۳ در دهلی چشم به جهان گشود. در زمان تحصیلات تکمیلی به‌طور تخصصی و مستمر در زمینه زبان فارسی مطالعه، تحقیق و تدریس کرد. استاد علیم اشرف خان هند را مرکز مهم نسخه‌های خطی فارسی در جهان می‌داند و توجه به این میراث گرانبها را وظیفه هرانسان عاشق زبان و ادبیات فارسی برمی‌شمرد.

ایشان صاحب تألیفات و مقالات بسیاری در زمینه اشتراکات فرهنگ‌های هندی و ایرانی و زبان فارسی است. تألیف کتاب فارسی برای بچه‌های دبیرستانی در هند، فهرست نسخ خطی بوعلی سینادر کتابخانه‌های هند و مقالاتی چون «دیوان خروس لاری و طنز در ادبیات معاصر ایران»، «معرفی پیراهن یوسفی، شرح و ترجمه مثنوی معنوی به زبان اردو»، «پذیرش ادبیات فارسی در شبه‌قاره، روابط هند و ایران از دیدگاه زبان فارسی» و ... از جمله کتب و مقالات ایشان در زمینه ادبیات فارسی است.

پروفسور علیم اشرف خان در آیین بزرگداشت حکیم ابوالقاسم فردوسی و پاسداشت زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه مشهد نشان فرهنگی هنری «فردوسی» را دریافت کرد. تز دکتری ایشان کتاب الخیار فی اسرار البر بود که سال ۲۰۰۵ توسط انجمن تجلیل از آثار فرهنگی و شخصیت‌ها در تهران به چاپ رسیده است.

فهرست آثار و تألیفات:

- ترجمه انگلیسی رباعیات عمر خیام، تألیف ادوارد جرالد
- حرف‌نگاری و متن انگلیسی، اداره عجایب اسلامی دهلی (۲۰۰۴)
- گزیده اشعار کلاسیک فارسی
- حیات و علم خدمت شیخ عبدالحق محدث دهلوی، چاپ بنیاد عبدالحق دهلی (۲۰۰۱) (این کتاب سال ۲۰۰۲ جایزه‌ای از آکادمی زبان اردوی دهلی دریافت کرد.)
- لغت‌نامه فارسی- هندی، ۲ جلدی (دستیار ویراستار) دهلی نو (۲۰۰۱)
- وصیت‌نامه اوردنگ زیب علم‌گیر، ترجمه فارسی و عربی نسخه هندی، انتشارات ای آر (۲۰۰۴).

اهمیت تاریخی، فرهنگی، ادبی و هنری کتیبه‌های فارسی و عربی هند

علی اکبر شاه^۱

چکیده:

کتیبه‌های فارسی و عربی در هند، بخش قابل توجهی از میراث مشترک تاریخی و فرهنگی را تشکیل می‌دهند که تأثیر عمیق زبان فارسی و تمدن اسلامی را بر شبه‌قاره هند روشن می‌سازد. از اواخر قرن دوازدهم میلادی با تأسیس حکومت مسلمانان در هند، تحت فرمان محمد غوری، زبان فارسی به زبان دربار، تاریخ، فرهنگ، ادبیات و هنر در سلسله‌های متوالی مانند سلطنت دهلی و امپراتوری مغول تبدیل شد. ردّ پای حضور پررونق زبان فارسی مثل سایر عرصه‌های دیگر علمی، ادبی و هنری در کتیبه‌ها که عمدتاً در مساجد، مقبره‌ها، خانقاه‌ها، قلعه‌ها، کاخ‌ها و سازه‌های عمومی مختلف یافت می‌شوند، به راحتی قابل مشاهده است. نمونه‌های نخستین کتیبه‌های فارسی و عربی در هند به ترتیب در محوطه قطب مینار در دهلی و در شمال مالابار در جنوب هند یافت می‌شوند. ادغام کتیبه‌های فارسی و عربی همراه با نمادهای فرهنگی هندی در معماری دوره‌های حکومتی سلطنت و مغول در هند، باعث به وجود آمدن نمونه‌های بی‌نظیر در عرصه هنر و فرهنگ مشترک شده است. این کتیبه‌ها نه تنها دستاوردهای پربهای هنری در زمینه خوشنویسی هستند بلکه ارزش زیبایی‌شناختی بناهایی مانند قطب منار، تاج محل، کاخ‌های سرخ آگرا و دهلی و مقبره اکبر شاه را افزایش داده‌اند. این سنگ‌نوشته‌ها همچنین به عنوان منبعی منحصر به فرد برای بعضی از اطلاعات

تاریخی و فرهنگی از اهمیت و ارزش ویژه‌ای برخوردار هستند و میراث پایداری زبان فارسی را در شکل‌دهی به میراث هند نشان می‌دهند. این مقاله به بررسی مسیر تاریخی کتیبه‌های فارسی و عربی در سراسر هند و اهمیت تاریخی، فرهنگی، ادبی و هنری آنها می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها: کتیبه‌های فارسی و عربی، تاریخ کتیبه‌نویسی، ارزش کتیبه‌ها، شبه‌قاره هند، فرهنگ مشترک معماری.

شناخت‌نامه

دکتر علی اکبر شاه، دانشیار و استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه دهلی هند، در سال ۱۹۸۳ پونچ، جامو و کشمیر متولد شد. او مدرک دکترای خود را در سال ۲۰۱۳ از دانشگاه دهلی دریافت کرد. موضوع مدرک کارشناسی ارشد او «فهرست توصیفی متون تاریخی فارسی ترجمه شده به انگلیسی و اردو در هند» و موضوع پایان‌نامه دکتریش «مطالعه انتقادی زبدات» بود. ایشان مقالات متعدد به زبان‌های فارسی و اردو، و نیز کتاب‌هایی به این دو زبان دارد.

فهرست آثار و تألیفات:

- مجموعه کتیبه‌های روابط هند و ازبکستان (مجموعه‌ای از کتیبه‌های مغول در هند با ترجمه انگلیسی) ازبکستان امروز (۲۰۲۰)
- سرسید احمد خان و زبان فارسی (۲۰۰۶)
- فهرست مفصلی از برخی از نسخه‌های خطی کتابخانه مولانا آزاد علی‌گره (۲۰۰۶)
- فرهنگ میراث مشترک هند و فارسی (۲۰۱۰).

کتاب دیگری از او به عنوان ویراستار مشترک، با نام «سبدچین»، توسط مؤسسه غالب، دهلی نو، در سال ۲۰۱۸ منتشر شده است. دو کتاب اکبرشاه با عنوان کشمیر در شعر فارسی و اهمیت ادبی، تاریخی و فرهنگی ملفوظات سلطنت دهلی به زودی منتشر خواهند شد. دکتر اکبر شاه در تفسیر، ترجمه و زبان‌شناسی متنی تخصص دارد. وی در حال حاضر روی نسخه خطی «تاریخ قندهاری» که به سفارش مأموریت ملی نسخ خطی در دهلی نو، هند تهیه شده است، کار می‌کند.

اکبرشاه در سال ۲۰۱۹ روی اسناد بایگانی به سفارش دولت گوا، هند کار کرده است. او علاوه بر زبان‌های اردو، فارسی، عربی، انگلیسی، هندی و پنجابی، اسپانیایی را نیز به‌خوبی می‌داند. وی اخیراً کتاب مجمع البحرين اثر دارا شکوه را ترجمه کرده است.

هر دو زیر ساعت بزرگ^۱

محمد الامین الکرخی^۲

۱

این خاکسترازان توست
آتشی که دودمان آن را می پرستیدند
خدایان من دم به دم می مردند

هذا الرماد لك
كان ناراً يعبدها الأسلاف
دائماً تموت ألہتی .

۲

هزار هزار ستاره
خورشید را به دریاچه غرق کرد
چکه ای خون

آلف النجوم
أغرقت الشمس فی بحيرة
بقعة دم .

۳

جنگل دو دقیقه سکوت کرد
درختی نیاکانش را به یاد آورد

صمٹ الغابة لدقیقتین
شجرة تنذكر أسلافها

۴

نقش اشک را بازی می کند
قطره شبنم

تتقمص دور الدمعة
قطرة الندی

۲۲

پیکه، مقالان ششمین غریب بین المللی پیدل دهلوی
پیکه ششم

۱. شعرها ترجمه صادق رحمانی است.

۲. عراق

تحت سماء ماطرة
أقود دراجتى الهوائية
طائريرافقنى

زیر آسمان بارانى
سوار بر دو چرخه ام
پرنده اى همراهى ام مى کند

شناخت نامه

محمد الأمين الکرخى شاعرو مترجم و فعال فرهنگى عراقى است که در سال ۱۹۷۱ در بغداد متولد شد و در حال حاضر در هلند اقامت دارد. او به دليل سهم فراوان خود در جنبش ترجمه ميان زبان هاى عربى، فارسى و هلندى، انتشارات شعرى اش، و تأسيس ابتکارات فرهنگى بزرگ بين المللى مشهور است. آقاى امين بنیانگذار جشنواره فيلم منا (MENA FILM FESTIVAL - جشنواره فيلم خاورميانه و شمال آفريقا) و نيز بنیانگذار و مدير جشنواره بين المللى شعر بين النهرين است.

فهرست آثار و تألیفات:

آثار شعرى الأمين الکرخى در قالب مجموعه هاى مستقل، آثار ترجمه شده و ویرایش شده دسته بندى مى شوند: تبعیدگاه ولتر (منفى فولتير) (۲۰۱۹)، خطاب به سروانتس (خطاب إلى سيرفانتس) (۲۰۲۲) (اين مجموعه دوزبانه (عربى و اسپانیایى) با ترجمه شاعر عبدالهادى سعدون است.) و هر دو زیر ساعت بزرگ شهر: مجموعه اشعار ترجمه و بازنویسى شده توسط صادق رحمانى از جمله آثار منتشره ایشان است.

به طور کلی اشعار الأمين الکرخى به زبان هاى اسپانیایى و فارسى ترجمه شده اند. الأمين الکرخى به عنوان یک پل فرهنگى ميان شرق و غرب به شمار مى رود و آثار ادبى برجسته اى را منتقل کرده و در ترجمه (فارسى و هلندى) پیشگام است. او همچنین اشعارى از پیشگامان مدرنیسم شعرى ایران را به زبان عربى برگردانده است که مهم ترین ترجمه هاى او از فارسى به عربى عبارت اند از: سهراب سپهرى: جاودانگى در شاخه ها - گزیده اشعار (۲۰۰۵)، فروغ فرخزاد «گزیده اشعار» (۲۰۰۵)، منتخبى از شعر معاصر فارسى (ایرانى و افغانستانى) (۲۰۰۵)، گزیده هاى از بیژن جلالی، گزیده هاى از قطعات پرویز شاپور، قصائد و تابلوها (اشعار و نقاشى ها).

الأمين الکرخى اشعارى ان آرنديس (شاعرو نویسنده نثر) و منتخبى از شعر هلند در قرن نوزدهم را از هلندى به عربى، و همچنین بسيارى از اشعار معاصر عربى را به زبان فارسى ترجمه کرده است. ایشان از اوایل دهه نود میلادى در روزنامه نگارى ادبى فعالیت داشته و در انتشار مجلات فرهنگى مانند الهامشيون (حاشیه نشینان) و مجله شیراز مشارکت کرده است. امين سرپرستى بخش عربى در کانال تلویزیونى هلندى «زوم این تی وی» (Zoomin.TV) را بر عهده داشته است.

گسترش زبان و ادبیات فارسی در میان آلبانیایی‌ها (از گذشته تا حال و آینده)

ارمال بگ^۱

چکیده:

بیش از پنج قرن است که سرزمین‌های آلبانیایی در منطقه بالکان بخشی از یکی از بزرگ‌ترین امپراتوری‌های تمام دوران، یعنی سلطنت عثمانی، بوده‌اند.

از زمانی که زبان فارسی به یکی از سه زبان مرکب زبان عثمانی تبدیل شد (عمدتاً در طول قرن‌های ۱۶ تا ۱۹ در سرزمین‌های آلبانی)، زبان و ادبیات فارسی نیز در میان مردمی که آن ایالت را تشکیل می‌دادند، از جمله سرزمین‌های آلبانی، از جنوب تا شمال، گسترش گسترده‌ای یافت.

بسیاری از شخصیت‌ها و دانشمندان بزرگ آلبانیایی زبان فارسی را آموخته و در این زمینه مشارکت‌های زیادی داشته‌اند؛ حتی بدون سفر یک روزه به مناطق وسیع ایران (ایران امروزی)، اما این مانع از یادگیری آن زبان به عنوان زبان فرهنگ و ادبیات و همچنین ترجمه آثار بزرگ ادبیات کلاسیک فارسی از زبان اصلی خود به زبان فارسی به زبان آلبانیایی نشد.

یکی دیگر از تأثیرات بزرگ در میان آلبانیایی‌ها، تعداد زیاد کلمات فارسی در زبان آلبانیایی است که از زبان فارسی، قبل و در طول حکومت عثمانی به ما رسیده است. قرن بیستم، زمانی که آلبانی از سلطنت عثمانی جدا شد و به یک کشور مستقل و

دارای حاکمیت تبدیل شد، ادبیات فارسی که به زبان آلبانیایی ترجمه شده بود و با الفبای جدید لاتین نوشته می‌شد، سهم بزرگی در این امر داشت. اما زبان و ادبیات فارسی چگونه در بین آلبانیایی‌ها گسترش یافت، وضعیت امروز چگونه است و انتظار می‌رود در آینده چگونه ادامه یابد؟ در مقاله به طور کامل، درباره این سؤالات صحبت خواهیم کرد.

کلیدواژه‌ها: زبان فارسی، سلطنت عثمانی، ادبیات فارسی به زبان آلبانیایی، زبان آلبانیایی، دوران مدرن.

شناخت‌نامه

ارمال بگ، شرق‌شناس و پژوهشگر فرهنگی آلبانیایی است که در رشته مطالعات شرق‌شناسی از مقطع کارشناسی ارشد فارغ‌التحصیل شده است. ایشان یک مدرک کارشناسی ارشد در رشته مطالعات شرق‌شناسی و یک مدرک کارشناسی ارشد در رشته فلسفه اسلامی نیز دارد.

حوزه‌های مطالعاتی او عبارت‌اند از:

- مطالعات شرق‌شناسی
- مطالعات اسلامی
- میراث شرقی در آلبانی
- تمدن اسلامی در آلبانی
- روابط شرق و غرب و نقش آلبانی
- گفت‌وگوی بین ادیان

او در نوشته‌ها و مصاحبه‌های بسیاری از مجلات و روزنامه‌ها در آلبانی، کوزوو، مقدونیه، آلبانیایی‌های پراکنده و سایر کشورها مشارکت دارد. ایشان فعالیت‌های فرهنگی بسیاری را در داخل و خارج از آلبانی سازماندهی و در آنها شرکت کرده است.

همچنین، او و سازمانی که رهبری می‌کند، بخشی از جامعه مدنی در آلبانی هستند و خود و سازمانش را در فعالیت‌ها و سمپوزیوم‌های داخل و خارج از آلبانی نمایندگی می‌کنند.

آقای ارمال بگ همچنین سال‌هاست که با ارائه مقالات و سخنرانی در انجمن‌ها و کنفرانس‌های مختلف در آلبانی و خارج از کشور در مورد گفت‌وگوی بین ادیان مشارکت‌های زیادی داشته است. بسیاری از مقالات و نوشته‌های او به زبان‌های مختلف از جمله انگلیسی، ایتالیایی، عربی، ترکی، فارسی، روسی و غیره ترجمه شده‌اند.

بررسی وضعیت آموزشی زبان و ادب فارسی در آموزشگاه‌های عالی جمهوری قرقیزستان

نورلان بیک بالتابایف^۱

چکیده:

زبان فارسی، به عنوان یکی از حاملان میراث تمدنی توسعه بشری، در شکل‌گیری و توسعه بسیاری از زبان‌های جهان، از جمله زبان قرقیزی که زبان دولتی جمهوری قرقیزستان است، نقش داشته است. بدون شک، آموزش زبان فارسی برای درک گذشته، حال و آینده جامعه و توسعه زبان مادری آن ضروری است. زبان بازتاب و بخش جدایی‌ناپذیر زندگی اجتماعی-سیاسی و اقتصادی هر جامعه‌ای است.

از سال ۱۹۹۱ پس از استقلال جمهوری قرقیزستان، کرسی زبان‌شناسی خاورمیانه و خاور نزدیک در دانشگاه علوم انسانی بیشکک، که اکنون دانشگاه دولتی بیشکک نام دارد، تأسیس و در قالب آن شعبه زبان و ادبیات فارسی نیز باز شد و زبان فارسی به عنوان زبان خارجی اصلی توسط دانشجویان رشته‌های مختلف تحصیلی فراگرفته شد.

با گذشت زمان، تدریس زبان فارسی در سایر آموزش‌های عالی این کشور مانند دانشگاه ملی قرقیزستان موسوم به یوسف بالاساگین، دانشگاه قرقیزی اسلاوی قرقیزستان موسوم باریس یلتسین، دانشگاه دولتی اوش و سایر دانشگاه‌ها آغاز شد.

به تدریج، آموزش زبان فارسی گسترش یافت و در مؤسسات آموزش متوسطه کشور نیز تدریس شد. آموزش زبان فارسی توسط دانش‌آموزان و دانشجویان به درک عمیق‌تر تاریخ، فرهنگ و زندگی اجتماعی-اقتصادی ایران و همچنین درک روشن و عمیق از زبان مادری‌شان، یعنی زبان قرقیزی، کمک کرده است، زیرا زبان قرقیزی حاوی واژه‌ها و ترکیباتی است که از زبان فارسی گرفته شده‌اند و در حال حاضر بخش جدایی‌ناپذیری از ترکیب واژگانی زبان ادبی قرقیزی هستند و بدون شک نقش بزرگی در توسعه آگاهی عمومی و جهان‌بینی به طور کلی ایفا کرده‌اند و همچنان ایفا می‌کنند.

در سال‌های اول، تعداد دانشجویانی که در دانشگاه‌ها و مدرسه‌های قرقیزستان به تحصیل زبان فارسی می‌پرداختند به ۳۰۰ تا ۳۵۰ نفر می‌رسید. با این حال، با گذشت زمان، این تعداد به دلیل عوامل مختلف عینی و ذهنی شروع به کاهش یافت. در حال حاضر، مسئله آموزش زبان فارسی در آموزشگاه‌های عالی و متوسطه با مشکلات مختلفی از جمله کاهش تعداد افرادی که مایل به یادگیری زبان فارسی هستند، مواجه است.

یکی از دلایل اصلی این وضعیت، مشکلات استفاده از زبان فارسی در فعالیت‌های حرفه‌ای آینده آنها و همچنین تبلیغات گسترده از طریق رسانه‌ها و اینترنت در رابطه با ایران است.

در این شرایط، برای بهبود وضعیت آموزش زبان فارسی در جمهوری قرقیزستان، نیاز به بررسی دقیق مشکلات و چالش‌های موجود وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: زبان فارسی، آموزش، قرقیزستان، مشکلات آموزشی.

شناخت‌نامه

نورلنیک بالتابایف، استاد دانشگاه دولتی بیشکک، ۲۶ ماه اوت سال ۱۹۷۷ میلادی در جمهوری قرقیزستان، استان جلال‌آباد، ناحیه آق‌سی شهرکاروان به دنیا آمد. در سال‌های ۱۹۹۴-۱۹۹۹ رشته زبان‌شناسی شرقی (زبان فارسی) را در دانشگاه علوم انسانی بیشکک، و در سال‌های ۲۰۰۳-۲۰۰۷ رشته زبان‌شناسی تطبیقی (قرقیزی و فارسی) را در دانشکده شرق‌شناسی و روابط بین‌المللی بیشکک خواند. و پایان‌نامه خود را در موضوع «پیوندهای زبان قرقیزی و زبان فارسی» دفاع کرد. ایشان به زبان‌های قرقیزی، فارسی، روسی، انگلیسی، عربی، ترکی تسلط دارد.

نورلانییک بالتایایف دوره‌های تخصصی فراوانی را گذرانده و افتخارات زیادی هم کسب کرده که: گواهی افتخار از وزارت آموزش و علوم جمهوری قرقیزستان (۲۰۱۱)؛ گواهی افتخار از دانشگاه علوم بیشکک (۲۰۱۶)؛ نشان «تعالی در آموزش جمهوری قرقیزستان» وزارت آموزش و علوم جمهوری قرقیزستان (۲۰۱۹)؛ مدال به نام حسین قراستیف دانشگاه دولتی بیشکک (۲۰۱۹)؛ گواهی افتخار از وزارت کار و توسعه اجتماعی جمهوری قرقیزستان (۲۰۱۹) و گواهی افتخار از کمیته مرکزی اتحادیه کارمندان آموزشی و علمی جمهوری قرقیزستان (۲۰۲۱) از جمله آنهاست.

ایشان استادی زبان فارسی (۲۰۰۲ تا اکنون) و ریاست کرسی فیلولوژی کشورهای خاور نزدیک و میانه دانشکده شرق‌شناسی و روابط بین‌المللی دانشگاه علوم انسانی بیشکک (۲۰۱۳-۲۰۲۳)، مترجم رسمی سفارت جمهوری اسلامی ایران در جمهوری قرقیزستان (۲۰۰۶ - ۲۰۱۳)، معاونت دانشکده شرق‌شناسی و روابط بین‌المللی دانشگاه علوم انسانی بیشکک (۲۰۰۲ - ۲۰۰۶)، دانشجویی زبان فارسی، دانشکده زبان‌های شرقی و فرهنگ‌ها، دانشگاه دولتی تربیت مدرس قرقیزستان (۱۹۹۹ - ۲۰۰۲) و دانشجویی زبان فارسی در انستیتوی همگرایی برنامه‌های بین‌المللی آموزشی دانشگاه ملی قرقیزستان (۱۹۹۹ - ۲۰۰۱) را در رزومه کاری خود دارد.

فهرست آثار و تألیفات:

- فرهنگ قرقیزی به فارسی. انتشارات تورار، بیشکک (۲۰۰۹)
- استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی در آموزش زبان فارسی. بیشکک (۲۰۰۳)
- پیوندهای متقابل زبان‌های قرقیزی و فارسی، بیشکک (۲۰۰۹)
- تأثیر زبان فارسی در رشد و توسعه زبان فارسی (۲۰۱۴)
- وضعیت تحصیل زبان فارسی و ایران شناسی در دانشگاه بشردوستانه بیشکک و چشم انداز توسعه.
- 1-st Symposium of Head of Persian Language, Literature and Iranology Departments in Overseas Universities and Academic Institutes, Tehran, 17-18 January 2017.
- واژه‌های فارسی در زبان قرقیزی. روابط متقابل و تأثیرات متقابل فرهنگ ایرانی و آسیای مرکزی، بیشکک (۲۰۱۷)
- نقش زبان فارسی در رشد و توسعه زبان قرقیزی. بیشکک (۲۰۱۹)
- نقش زبان فارسی در گسترش اسلام در قرقیزستان. بیشکک (۲۰۲۰).

شعر

علی بن نخعی^۱

در اعماق کودکی، ما نشسته بودیم و نقشه‌ها را باز می‌کردیم
خانه‌ای از غمی که استخوان‌های اجدادمان را خرد کرد، می‌ساختیم
کدام دریا مانند پرندۀ ای پرواز می‌کرد و در سپیده‌دم فرو می‌ریخت؟
کدام سرزمین مانند بزکوهی می‌دوید و مانند رودخانه‌ای جاری می‌شد؟

لنگرم را در امواج انداختم و چشمانم شعله‌ور شد.
نمی‌دانم چگونه زمان حال می‌تواند مانند خارهایی در آتش‌دان بسوزد.

۲۹

چکیده‌ها

در فضای زخم
با بوسه‌های تو در تُو که مدت‌ها ما را پناه داده بودند، به جیبم پا می‌گذارم
سرزمین من
خار مریم
می‌سوزد

نطفه موج می زند
در تصویر، خون من مانند جغجغه شناور است
با خطی عمیق و قابل فهم
ناف خود را نقاشی کن
نخ های پشمی بباف، فرزندم
در فضای تصویر

اینگونه
پرنده همچون نمادی عمل می کند
در نادیده ها، او با تو همراه می شود
او همزمان شادی و تلخی را درو می کند
بی نام
اوگوسفندانش را بر تپه های پوشیده از خون می چراند

آه، محبوب من، چه زمانی از کوه بیرون خواهی آمد، در حالی که نمکدان و جام شیر را
حمل می کنی؟
من کودک بودم که به شاخه های تو چسبیدم،
بیست سال قبل از ملاقاتمان، در انتظار لحظه ظهور تو.
تو کیستی، و چگونه چشمانت در تبارشناسی رودخانه گشاد شد؟

ما مسائل فلسفی را به همان راحتی که نان داغ را می بُریم، تحلیل می کنیم.
ما زمانی ساقه گندم بودیم.
و این همان چیزی است که گودی های گندم رنگ صورت را مبهم می کند.

علی بن نخی شاعرو نویسنده کویتی است. او مدرک لیسانس ادبیات انگلیسی و فلسفه از دانشگاه دیکین در ملبورن استرالیا دارد. مجموعه شعرش با عنوان زمین از آغوش من امتناع می‌کند، سحابی توسط انتشارات زمکان (۲۰۲۵) در بیروت به عنوان بخشی از مجموعه شعر اشراق‌ها با نظارت علی احمد سعید معروف به آدونیس، شاعر، مترجم، نویسنده، منتقد ادبی و ویراستار سوری منتشر شده است.

بخشی از دیدگاه منصف الوهابی، شاعرو منتقد تونس، درباره کتاب زمین آغوشم را رد می‌کند شاعر کویتی علی بن نخی چنین است: آنچه در کتاب علی بن نخی با عنوان زمین آغوشم را رد می‌کند، سحابی» مرا مجذوب خود کرد، این «شعر منثور» است. به طور خلاصه، این «بوطیقای نوشتار زبانی» است که مبتنی بر ساختارشکنی است. الگوها و صورت‌بندی‌های استاندارد گفتمان شاعرانه، موجودیتی مستقل و رها از «ابزارگرایی»، یعنی انتقال صرف معنا، را تشکیل می‌دهند. من معتقدم این «دگرگونی» به خواننده اجازه می‌دهد تا با متن به عنوان مجموعه‌ای از زنجیره‌ها یا خوشه‌ها، شبیه به برق‌آسا، مواجه شود؛ جوهره آن قطعات زبانی است که به طور غیرمنتظره‌ای شاخه شاخه می‌شوند، شکافته می‌شوند و در کنار هم قرار می‌گیرند؛ و منطق آن از «پارادوکس»، یک پدیده بصری تصادفی بدون هیچ مرجعی، ناشی می‌شود.

ترجمه اشعار بیدل به زبان فرانسوی

ناصرالدین بوشقیف^۱

چکیده:

این مقاله درباره‌ی گشودن و فراهم کردن یک نقطه ورود برای خواننده فرانسوی زبان از طریق خواندن اشعار عارفانه به طور کلی، و اشعار بیدل دهلوی به طور خاص - که من آن را به فرانسوی ترجمه کرده و مقدمه‌ای برای آن نوشته‌ام - است، زیرا زبان شعری او دنیایی از استعاره‌های بی پایان است؛ قلمرویی از تفکر، علم قلب و هنر غیب، جایی که شعر صرفاً هنر کلمات نیست، بلکه تجربه‌ای از آگاهی و مسیری به سوی آشکار شدن حقیقت، با غنا و آزادی بی نظیرش است.

کلیدواژه‌ها: بیدل، زبان فرانسه، شعر عارفانه.

۳۲

شناخت‌نامه

ناصرالدین بوشقیف شاعر، مقاله‌نویس، نمایشنامه‌نویس، نقاش و مترجم متولد ۴ سپتامبر ۱۹۵۶، در راجده، مراکش چشم به جهان گشود. او به مدت ۳۰ سال گردهمایی‌های شعر و فلسفه را در پاریس سازماندهی کرد. ایشان بنیانگذار گروه تئاتر A.T.A. (پاریس ۱۹۸۵) و بنیانگذار و مدیرخانه نقد و نشر Polyglotte (پاریس ۱۹۹۳) بوده است.

ناصرالدین بوشقیف از سال ۱۹۸۸ تا ۱۹۹۳، مدیریت نشست‌های بین‌المللی خالقان اروپایی-عرب را بر عهده داشت. او بیش از بیست نمایشنامه نوشته و کارگردانی کرده است که در تئاترهای

چکیده مقالات ششمین عرس بین‌المللی بیدل دهلوی
آینده ششم

مختلف در سراسر جهان عرب و اروپا و همچنین در جشنواره‌هایی از جمله جشنواره آوینیون (فرانسه)، جشنواره جهانی هنر و فرهنگ جرش (اردن)، جشنواره بین‌المللی کارتاژ (تونس)، جشنواره تئاتر برلین (آلمان) و جشنواره جهانی تئاتر وحده (مراکش) اجرا شده‌اند.

استاد ناصرالدین بوشقیف نمایشگاه‌های نقاشی متعددی از سال ۱۹۷۶ در جهان عرب و اروپا برگزار کرده است. او همچنین از سال ۱۹۷۲ اشعار متعددی را در روزنامه‌های مراکشی و عربی به زبان‌های فرانسوی و عربی منتشر کرد و جوایزی برای نمایش‌هایش به دست آورد. از جمله: جایزهٔ بهترین بازیگر مرد و بهترین اجرا در بیستمین جشنواره ملی تئاتر در تطوان، مراکش (سال ۱۹۸۰) و جایزهٔ تریستان تارا برای نمایش «در ستایش تکینگی» مقدمه‌ای از راجر گونت. پاریس (۲۰۰۵).

فهرست آثار و تألیفات (شعر به زبان فرانسه):

- شهادت برای مادرم، مقدمه‌ای از فیلیپ تانسلین، اپوک، پاریس (۱۹۸۲)
- برای شکستن انزوا، اپوک، پاریس (۱۹۸۳)
- معنا و جوهر نفس، لهارمتان، پاریس (۲۰۰۱)
- قصیده‌ای برای زن فراموش شده، مقدمه‌ای از ژنه‌ویو کلنسی، مقدمه‌ای از رینا بی.، لهارمتان، پاریس (۲۰۰۰)
- امپراتوری عجیب، لهارمتان، پاریس (۲۰۰۱)
- عصر رنگ‌پریدگی، پاریس (۲۰۰۳)
- یورش شاخه‌ها، پاریس (۲۰۰۸)
- شب تیز، مقدمه‌ای از برنارد مازو، مجموعه نگهبانان شب، آنژه (۲۰۰۴)
- رقص شغال، آلفا باره، پاریس (۲۰۱۲)
- سرو در آغوش، مقدمه فیلیپ تانسلین، پاریس (۲۰۰۷)
- شب، مقدمه فیلیپ تانسلین، مراکش (۲۰۱۷)
- پژواک آغوش‌های وحشی
- پروازهای نور، مجموعه ناظران شب، Polyglotte-C.i.c.c.a.t. پاریس (۲۰۲۵).
- از استاد ناصرالدین بوشقیف چندین اثر در حوزهٔ داستان کوتاه، تئاتر، ترجمه و نقد ادبی چاپ و منتشر شده است.

اقتباسی از مثنوی «کامدی و مدن» اثر بیدل دهلوی با اپرانامهٔ ع. دهاتی برای تئاتر تاجیکستان

کاترینا پتروونا پیشورنیکووا^۱

چکیده:

داستان عاشقانهٔ یک رقصنده (کامدی) و خواننده‌ای به نام مدن، سرودهٔ شاعر مشهور میرزا عبدالقادر بیدل (۱۶۴۴-۱۷۲۱)، بخشی از اثر وی به عنوان «عرفان» است. قصهٔ «کامدی و مدن» اولین بار توسط لف مینایویچ پنکوفسکی به روسی ترجمه و با مقدمه‌ای از صدرالدین عینی در سال ۱۹۴۹ میلادی منتشر شد. ترجمهٔ شاعرانه و بسیار هنرمندانهٔ پنکوفسکی بارها در اتحاد جماهیر شوروی تجدید چاپ شد. پنکوفسکی در ترجمهٔ بخش‌های جداگانه‌ای از این داستان عاشقانه را حذف کرد اما در عین حال طرح اصلی سوژهٔ آن را حفظ کرد. به لطف این ترجمه، «کامدی و مدن» بیدل در سراسر اتحاد جماهیر شوروی شناخته شد. این مثنوی بی‌نظیر توجه آهنگساز مشهور تاجیکستان زیاده‌الله شاهدی (۱۹۱۴-۱۹۸۵) را به خود جلب کرد. به درخواست وی، عبدالسلام دهاتی، شاعر خوش‌ذوق تاجیک (۱۹۶۲-۱۹۱۱)، اپرانامهٔ اپرای «کامدی و مدن» را نوشت. نخستین نمایش این اپرا ۱۲ دسامبر ۱۹۶۰ در تئاتر اپرا و باله تاجیکستان اجرا شد. اجراهای مختلف «کامدی و مدن» همچنان بخشی از مجموعه نمایش‌های این تئاتر است.

۳۴

چکیدهٔ مقالات ششمین غرس بین‌المللی بیدل دهلوی
جلد ۱، شماره ششم

هدف اصلی این مقاله، تحلیل تطبیقی شعراصلی بیدل و اپرانامهٔ اپرا نوشته شده توسط دهاتی است. نتایج اولیه نشان می‌دهد که دهاتی با پیروی از مقررات صحنه‌ای اپرا، تغییرات قابل توجهی هم در طرح داستان و هم در انتخاب شخصیت‌ها ایجاد کرده است. در اپرانامه، شاه، برخلاف مثنوی بیدل، مدن را از هند اخراج نمی‌کند بلکه او را به اعدام محکوم می‌کند. صحنهٔ وداع پیش از فراق کامدی و مدن، نه در خلوت، بلکه در میدان پای چوبهٔ دار و در حضور مردم اتفاق می‌افتد. رنج عاشقان، تودهٔ مردم را به مبارزه علیه شاه ظالم برمی‌انگیزد. برخی از وقایع مربوط به جنگ طولانی بین حاکم هند و شاه، که داوطلبانه به مدن کمک می‌کند، از اپرانامه حذف شده است. در اپرانامه، این شاه با شخصیت دیگری جایگزین شده است؛ یعنی فرمانده سپاه به نام منصور، هم وطن و دوست نزدیک مدن که در نهایت شورشی را علیه استبداد شاه رهبری می‌کند.

اپرانامه همچنین تعدادی از شخصیت‌های دیگر از جمله بازرگانان و درویشان که آنها را در مقدمهٔ اپرا در بازار یک شهر شرقی مشاهده می‌کنیم، فرماندهٔ نظامی به نام پاتل، وزیر، شورشیان و دهقانان را معرفی می‌کند. در حالی که مثنوی بیدل با رستاخیز و وصال کامدی و مدن به پایان می‌رسد، اپرانامهٔ اپرا با آزادی قهرمان اصلی از اعدام توسط فرمانده منصور و قیام مردمی علیه استبداد شاه به اتمام می‌رسد. کامدی که در حرمسرای شاه اسیر است، نیز توسط شورشیان آزاد می‌شود و شاه مستبد از خشم مردم فرار می‌کند. بنابراین، این اپرانامه نه تنها با وصال عاشقان، بلکه با رهایی مردم از استبداد شاه نیز پایان می‌یابد.

انطباق اشعار بیدل با یک اپرانامهٔ اپرا مستلزم اضافه کردن دیالوگ و همچنین قطعات تک‌نوازی و گُر بود. این اپرانامه شامل چندین قطعه تک‌نوازی است: سه آواز و یک آریوسو (آواز تک‌خوانی) از مدن و دو آواز از کامدی. اشعار بیدل هیچ قطعه یا ابیات مستقلی که شبیه به آهنگ باشد را ندارد و متن این آهنگ‌ها از عبدالسلام دهاتی است.

کلیدواژه‌ها: مثنوی کامدی و مدن، اپرا، دیالوگ، عبدالسلام دهاتی.

خانم کاترینا پتروونا پیشورنیکووا استادیار (مکالمه، آواشناسی) دانشگاه دولتی سن پترزبورگ در دانشکده مطالعات آسیایی و آفریقایی، گروه زبان‌شناسی ایرانی از ۲۰۰۹ تا کنون هستند و ملیت روسی دارند. حوزه تحقیقاتی ایشان ادبیات کلاسیک فارسی و پشتو است.

کاترینا مدرک کارشناسی ارشد (۲۰۰۹-۲۰۱۱) خود را از دانشگاه دولتی سن پترزبورگ، دانشکده مطالعات آسیایی و آفریقایی، گروه زبان‌شناسی ایرانی، و کارشناسی (۲۰۰۲-۲۰۰۶) و کارشناسی ارشدش را (۲۰۰۶-۲۰۰۸) از دانشکده مطالعات آسیایی و آفریقایی دانشگاه ایالتی سن پترزبورگ، گروه زبان‌شناسی ایرانی دریافت کرده است. ایشان در زمینه انگلیسی‌نوشتاری و گفتاری، زبان‌شناسی، ترجمه، تفسیر، ادبیات ایرانی، فارسی، و پشتو تخصص دارد.

فهرست آثار و تألیفات:

- شورخوف، و.، یاستربووا، او.، رضوان، م.، پیشورنیکووا، ای.، آندریف، ا. نسخه خطی گمشده شاه صفی صفوی خطاب به میخائیل فیودوروویچ رومانوف // نسخه خطی شرقی. مجله بین‌المللی تحقیقات نسخ خطی شرقی. جلد. ۲۴. شماره ۲. ص. ۳۲-۳۶ (۲۰۱۸)
- شورخوف و. آ.، یاستربووا او. م.، پیشورنیکووا ای. پی. فهرست شکایات به تزار میخائیل فیودوروویچ توسط شاه صفی اول، ارائه شفاهی توسط سفیر ایران آدزیبک در ۱۳ آوریل ۱۶۳۵ // Manuscripta Orientalia. مجله بین‌المللی تحقیقات نسخ خطی شرقی. جلد ۲۶. شماره ۲. ص. ۳۲-۳۶ (۲۰۲۰)
- پیشورنیکووا، ای.، شلا، ای. آثار شاعر کلاسیک افغان، عبدالحمید مومند: نتایج سبک‌شناسی // Manuscripta Orientalia. شماره ۲. (۲۷) صفحات ۶۳-۶۸ (۲۰۲۱)
- یاستربووا او. ام.، آندریف آ. ای.، پیشورنیکووا ای. پی. سه نامه از شاه صفی اول: انتشار، ترجمه، تاریخ‌گذاری و زمینه // Manuscripta Orientalia. شماره ۱. (۲۸) صفحات ۴۰-۴۸ (۲۰۲۲)
- شورخوف وی. ای.، یاستربووا او. ام.، پیشورنیکووا ای. پی. دادخواست سفیر آقا حسن به عنوان منبعی در تاریخ خرد روابط روسیه و ایران در اواسط قرن هفدهم // Manuscripta Orientalia. № 2. (۲۸) صص ۲۵-۳۴ (۲۰۲۲)
- Pischurnikova E. P. اشعار مثنوی از عبدالحمید مومند: نتایج سبک‌سنجی // Manuscripta Orientalia. № 2. (28) صص ۳۵-۳۸ (۲۰۲۲).

گسترش سازهای موسیقی ایرانی در شمال غربی چین و سبک چینی شدن آن‌ها

چائوتلیمو^۱

چکیده:

سازهای موسیقی در شمال غربی چین، مخصوصاً استان شین جیانگ، با سازهای موسیقی ایرانی روابط بسیار نزدیک دارد. این سازها را می‌توان به چهارنوع تقسیم کرد: یک: سازهایی که مسقیماً از ایران یا آسیای میانه وارد شده‌اند. مانند: کمانچه / غیثک، سنتور، دف... و غیره.

دو: سازهای آمیخته. این نوع سازها از ایران یا آسیای میانه به شمال غربی چین آمده و بعد به سبک بومی شمال غربی چین تبدیل شده بود، مانند: سه‌تار، نقاره، تنبور... و غیره.

سه: این نوع سازها متعلق به همه اقوام شمال غربی چین و آسیای میانه و ایران است و تمام مردمان این سرزمین‌ها از این نوع سازها استفاده می‌کنند. مانند: ریاب.

چهار: این نوع سازها در اصل متعلق به ایران است و از ایران وارد چین شده، اما در چین، در طی تاریخ کاملاً به سبک چینی درآمده و جزو سازهای موسیقی سنتی چین شده است. مانند: پی با یعنی بربط یا عود، دوتار، سرنا. این سه نوع ساز موسیقی در سراسر چین بسیار متداول است و خواجه غیاث‌الدین (نقاش) هم در سفرنامه چین درباره استفاده از سازهای موسیقی ایرانی در شمال غربی چین و سبک چینی شدن آن‌ها مطالبی را یادداشت کرده است.

کلیدواژه‌ها: موسیقی، آسیای میانه، سازهای بومی، سبک چینی.

چائو تلیمو، پژوهشگر موسیقی چینی، عضو هیئت علمی و معاون علمی دانشکده موسیقی دانشگاه شیانشی، دانشگاه موسیقی چین، مدیر مجله موسیقی چینی، پژوهشگر موسیقی چینی و سرپرست علمی موسیقی پروژه دولت چین، استاد بازنشسته و رئیس پیشین دانشگاه موسیقی شیانشی چین است و دربارهٔ «تبادل فرهنگ موسیقی در جاده ابریشم» پژوهش کرده است.

دانشکده موسیقی دانشگاه شیانشی چین

دانشکده موسیقی دانشگاه شیانشی در سال ۲۰۰۱ تأسیس شد، که تنها دپارتمان موسیقی در یک دانشگاه مهندسی متخصص در نفت و پتروشیمی در شمال غربی چین است. این دانشکده در طول بیش از دو دهه توسعه، نقاط قوت منحصر به فردی را در زمینه موسیقی‌شناسی در بین مؤسسات آموزش عالی استان شیانشی پرورش داده است.

دانشکده موسیقی با بهره‌گیری از تمرکز متمایز بر نفت و نقاط قوت مهندسی، سهم قابل توجهی در پرورش استعداد های آموزش هنر برای شیانشی و کشور داشته است.

مدرسهٔ موسیقی با هدایت فلسفه توسعه «آموزش درهای باز و ادغام متنوع»، بر منابع هیئت علمی خود بنا شده و در عین حال به طور فعال منابع باکیفیت از جامعه و مؤسسات همکار را ادغام می‌کند. این مدرسه خود را به عنوان پایگاهی تأثیرگذار در شیانشی برای آموزش متخصصان هنرهای اجتماعی تثبیت کرده و به طور مداوم توسعه فرهنگ و آموزش موسیقی منطقه‌ای و محلی را تقویت می‌کند. این مدرسه به عنوان یک واحد آزمایشی برای اصلاح برنامه درسی موسیقی‌شناسی (آموزش موسیقی) وزارت آموزش و پرورش، عضو اتحاد موسیقی دانشگاهی انجمن موسیقی‌دانان چین و عضو شورای اتحاد آموزش موسیقی آموزش عالی استان شیانشی، به طور مداوم نوآوری در ساختار رشته را بررسی می‌کند و نقش فعال و پیشرو ایفا می‌کند.

دانشکده موسیقی دارای یک هیئت علمی قوی و ساختارمند است. در حال حاضر، ۳۱ عضو هیئت علمی وجود دارد که ۸۳/۸۷٪ آنها دارای مدرک کارشناسی ارشد هستند، از جمله ۶ دارنده مدرک دکترا. از میان ۲۵ عضو هیئت علمی تمام وقت، ۱۰ نفر دارای عناوین حرفه‌ای ارشد و ۱۴ نفر مدرس هستند. در سال ۲۰۰۷، آهنگساز مشهور ژائو جی‌پینگ، رئیس افتخاری انجمن موسیقی‌دانان چین، به عنوان مدیر دانشکده موسیقی منصوب شد و جهت‌گیری محوری را برای توسعه این رشته ارائه داد. علاوه بر این، نوازندگان برجسته‌ای مانند خواننده باس ژائو دنگ‌یینگ (هنرستان مرکزی موسیقی)، تنورژانگ یالین (مستقر در اروپا) و موسیقی‌دانان محترم چائو تلیمو، چائو هائوجیان، شیائو لی‌شنگ، ژانگ جونرن، چنگ تیانشیان، لوئو چی و شیائو ژنگوا به عنوان اساتید مهمان یا اساتید کمکی فعالیت می‌کنند. آنها برنامه درسی را غنی می‌کنند و کیفیت تدریس را از طریق سخنرانی‌های دانشگاهی، کلاس‌های استاد و سایر فعالیت‌ها ارتقا می‌دهند.

بیدل شناسی در ترکیه

علی تمیزال^۱

چکیده:

میرزا عبدالقادر بیدل دهلوی (۱۶۴۴-۱۷۲۰) یکی از مهم‌ترین شاعران دورهٔ بابرها در هند است. اجداد او از قبیله بارلاس از ترکستان بودند و پس از مهاجرت از ترکستان در عظیم آباد (پتنه) هند ساکن شدند. اگرچه بیدل دهلوی آثار خود را به زبان فارسی می‌نوشت، اما زبان‌های عربی، اردو، بنگالی، سانسکریت و ترکی جغتایی را که زبان اجدادش بود نیز می‌دانست. نفوذ و شهرت بیدل قرن‌ها پس از مرگش ادامه یافت. بیدل دهلوی که امروزه در کشورهایمانند هند، پاکستان، افغانستان، ازبکستان، ایران و تاجیکستان، به عنوان یک عارف و شاعر صوفی بزرگ شناخته می‌شود، در ترکیه نیز شناخته شده است. آثار عرفانی بیدل دهلوی، هم در کتابخانه‌های عثمانی نگهداری شده و هم در محافل عرفانی، اخلاقی و دینی خوانده شده است. به این طریق از اندیشه‌های عرفانی، اخلاقی و دینی بیدل دهلوی استفاده شده. دانسته می‌شود که بیدل دهلوی دیوان اشعار، مثنوی‌هایی به نام طور معرفت، محیط اعظم، طلسم حیرت و عرفان دارد. همچنین آثار منشوری با عنوان‌های چهار عنصر، رُعات، و نکات از بیدل باقی مانده است.

در این مقاله به بررسی موضوعات زیر می‌پردازیم: دربارهٔ بیدل دهلوی، اندیشه و آثار وی و نیز در مورد نسخه‌های کتاب‌های بیدل دهلوی که در کتابخانه‌های ترکیه نگاه

داشته می‌شود؛ همچنین اطلاعاتی در مورد مطالعاتی که در مورد بیدل در ترکیه انجام شده، ارائه خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، کتابخانه‌های ترکیه، نسخه‌های خطی، هند، ترکیه.

شناخت‌نامه

پروفسور علی تمیزال رئیس دانشکده ادبیات در دانشگاه سلجوق قونیه - ترکیه است. دکترای زبان و ادبیات فارسی دارد و استاد زبان و ادبیات فارسی، عضو هیئت علمی در گروه زبان و ادبیات فارسی دانشکده ادبیات در دانشگاه سلجوق (قونیه) و همچنین رئیس دانشکده ادبیات در دانشگاه سلجوق قونیه (ترکیه) است. وی ایران‌شناس، مولوی‌شناس، دارای دکترای زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه آنکارا، کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه سلجوق قونیه و ارشد در زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه آتاتورک (ارزروم) است.

از سال ۱۳۷۱ در رشته زبان و ادبیات فارسی دانشگاه سلجوق به عنوان پژوهشگر، استادیار، دانشیار و پروفسور کار می‌کند. بین سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱ در دانشگاه زبان‌های خارجی علامه طباطبایی به عنوان استاد مدعو تدریس کرده است. در سال‌های حضور در تهران کتابی به نام قسطاس الشعر در علم عروض را به چاپ رسانده است. دکتر تمیزال همچنین کتاب‌ها و مقالات بسیاری درباره مولوی پژوهی، عرفان، آموزش زبان و ادبیات فارسی، روابط فرهنگی ادبی و تاریخی ترکیه و ایران، آموزش ترکی در ایران و تاریخ سلجوقیان دارد.

بیدل شاعر معانی بلند

احمد جاوید^۱

چکیده:

بیدل را خالق معانی نیز می‌نامند. این لقب به برخی شاعران دیگر نیز داده شده است، اما این لقب برای بیدل مناسب‌تر از کمال اسماعیل و دیگران است. او شاعر معانی است، نه واقعیت‌ها. واقعیت‌ها نیازمند حضور هستند، معنا نیازمند دخالت فهم و گواهی احساس است که بیدل آن را فراهم می‌کند. برای او، ذهن فعال‌ترین عامل است، چه در شکل‌گیری درونی و چه در بیان تجربه خلاقانه‌اش. اینکه او را شاعری فیلسوف یا شاعر-فیلسوف بنامیم، از هر نظر درست است. با این حال، فلسفه شاعران، فلسفه فیلسوفان مُسمَّع نیست. شاعر نیازی ندارد که به معنای واقعی کلمه فیلسوف باشد. بیدل یک شاعر فلسفی است.

این به آن معناست که ساختار معنا در شعر او فلسفی است. یعنی فرآیند شکل‌گیری این معانی اگرچه ظاهراً عقلانی نیست، اما به معنای سنتی عقلانی است. با این حال، این معانی نظم و سازماندهی ذهنی و منطقی را که از ویژگی‌های فلسفه است، ندارند. زیرا در عقل و در آگاهی زیبایی شناختی و اخلاقی حتی در صورت توافق بر سر وجود خود، تعریف وجود تغییر می‌کند. و به محض اینکه تعریف وجود، یعنی تعریف یک شیء، تغییر کند، نحوه و نتیجه حضور آن شیء در ذهن نیز تغییر خواهد کرد. به همین دلیل است که گفته می‌شود شاعر-فیلسوف کسی است که از منظر زیبایی‌شناسی، چنین رابطه‌ای را در ذهن با یک شیء مشترک بیدار یا ابداع می‌کند. که

با وجود ناآشنا بودن برای عقل، آشنا می‌شود. وقتی آگاهی زیبایی شناختی آن رابطه را با شیء به دست می‌آورد، آنگاه دستاورد، دستاورد زیبایی شناختی شیء، منبع رضایت عقل نیز می‌شود. فلسفه در شعر قدمت بیشتری دارد، یعنی فلسفه زیبایی شناختی قدمت بیشتری از فلسفه عقلانی دارد؛ زیرا شعر حتی مفاهیم منسوخ شده عقل را زنده و تازه نگه می‌دارد. یعنی، دریچه اثربخشی آن‌ها را باز نگه می‌دارد و با وجود اینکه دیگر در استدلال مفید نیستند، آن‌ها را با معنایی عمیق، به عنوان منبع تازگی و تغذیه ذهن نگه می‌دارد.

کلیدواژه‌ها: فلسفه، شاعر فلسفی، زیبایی شناسی، ساختار معنا.

شناخت‌نامه

استاد احمد جاوید اهل کشور پاکستان است و در رشته‌های فلسفه، ادبیات، شعر، تصوف و روان‌شناسی تحصیل کرده است. ایشان مدرک فوق لیسانس اردو دارد و در رشته‌های فلسفه، ادبیات، شعر، تصوف، و روان‌شناسی اشراف و تسلط دارد.

فهرست آثار و تألیفات:

- طوفان باد (مجموعه اشعار)
- ابن عربی: زندگی، آثار و افکار (ترجمه)
- دعاها
- گفت‌وگوهای اصلاحی
- ترک ردایل
- تسهیل پیام شرق

نگاه اجتماعی و تاریخی بیدل دهلوی در رقعاتش

محمد جعفر^۱

چکیده:

رقعات بیدل دهلوی، افزون بر ارزش‌های ادبی و عرفانی، بازتاب‌دهنده نگاه انتقادی او به اوضاع اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی روزگار خویش است. این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی، جلوه‌های نقد اجتماعی را در رقعات بیدل بررسی می‌کند. نتایج نشان می‌دهد که بیدل در این مکتوبات، با بیانی فشرده و اندیشه‌محور، به زوال فضایل اخلاقی، رواج ریا و تظاهر، و غلبه صورت بر معنا توجه دارد و آنها را از آسیب‌های اصلی جامعه می‌شمارد. او اهل قدرت و ثروت را به سبب دلبستگی به جاه و مال، و نیز رواج تملق و خودنمایی در مناسبات اجتماعی، مورد نقد قرار می‌دهد. افزون بر این، بیدل به کاستی‌های فرهنگی زمانه، از جمله فروکاستن دانش و فضیلت به تقلید و سطح‌نگری، اشاره می‌کند.

شیوه بیان او در رقعات، آمیخته‌ای از اندرز، تمثیل و تأملات حکمی است که در قالب نثری چندلایه و تأویل‌پذیر عرضه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: شبه‌قاره هند، رقعات، اوضاع اجتماعی و فرهنگی، مناسبات، بیدل دهلوی.

شیب فرازهای بیدل شناسی در ازبکستان

خالمومن اف جعفر محمدی یویچ^۱

چکیده:

سنت ادبی و علمی بیدل خوانی و بیدل شناسی چه از لحاظ کیفیت و چه از لحاظ کمیت در ماوراءالنهر به خصوص در حدود ازبکستان کنونی نقش بسزا و جایگاه قابل توجهی در حیات معنوی مردم ورشد و گسترش ادبیات فارسی-تاجیکی و تا حدودی در ادبیات ترکی این منطقه داشته است.

در این مقاله که به تحلیل و تحقیق و بررسی تاریخ شیب و فرازهای سنت ادبی و علمی بیدل شناسی در کشور ازبکستان پرداخته می شود مؤلف معتقد است که این سنت دیرینه معنوی که ریشه در سیصد سال گذشته دارد تا نیمه اول قرن بیستم میلادی در این دو سمت صورت گرفته است:

۱. در شعر فارسی تاجیکی منطقه از راه استقبال تتبع یا پیروی از سبک شعری بیدل.
 ۲. در محافل ادبی ویژه بیدل خوانی و بیدل شناسی از راه نقد و تحلیل شرح و تفسیر و یا به قول استاد صدرالدین عینی «معنی داد» ابیات مشکل فهم یا پیچیده شاعر.
- از سال ۱۹۲۰ میلادی تا اکنون این روند در چند سمت به شرح ذیل جریان داشته است:

۱. معرفی زندگی و آثار و اندیشه بیدل در مطبوعات و صدا و سیمای کشور
۲. تحقیق زندگی آثار و اندیشه بیدل از سوی محققان ادبیات و فلسفه
۳. ترجمه بعضی از آثار منظوم بیدل

۴. تدریس زندگی آثار و اندیشه بیدل در برخی از دانشگاه‌ها و مدارس کشور
۵. استقبال و پیروی از سبک شعری و اندیشه عرفانی بیدل از سوی برخی شاعران معاصر کشور.

بنا بر تحقیق و تشخیص مؤلف مقاله سنت ادبی و علمی بیدل‌شناسی از لحاظ خصوصیات ساختاری و محتوایی در این سه مرحله تاریخی جریان داشته است:

۱. مرحله اول بیدل‌شناسی در ازبکستان ۱۹۲۰ تا ۱۹۵۰
 ۲. مرحله دوم بیدل‌شناسی در ازبکستان ۱۹۵۰ تا ۱۹۹۰
 ۳. مرحله سوم بیدل‌شناسی در ازبکستان ۱۹۹۰ تا ۲۰۲۵
- در مقاله این هر سه مرحله تاریخی سنت ادبی و علمی بیدل‌شناسی ازبکستان با شیب و فرازها و برد و باخت‌هایی که داشته است به طور مختصر مورد بررسی و نقد و تحلیل قرار می‌گیرد.

کلیدواژه‌ها: سبک هندی، ازبکستان، مراحل بیدل‌شناسی ازبکستان، احمد دانش، صدرالدین عینی، عبدالرئوف فطرت، ابراهیم مؤمن‌اف، غفور غلام، شوکت شکوراف، اینیسا محمدی‌یوا.

شناخت‌نامه

دکتر پروفسور جعفر خالمؤمن‌اف (جعفر محمد ترمذی) در تاریخ ۲۰ سپتامبر سال ۱۹۶۸ در ناحیه شیرآباد از توابع شهر ترمذ ولایت سرخان دریای جمهوری ازبکستان به دنیا آمد. تحصیلات ابتدایی و پیش‌دانشگاهی را در سال‌های ۱۹۷۵ - ۱۹۸۵ در مدرسه متوسطه منطقه موزرباط به نام صدرالدین عینی و در مدرسه متوسطه به نام رودکی در ناحیه بایسیون ولایت سرخان دریای جمهوری ازبکستان فرا گرفت. در سال ۱۹۶۸ دانشجوی دانشکده زبان و ادبیات فارسی تاجیکی دانشگاه دولتی تاجیکستان شد. پس از خدمت نظامی، به ادامه تحصیلات عالی در دانشگاه مذکور پرداخت و در سال ۱۹۹۳ آن را به پایان رساند و پایان‌نامه فوق لیسانس خود را تحت عنوان «تحقیق سرچشمه‌های تصوف در ایران» دفاع نمود و موفق به دریافت درجه کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی - تاجیکی شد.

پس از اتمام تحصیلات عالی در سال‌های ۱۹۹۳ - ۱۹۹۴ در شهر ترمذ بیش از یک سال به عنوان مدیر بخش فارسی تاجیکی سازمان صدا و سیما دولتی سرخان دریا ایفای وظیفه نمود. در سال‌های ۱۹۹۹ - ۲۰۰۳ در بخش دکترای آکادمی ساختار دولت و جامعه وابسته به رئیس

جمهور ازبکستان تحصیل نمود و در این مدت به راهنمایی دانشمند برجسته و عرفان‌پژوه معروف، پروفسور نجم‌الدین کمال‌اف، به تحقیق پرداخت و در سال ۲۰۰۳ در شورای علمی دفاع از پایان‌نامه‌های دکتری در زمینه علوم شرق‌شناسی دانشگاه اسلامی تاشکند از رساله دکتری خود تحت عنوان «جهان‌بینی تصوفی - عرفانی عبدالرحمان جامی (بر اساس رساله "شرح رباعیات فی اثبات وحدت وجود")» دفاع نمود و درجه علمی دکتری علوم فلسفه در رشته دین‌شناسی (Ph.D) را دریافت کرد. ایشان در حال حاضر پروفسور گروه علوم انسانی و طبیعی دانشگاه فناوری علوم تاشکند است.

تا امروز مجموعه‌ها و کتاب‌های شعری جعفر محمد ترمذی با نام‌های چشم باران (ترمذ، ۱۹۹۷)، مژگان آفتاب (دوشنبه، ۱۹۹۹)، طلوع سبزرنگ (تاشکند، ۲۰۰۳)، تجلی (تاشکند، ۲۰۰۸)، هنوز عشق (تهران، ۲۰۱۱)، عاشق عشق (تاشکند، ۲۰۱۱)، غزال غزل (تاشکند، ۲۰۱۸)، تلخ و شیرین (تهران، ۲۰۲۴)، ابر دربادل (تهران، ۲۰۲۴)، عقل بنفش (تاشکند، ۲۰۲۴)، معراج آب (تهران، ۱۴۰۳) و مویه آمویه (دوشنبه، ۲۰۲۵) به زبان فارسی منتشر شده است. ایشان به عنوان شاعر ذواللسانین نیز چند مجموعه شعر از یکی خود را با نام‌های حیرت آیین (کوزگو حیرتی، تاشکند، ۲۰۱۰)، سرشت آفتاب ("قویاش سیرتی"، تاشکند، ۲۰۱۵) و طعم وقت ("وقت طعمی"، تاشکند، ۲۰۱۸) تقدیم دوستداران کلام بدیع گردانیده است.

جعفر محمد ترمذی در زمینه ترجمه آثار بدیعی و علمی از زبان‌های فارسی به ازبکی و برعکس، نیز سهم ارزنده گذاشته است.

نسخ خطی دیوان حافظ در گنجینه مرکز ملی نسخ خطی گرجستان

شورنا جیمشریشویلی^۱

چکیده:

بیش از ۵۰ هزار نسخه خطی گرجی، عربی، ترکی، فارسی، یونانی و... در مرکز ملی نسخ خطی گرجستان نگهداری می‌شود. تعداد نسخ خطی فارسی موجود در این مرکز ۷۰۸ نسخه است که بین سه مجموعه عمده اسناد شرقی AC، K و L تقسیم شده‌اند. پس از تحقیق انجام شده، ۱۴ نسخه خطی از دیوان حافظ مشخص گردید که در مجموعه AC و K با شماره‌های PAC 361، PAC 351، PK 89/125 و غیره، نگهداری می‌شود که حرف «P» به معنی فارسی یا همان Persian است. اگرچه مطالعات نسخ خطی فارسی توسط پژوهشگران و دانشمندان گرجی سابقه‌ای طولانی دارد اما جنبه هنری نسخ خطی ادبی کمتر مورد توجه آنان قرار گرفته است. پژوهش حاضر اقدامی برای پرکردن این خلأ است.

این پژوهش با به کارگیری روش توصیفی-تحلیلی به بررسی ویژگی‌های بصری، نسخه‌شناختی و ادبی بعضی از این نسخ پرداخته و موارد زیر را مشخص نموده است: تاریخ کتابت ۱۰ نسخه معین گردیده و به شرح ذیل است: هشت نسخه متعلق به قرن ۱۹ میلادی، یک نسخه به قرن ۲۰ میلادی و یک نسخه متعلق به قرن ۱۵ میلادی

می‌باشد؛ در مورد ۲ نسخه کاتب و در مورد نسخه قرن ۱۵ میلادی انجامه، محل کتابت و تاریخ دقیق کتابت مشخص شد؛ در مورد یک نسخه قرن ۱۹ میلادی تاریخ صحافی و در خصوص یک نسخه قرن ۱۹ میلادی، جلدساز و تاریخ صحافی آن به دست آمده است. پس از بررسی این متون، اشتباهات کاتب، ابیات شعری دیگر موجود در دیوان حافظ و همچنین در مورد نسخه قرن ۱۵ م. که بسیار نسخه مهمی است، تعداد دقیق اشعار مشخص گردید.

کلیدواژه‌ها: نسخ خطی گرجی، دیوان حافظ، جنبه هنری نسخ خطی.

شناخت‌نامه

شورنا جیمشرشویلی از دانشگاه دولتی تفلیس، دانشجوی دکتری (۲۰۲۳) زبان‌شناسی ایرانی، مطالعات انسان‌دوستانه، در مرکز آموزش عالی ایوانه جاواخیشویلی مارینا الکسیدزه است و مدرک کارشناسی ارشد خود را در رشته مطالعات ایران (۲۰۲۱-۲۰۲۳)، و کارشناسی ارشد در زمینه مطالعات شرق‌شناسی (۲۰۱۶-۲۰۲۱) را از همین مرکز دریافت کرده است.

شورنا جیمشرشویلی سابقه تدریس و معلمی زبان فارسی در مدارس دولتی تفلیس و نیز اداره مهاجرت وزارت داخلی گرجستان را در پرونده کاری خود دارد. ایشان در تهیه فهرست آنلاین بیش از هشتصد کتاب کتابخانه بخش ایران‌شناسی دانشگاه دولتی تفلیس همکاری داشته، و در همایش‌های بین‌المللی گوناگون از جمله: ششمین کنفرانس علمی ۲۰۲۴ (به افتخار ۱۱۰مین سالگرد تولد پروفیسور گیوی گاچپیلادزه، ۱۰ و ۱۱ ژوئن ۲۰۲۴، تفلیس)؛ چهارمین کنفرانس علمی ۲۰۲۴ (به افتخار ۱۴۸مین سالگرد تولد ایوانه جاواخیشویلی، دانشگاه دولتی تفلیس، ۲۳-۲۴ آوریل ۲۰۲۴، تفلیس)؛ یازدهمین کنفرانس علمی پژوهشگران جوان ۲۰۲۲ («لیلی ژورژولیانی-۸۰»، دانشگاه دولتی تفلیس، ۱۸ نوامبر ۲۰۲۲، تفلیس)؛ و یازدهمین کنفرانس علمی دانشجویی ۲۰۲۱ (دانشگاه دولتی تفلیس، ۱۵-۱۷ دسامبر ۲۰۲۱، تفلیس) شرکت داشته است.

ایشان در دومین دوره آزمون استاندارد مهارت‌های زبان فارسی (سامفا) در گرجستان (۲۰۲۳) بالاترین نتیجه (۱۹۳ امتیاز) را کسب کرد.

فهرست آثار و تألیفات:

- ترجمه دو رمان از رمان‌نویس ایرانی، بلقیس سلیمانی، در وب‌سایت رسمی Diogene: <https://diogeneclub.ge/portfolio-item/soleiman/>

- اثر علمی «بازتاب اسطوره‌های شرقی (سومری، اکدی) دربارهٔ آفرینش انسان در اشعار عمر خیام»؛ منتشر شده در صفحه رسمی دانشگاه دولتی تفلیس، مراجعه کنید به:

<https://evergreen.tsu.ge/eg/opac/record/266855>

- ترجمه شعر «مرثیه‌ای... درباره یک پسر لهستانی» اثر کریستوف کامیل باچینسکی، منتشر شده در صفحات رسمی سفارت لهستان و مؤسسه لهستانی در تفلیس
- ترجمه اشعار «بدون تو» و «عشق» از شاعر لهستانی ماریا ماریا پاولیکوفسکا-یاسنورزوسکا، منتشر شده در مجله آنداماتی، شماره ۲ دانشگاه دولتی تفلیس.

سیاستنامه و نتایج سبک سنجی کامپیوتری فسطاط العداله فی قواعد السلطنه

الکسی خیسما تولین^۱

چکیده:

فسطاط العداله فی قواعد السلطنه در سال ۶۸۳ق/۱۲۸۴-۱۲۸۵م در قلمرو سلطنت سلجوقی روم تألیف شد. متن آن در نسخه خطی منحصر به فردی از مجموعه کتابخانه ملی فرانسه (BnF) ارائه گردید و امسال برای اولین بار همراه با ترجمه روسی آن منتشر شده است. این متن که به دسته ادبیات اداری و شغلی تعلق دارد، نمونه خوبی از یک تألیف انتحالی قرون وسطی مرکب از چند منبع است. اصلی ترین آنها اولین تحریر سیر الملوک (سیاست نامه) شامل قصیده ای از امیر معزی در مدح سلطان غیاث الدین محمد بن ملک شاه (م ۵۱۱ق/۱۱۱۸م) است. مؤلف فسطاط العداله بخش های حجیم از سیر الملوک و سایر متون را انتحال کرده و با استفاده از چندین روش استتار انتحال، آنها را مورد تحریف عمدی قرار داده است تا منصب محتسب را در دربار حاکم محلی استان قسطنطنیه به دست آورد.

در این ارائه ابتدا، متون مورد استفاده در تألیف فسطاط العداله با روش های استتار انتحال و سپس، متون مرجع مورد استفاده در تحلیل کامپیوتری آن، یعنی سیر الملوک، موضعه (قرارداد کار) نظام الملک (مق ۴۸۵ق/۱۰۹۲م) و موضعه احمد بن

۵۰

چکیده: مقالات ششمین غرس بین المللی پیدل دهلوی
تألیف: ششم

حسن المیمندی (م ۱۳۲۲/ق ۱۴۲۴) به طور خلاصه معرفی می شود. و در نهایت، نتایج سبک سنجی کامپیوتری آنها با کمک نرم افزار R-stylo نمایش داده می شود.

کلیدواژه ها: سلجوقیان، فسطاط العداله، سیر الملوك، سیاست نامه، نظام الملک، ادبیات اداری، انتحال علمی و ادبی، سبک سنجی کامپیوتری، نرم افزار R-stylo.

شناخت نامه

دکتر الکسی خیسماطولین عضو هیئت علمی مؤسسه نسخ خطی شرقی آکادمی علوم روسیه، و پژوهشگر (ارشد) پیشرو انستیتو نسخ خطی شرقی سنت پترزبورگ فرهنگستان علوم روسیه است که در زمینه های مطالعات اسلامی، مطالعات ایرانی، تاریخ نگاری، مطالعات نسخه های خطی، و سبک شناسی محاسباتی تحقیق کرده است. ایشان عضو هیئت علمی در بخش خاورمیانه و خاور نزدیک مؤسسه نسخ خطی شرقی (قبلاً مؤسسه مطالعات شرقی) شعبه سن پترزبورگ است. و کارشناسی ارشد خود را از مؤسسه مطالعات شرقی با گرایش تاریخ نگاری، مطالعات منبع و روش های پژوهش تاریخی دریافت کرده است.

فهرست آثار و تألیفات:

از سال ۱۹۹۶ تا کنون بیش از ۱۰ کتاب تألیفی، بیش از ۱۰ کتاب ویرایش شده و بیش از ۶۰ مقاله نوشته است. آخرین اثر او مربوط به مجموعه «آینه های ایرانی برای شاهزادگان نوشته شده در دوره سلجوقی: نسخه های اصلی و جعلی» است.

از ایشان چند کتاب با ترجمه روسی و فارسی نیز با مشخصات زیر منتشر شده:

- امیرمعزی نیشابوری. سیاست نامه / سیر الملوك: ساختگی منسوب به نظام الملک. سن پترزبورگ: Peterburgskoe vostokovedenie، مسکو: صدرا (۲۰۲۰)
- تألیفات امام غزالی. سن پترزبورگ: Peterburgskoe vostokovedenie، مسکو: صدرا، ۲۰۱۷ (۲۰۲۱) - ویرایش دوم)
- سه متن از ولایات سلجوقی. بخش ۱: کی کاووس ب. اسکندر پ. قابوس. قابوس نامه. نظامی عروضی سمرقندی. چهار مقاله / مجمع النوادر. سن پترزبورگ: Peterburgskoe vostokovedenie، مسکو: صدرا (۲۰۲۴)
- سه متن از ولایات سلجوقی. بخش ۲: محمد الخطیب. فسطاط العداله فی قواعد السلطنه. سن پترزبورگ: انتشارات پیتربورگ؛ مسکو: صدرا (۲۰۲۵).

برای توضیحات بیشتر و فهرست کامل آثار ایشان به آدرس های زیر مراجعه کنید:

<https://orientalstudies.academia.edu/AlexeyKhismatulin>

<https://ibnsina.ru/fa/2024/04/12/>

<http://fa.islamicdata.ru/view/>

شعر

عبدالرزاق بن جبار بن عطية الربيعي^۱

آتشی دردنده‌هایم زیانه می‌کشد، و پشت سرم، شعله‌ها در تاریکی می‌بلعند و
می‌نوشند،
و به پشتم خنجر می‌زنند
که سال‌های عمر زودگذر خم نشده‌اند.
در میان دنده‌هایم، کربلا می‌سوزد،
و از سختی‌های درونم، زینب گریه می‌کند.
چه بسیار مصیبت‌هایی که در محرم غم‌انگیز ما گذشته است،
با اشک‌های آغشته به خون رفته است.
پابرنه بر روی خاکستر پشیمانی راه می‌روم، و جوهر فرات را پیمانه می‌کنم و می‌نویسم.
آتش پشت سرم است و آتش در قلبم.
و تاریکی شب‌ها مرا فرا گرفته است.
و پیش رویم، روزها درختانی هستند که هیزم شعله‌ها خواهند شد. پس راه فرار
کجاست؟

اشعار:

غریبه چه چیزی را برمی گرداند؟
از آن سوی روز
از نادیده ها
از بالکن پایان
و بلندی های بیابان ها
غریبه چه چیزی را برمی گرداند
اگر از شب ابدی خود بازگردد؟
با گورستانی در وجدان؟
با بلیطی برای عبور
به سوی زندگی پس از مرگ؟
با افقی کوچک آویزان است
نزدیک اشک مادر بزرگش
بر دیوار افسانه ها؟

✱

چه چیزی را برمی گرداند؟
«با چیزی از ترس و گرسنگی و کمبود میوه ها»؟
با رویایی پرازخم؟
با زخمی گشاده؟
با مشتی خاک و باد؟

✱

غریبه با چه چیزی به اوروک بازمی گردد؟
با تکه ای از مرگ؟
و چه چیزی در مسیر گم شده بود،
از گلی برای درنگ کردن،
با چه چیزی بازمی گردد؟
با حيله گری زمین؟
با رازی؟

با بیتی از شعر،
 با اندوه هستی؟
 با سپری از نور،
 در میان هیاهوی آینه‌های سراب؟
 با شبحی باستانی
 که قلب را مرطوب می‌کند؟
 با رودی از اشک که به آنچه در سرزمین است افزوده شده است؟

✱

غریبه با چه چیزی برمی‌گردد؟
 با صدای تق تق و حق حق؟
 با شبی که نمی‌خواید
 اگر شیهه در خیابان‌ها بخوابد؟
 با شبی طولانی و سیاه؟
 با چه؟
 با جسدش پس از مدتی؟
 با چه چیزی برمی‌گردد؟
 با زخمی تازه
 (حسین)؟

شناخت‌نامه

عبدالرزاق الربیعی در سال ۱۹۶۱ در بغداد متولد شد. تولد ایشان همراه بود با کودتاهای متعدد ضدّ سلطنت‌طلبان، سپس ضدّ جمهوری خواهان، تا رسید به دست حزب بعث. لذا کودکی عبدالرزاق با حوادث مهم تاریخی عراق رقم خورد. در زمان حکومت حزب بعث نیز آنچنان سرکوب مخالفان شدت گرفت که بسیاری از فرهیختگان مجبور به ترک وطن بودند و عبدالرزاق الربیعی نیز در سال ۱۹۸۶ میهن خود را به سوی اردن ترک می‌کند.

اردن در آن زمان مکانی امن برای غربت‌زده‌های عراقی بود. تحریم‌های اقتصادی آمریکا علیه ملت عراق، مردم را به ستوه درآورده بود، و از کمترین امکانات معیشتی محروم بودند. علاوه بر این، ظلم

و ستم رژیم بعث بر ملت عراق و اعدام و زندان مخالفان هم بود. عبدالرزاق الربیعی در سال ۱۹۸۶ میلادی به سوی اردن رهسپار شد. خروج شاعر تحوّل‌ی شگرف در شکوفایی ادبی وی بود و برایش مزایایی داشت، زیرا که توانست خود را به دیگر شاعران مطرح در جهان عرب معرفی نماید. در حالی که به هنگام سکونت در عراق به دلایل تحریم‌ها نمی‌توانست فعالیت ادبی بین‌المللی داشته باشد. الربیعی پس از خروج در روزنامه‌هایی همچون الرصیف و الدستور و الرأی مشغول به کار شد. تجربیاتی که در اردن، یمن و عمان کسب نمود در شعرش نمود پیدا کرد، و این دوران پختگی شعری وی به حساب می‌آید، زیرا تجربیاتی متفاوت‌تر از آنچه در وطن بود را به دست آورد. این تجربیات الربیعی بوده که شمه‌ای از زبان حال مردم عراق را به گوش دیگران رسانده است.

فهرست آثار و تألیفات:

- الحاقاً بالموت السابق عام (۱۹۸۷)
- حداداً علی ماتبقی (۱۹۹۲)
- قمیص مرتع بالغيوم (۲۰۰۴)
- اصابع فاطمه (۲۰۰۴)
- وخذ الحکمه من سیدوری (۲۰۰۶).

ابوالمعانی میرزا عبدالقادر بیدل و تعلیم هندوان

سید فیض الرحمن «رائد قریشی»^۱

چکیده:

ابوالمعانی میرزا عبدالقادر بیدل (۱۰۵۴-۱۱۳۳ق) از شاعران مبرز و صاحب سبک زبان و ادبیات فارسی در شبه‌قاره هند است. چنانچه وی را در عداد بزرگان شعر فارسی جایگاه ویژه‌ای است. افزون بر همه مواصفات شاعرانگی و عرفانی، چیزی که در شعر بیدل درخور توجه است، این است که وی همانند بسیاری از عارفان طراز اول پیرو صلح کل است، صلحی که در عصر بیدل و اندکی پیش‌تر از ایشان ورد زبان و مشق روزمرگی عارفان در هند بود و چنان تأثیراتی بر مسلمانان و هندوان داشت که زیر یک چتر به دور از تعصبات مذهبی به آموزش‌های دینی می‌پرداختند. تأثیرات مسلمانان بر هندوان چه در مسائل اجتماعی و سیاسی و چه در شعائر دینی یکی از مباحث بسیار قابل تأمل و بحث و گفت‌وگو در تاریخ ادبیات و اجتماعیات ماست. در زمان شاهان گورکانی در هند، این تأثیرات به حدی بود که مسلمانان نیز به آموختن و ترجمه آثار دینی و دیگر آثار هندوان پرداختند. هندوان و مسلمانان در یک مکتب تعلیم می‌دیدند و شاعران و نویسندگان هندو، کتاب‌ها و تألیفات خود را همانند مسلمانان با بسم الله و حمد و نعت حضرت پیامبر و اهل بیت ایشان آغاز می‌کردند. در این مقاله، کوشش نویسنده بر آن است که راجع به تعلیمات و تأثیرات معنوی و عرفانی بیدل بر هندوان معاصرش

بپردازد و در نهایت نشان دهد که هندوان معاصر بیدل که از وی آموزش دیده‌اند، چقدر از افکار عرفانی و باورهای دینی بیدل تأثیر پذیرفته‌اند.

کلیدواژه‌ها: شعر فارسی در هند، ابوالمعانی میرزا عبدالقادر بیدل، عرفان و تصوف، تسامح در ادیان، شاگردان هندوی بیدل.

شناخت‌نامه

سید فیض الرحمن «رائد قریشی» بیدل‌پژوه و پژوهشگر ادبیات فارسی در شبه‌قاره هند است. ایشان بیش از ۶ سال سابقه نظارت بر انجام و یا انجام شخصی دشوارترین و پیچیده‌ترین وظایف مربوط به آموزش، هماهنگی، توسعه سازمانی، برنامه‌ریزی، ظرفیت‌سازی، گزارش‌دهی و حوزه‌های مدیریتی را دارد. فردی منظم، بسیار باانگیزه و دقیق است و توانایی فراوانی در همکاری با کارکنان و مدیریت در سطح بالا دارد. چالش‌های تفکر استراتژیک را تجربه کرده و برنامه‌ها را به واقعیت تبدیل کرده است.

سوابق کاری (از گذشته تا حال)

- همکاری به عنوان مترجم پاره‌وقت با دانشگاه کلمبیا در پروژه‌ای با نام: درک تجربیات زیسته پناهندگان غیرسوری در ترکیه (یک مطالعه روش‌شناسی ترکیبی) از سال ۲۰۲۰- تاکنون.
- مدیرکل شرح وظایف، تحلیل‌گرو هماهنگ‌کننده، وزارت آموزش عالی از سال ۲۰۱۷ تاکنون.
- هماهنگی و مدیریت روابط با واحدهای منابع انسانی دانشگاه‌ها.
- تدوین برنامه‌ای از اقدامات کلیدی در حمایت از جلسات سه‌ماهه کمیسیون اصلاحات اداری و خدمات ملکی در مورد شرح وظایف.
- هماهنگی و تدوین اهداف واضح که با استراتژی‌های توافق‌شده سازگار باشند، شناسایی فعالیت‌ها و تکالیف اولویت‌دار، تنظیم اولویت‌ها طبق الزامات یک شرح وظایف استاندارد.
- تدوین شرح وظایف برای وزارتخانه و دانشگاه‌ها.
- ویرایش و بازنگری شرح وظایف وزارتخانه و دانشگاه‌ها.
- تحلیل و ارزیابی درخواست‌های کارکنان در مورد شرح وظایف برای فرآیند انتقال، ارتقاء و ترفیع کارکنان.

(از استاد عینی تا بابابیک رحیمی) بیدل شناسی در تاجیکستان

عبدالنبی ستارزاده^۱

چکیده:

آثار و افکار شاعر بزرگ فارسی‌زبان هند، میرزا عبدالقادر بیدل (۱۶۴۴-۱۷۲۰)، در بین اهل ادب و مردم ماوراءالنهر و خراسان که با هندوستان رابطه‌های نزدیک ادبی و فرهنگی داشتند، شهرت و نفوذ فوق‌العاده دارند. سرچشمه‌ها از موجودیت اولین محفل‌های بیدل‌خوانی‌ها در این سرزمین‌ها در سده‌های ۱۸ و ۱۹ خبر می‌دهند.

شناخت بیدل در تاجیکستان، که در یک پاره ماوراءالنهر قدیم جایگیر است، در دوران معاصر در ابتدای سده ۲۰ آغاز گردیده است و با نام و فعالیت علمی و ادبی استاد صدرالدین عینی، ادیب و دانشمند زبردست تاجیک وابسته می‌باشد. نخستین نوشته او درباره میرزا عبدالقادر بیدل نامه‌ای بود در جواب به سؤال‌های شریک‌درش در مدرسه بخارا، عالم‌جان ادریس، که در شماره دوم مجله شورا در شهر آرینبورگ سال ۱۹۱۲ به زبان تاتاری به طبع رسیده بود. رساله مختصر ادیب و دانشمند نامی تاجیک، عبدالزئوف فطرت، «بیدل» که سال ۱۹۲۳ در مسکو به زبان ازبکی چاپ شده است، به شهادت بیدل‌شناس نامی تاجیک، بابابیک رحیمی، تنها «از تصویر یک مجلس بیدل‌خوانی و بیدل فهمی عبارت می‌باشد».

مرحله دوم شناخت بیدل در تاجیکستان به سال‌های ۴۰م سده ۲۰ راست می‌آید. سال ۱۹۴۰ در کتاب تذکره‌گونه نمونه‌های ادبیات تاجیک مقاله شاعران محمدجان

رحیمی و عبدالسلام دهاتی، «میرزا عبدالقادر بیدل»، نشر می‌گردد. اما تدقیقات جدی که در این مرحله به وجود می‌آید، تألیفات استاد صدرالدین عینی، «میرزا عبدالقادر بیدل و ایجادیات او»، است که در طول سال‌های ۱۹۴۶ و ۱۹۴۷ در سه شماره مجله ادبی شرق سرخ چاپ شده است. مؤلف تکمیل و تصحیح آن را در سال ۱۹۵۲ به آخر می‌رساند و آن تقریباً یک ماه پیش از مرگ او در سال ۱۹۵۴ با نام «میرزا عبدالقادر بیدل» نشر می‌گردد. (بابابیک رحیمی. آشنایی با بیدل. دوشنبه: عرفان. ۲۰۰۹. ص ۴۲۳).

کلیدواژه‌ها: بیدل، تاجیکستان، صدرالدین عینی، بابابیک رحیمی.

شناخت‌نامه

پروفسور عبدالنبی ستارزاده متولد ۱۳۱۹، ادب‌پژوه تاجیک، استاد دانشگاه ملی تاجیکستان، مدیر بخش ادبیات در انستیتو زبان و ادبیات اباعبدالله رودکی آکادمی علوم جمهوری تاجیکستان، رئیس بنیاد رودکی تاجیکستان، عضو صدارت اتفاق (اتحادیه) نویسندگان تاجیکستان، و برنده جایزه ادبی صدرالدین عینی است.

ایشان از چهره‌های شناخته‌شده ادبی، علمی و دولتی تاجیکستان، و همچنین عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی جمهوری اسلامی ایران است.

فهرست آثار و تألیفات:

- نقطه پیوند (بعضی مسئله‌های توسعه شعر و نقد ادبی) (۱۹۸۲)
- تاریخچه نظریات ادبی فارسی تاجیکی (۲۰۰۱)
- ارسطو و نظریات فارسی تاجیکی (۲۰۰۲، به زبان روسی)
- کهنه و نو (در شعر، نقد و زبان) (۲۰۰۴، به الفبای سریلیک؛ ۲۰۰۶، به الفبای فارسی)
- ادبیات تاجیک (کتاب درسی برای صنف ۸) (۲۰۰۹، ۲۰۱۵، ۲۰۱۸)
- تکمله بدیع فارسی تاجیکی (در زمینه‌های نوشته‌های پیشینیان و امروزیان (۲۰۱۱)
- از رودکی تا لایق (۲۰۱۳)
- نظریات ادبی عبدالرحمان جامی (۲۰۱۴)
- مسئله‌های مهم سیاست خارجی تاجیکستان (۲۰۱۴، به زبان روسی)
- ارزش‌های وحدت ملی (۲۰۱۷).

سفر شعر کلاسیک فارسی به ساحل اسپانیا

عبدالهادی سعدون^۱

چکیده:

شعر کلاسیک فارسی سنگ بنای میراث ادبی بشر است که با عمق فلسفی و معنوی و زیبایی زبانی بدیع خود متمایز می‌شود. قرن‌هاست که این شعر همچون آینه‌ای روح شرقی را در والاترین بیان‌های فکری و احساسی خود منعکس می‌کند. با وجود فاصله جغرافیایی و زبانی بین ایران و جهان اسپانیایی زبان، این سنت‌های ادبی کهن که در آثار فردوسی، جلال‌الدین رومی، حافظ و سعدی تجسم یافته‌اند، پژواکی پربار در محیط فرهنگی اسپانیا یافتند.

این مقاله با هدف ردیابی سیر تاریخی شعر کلاسیک فارسی به اسپانیایی از طریق تلاش‌های ترجمه‌ای که مستقیماً از متون اصلی فارسی انجام شده است، ضمن تحلیل ابعاد فرهنگی و تمدنی این فرآیند، به دنبال بحث در مورد چالش‌های اصلی پیش روی مترجمان در ترجمه این نظام پیچیده شعری به اسپانیایی است. و به بررسی تأثیر این ترجمه‌ها بر شکل‌دهی به آگاهی خواننده اسپانیایی و گسترش افق‌های زیبایی‌شناختی و فکری او می‌پردازد. در این ارائه سعی شده نشان دهیم که ترجمه صرفاً یک پل زبانی نبوده، بلکه فرآیندی عمیق از تعامل فرهنگی است که به کشف مجدد انسان شرقی در تخیل غربی و تثبیت ارزش‌های ارتباط فرهنگی کمک کرده است؛ ارزش‌هایی که در عصر جهانی شدن فرهنگ همچنان اهمیت روزافزونی دارند.

کلیدواژه‌ها: شعر فارسی، ترجمه، زبان اسپانیایی.

دکتر عبدالهادی سعدون، متولد ۱۹۶۸ در بغداد است و از سال ۱۹۹۳ در اسپانیا سکونت دارد. سعدون نویسندهٔ داستان کوتاه، استاد دانشگاه، مترجم و منتقد ادبی و هنری است. ایشان استاد زبان و ادبیات عرب در دانشگاه کمپلوتنسه (Complutense) مادرید است. سعدون مدرک دکترای ادبیات و زبان از دانشگاه خودمختار مادرید دارد و تاکنون آثاری به زبان‌های عربی و اسپانیایی منتشر کرده است.

فهرست آثار و تألیفات (به زبان عربی):

از جمله آثار ادبی دکتر عبدالهادی سعدون به زبان عربی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

• امروز او کت و شلواری آغشته به رنگ قرمز می‌پوشد (۱۹۹۶)

• قاب کردن خنده (۱۹۹۸)

• هیچ چیز جز باد (۲۰۰۰)

• جعل هویت‌های خانوادگی (۲۰۰۲)

• پرنده دهان (۲۰۰۶)

• مزارع غریبه (۲۰۱۰)

• خاطرات یک سگ عراقی (۲۰۱۲)

• توستالا (۲۰۱۴)

• گزارش سرفت (۲۰۲۰)

• و پارک حرمرسا (۲۰۲۲).

در سال‌های اخیر، دکتر عبدالهادی سعدون دو مجموعه شعر را مستقیماً به زبان اسپانیایی منتشر کرده است: همه دربارهٔ عشق می‌نویسند جز تو (۲۰۱۸)، تعادل شکننده (۲۰۲۲).

بسیاری از متون دکتر عبدالهادی سعدون در کتاب‌ها، مجلات و نشریات به زبان‌های مختلف از جمله اسپانیایی، انگلیسی، فرانسوی، آلمانی، فارسی، کردی، کاتالان، گالیسی، ایتالیایی، مقدونی، صربی و غیره ترجمه و منتشر شده‌اند.

دکتر عبدالهادی سعدون در حوزهٔ ادبیات، جایزهٔ بین‌المللی «آنتونیو ماچادو» در اسپانیا را در سال ۲۰۰۹ برای مجموعه شعرش همیشه، جایزه «شهر سالامانکا» در سال ۲۰۱۶ برای کل آثار ادبی‌اش و جایزه «صندوق جهانی شعر» در مادرید را در سال ۲۰۱۶ دریافت کرد. او پیش از این دو جایزه عربی برای داستان‌های کودکان و یک رمان علمی-تخیلی دریافت کرده بود.

ایشان به عنوان مترجم، بیش از چهل کتاب از نویسندگان بزرگ اسپانیایی و آمریکای لاتین مانند سروانتس، بورخس، آنتونیو ماچادو، رامون خیمنز، لورکا، آلبرتو و دیگران را به عربی ترجمه کرده، و ده‌ها مقاله در مورد نقد ادبی و هنری و سینما منتشر کرده است. از جمله جدیدترین آثار منتشر شده او در مورد سینما، «سینمای کارگردان اسپانیایی پدرو آلمودوار» است که در سال ۲۰۲۲ منتشر شد.

شعر

جمانة سليم إبراهيم الطراونة^۱

حرف‌های فالگیر!

او می‌گوید...

و من نمی‌دانم منظور از حرف‌هایش چیست

جز اینکه درد مرا بیشتر کرده است

من زنی هستم که با حرف‌های عاشقانه زندگی می‌کنم

نه آنچه فنجان قهوه می‌گوید

یا آنچه پوسته‌ها آشکار می‌کنند

و من از اینکه در هوس‌های او غرق شوم متنفرم

جادو و پیشگویی

یا مجبور به فریب شده‌ام؟

زیرا من بی‌پروایی و نوآوری‌هایم را دارم

زیرا من شتابزدگی، شک و تردید و ایمانم را دارم

زیرا من تقوای خود را دارم

اما من آنطور که زنانگی‌ام می‌خواهد نخواهم بود

تا زمانی که او با من باشد

می‌گوید: "مرا صدا بزن!"

پس طبیعت بادیه‌نشین‌ام را رها می‌کنم

به فرمان آگاهی، به دیوار چهره وحشت زده ام ضربه می‌زنم
 برای عشق، تمام عشق
 وقتی من هوشیار شوم، او خواهد مرد
 و من صفحه شطرنج را می‌چرخانم
 خشمگین از مهره‌ها
 ورنجیده از قراردادها
 و متنفر از ارباب و وحشت
 با حمله صرع وارد شدم
 زیرا اگر عشق نبود،
 زندگی رودخانه برای قوها خوشایند نمی‌بود!

شناخت‌نامه

ازجمله طراونه، شاعر و وکیل اردنی تاکنون مجموعه شعرهای: حلقه‌های فصاحت، گیره‌ای در رد پای استعاره و اشعار شیطننت‌آمیز و سرزنش آب منتشر شده است. در چهارمین دوره جایزه «حبیب الزایودی» در بخش بهترین مجموعه شعر، کتاب شعر عتب الماء (سرزنش آب) اثر جمانه طراونه، شاعر اردنی ساکن عمان، برنده شد.

جایزه حبیب الزایودی به این دلیل اهمیت دارد که نام یکی از برجسته‌ترین چهره‌های شعر معاصر اردن، شاعر فقید حبیب الزیودی، بر پیشانی آن می‌درخشد. جمانه طراونه در باره دریافت این جایزه مهم گفت: «من از دریافت آن بسیار خوشحال شدم، زیرا این جایزه از کشورم، اردن، در زمانی که شرایط زندگی مرا مجبور به زندگی در خارج از کشور کرده است، به من اهدا شد. با این حال، من هرگز پیوندهای خود را با زندگی فرهنگی اردن قطع نکرده‌ام و این جایزه گواهی بر پیوندهای عمیق عشقی است که من به کشور عزیزم دارم.»

جمانه طراونه پنجمین مجموعه شعر خود با عنوان حلقه یاقوت را در دست چاپ دارد که به زودی از امارت فجیره منتشر خواهد شد؛ همچنین کتابی در نقد تئاتر با عنوان بازنمایی‌های مدرنیته و فراتر از آن در تئاتر عمان، که توسط مؤسسه تئاتر عرب منتشر می‌شود.

جمانه طراونه جوایز متعددی از جمله جایزه اثیر برای شعر عربی، جایزه اسکار برای خالقان عرب و جایزه شهدای غزه را دریافت کرده است. او همچنین در جشنواره‌های متعددی از جمله: جشنواره فرهنگ و هنر جرش، جشنواره بین‌المللی هنر و فرهنگ بابل، جشنواره شعر عربی استانبول، جشنواره بین‌المللی موآب و جشنواره شاعران جوان عرب شرکت داشته است.

پیوند زبان فارسی با مذهب سیک

و نقش این مذهب در راستای گسترش فارسی در جهان به‌ویژه در منطقه پنجاب هندوستان

راجیندر سینگ وراثت^۱

چکیده:

این مقاله به بررسی ادغام عمیق تاریخی، معنوی و اداری فرهنگ و زبان فارسی در منطقه پنجاب، به‌ویژه از منظر سیکسزم و تاریخ فکری هند می‌پردازد. نویسنده، نقش و تأثیر زبان و فرهنگ فارسی در هویت بخشی زبان پنجابی را از سروده‌های بابا فرید یکی از عارفان بنام قرن یازدهم میلادی هند، تا سروده‌های مقدس گوروهای سیک ردیابی می‌کند. این مطالعه نشان می‌دهد که چگونه زبان فارسی به عنوان پلی برای پیام‌های معنوی جهانی در کتاب مقدس سیک‌ها، گوروگرات صاحب، ابزاری برای دیپلماسی و عدالت در ظفرنامه گورو گویند سینگ، و زبان رسمی اداری امپراتوری مهاراجه رنجیت سینگ عمل می‌کرد. همچنین متقابلاً، پیروان مذهب سیک در سراسر جهان، از طریق متون مقدس و فرهنگ مشترک فارسی پنجابی، زمینه گسترش این زبان را بر سطح جهانی مهیا ساختند.

علاوه بر این، مقاله زوال سیستماتیک آموزش فارسی در دوره حکومت استعماری بریتانیا در هند را بررسی می‌کند. نویسنده نتیجه می‌گیرد که زبان فارسی همچنان کلیدی ضروری برای گشودن گنج معنوی آموزه‌های مذهب سیک، تاریخ مذهبی این فرقه و آرشیوهای بسیار مهم تاریخی جامعه سیک‌ها، چه در هند و چه در سایر نقاط

جهان، باقی می ماند و پلی بین سنت های هند و ایرانی و مکتب سیک و زبان پنجابی ایجاد می کند.

کلیدواژه ها: پیوند زبان فارسی و پنجابی، تاریخ سیک ها، فرهنگ پنجابی، بابا فرید، گورو گویند سینگ، مهاراجه رنجیت سینگ، ظفرنامه، عرفان و تصوف، گوروهای مذهب سیک.

شناخت نامه

راجیندر سینگ وراثت، لیسانس بازرگانی افتخاری دانشگاه دهلی (۱۹۹۰) دارد و پژوهشگر مستقل در تاریخ سیک ها، زبان پنجابی و زبان فارسی (بیش از ۳۰ سال)، عضو کمیته های مختلف علمی و هماهنگ کننده سمینارها، کارگاه ها و فعالیت های دانشجویی با شرکت در فرآیندهای اعتباربخشی NAAC/NBA است.

راجیندر سینگ فردی متعهد و پرشور با تخصص بالا در تاریخ سیک ها، زبان پنجابی و تحقیقات مداوم در زبان فارسی، و متعهد به تقویت رشد فکری و ارتقای تعالی پژوهشی می باشد. ایشان تاکنون جوایز بسیاری از جمله جایزه کمیسیون اقلیت های دهلی (دولت دهلی) - برای حمایت از حقوق (۲۰۱۹)؛ جایزه کمیته مدیریت گوردواری سیک های دهلی (DSGMC) - برای خدمات اجتماعی (۲۰۱۹)؛ جایزه بنیاد ساراگاری - برای کار متعهدانه در زمینه فرهنگ پنجابی و میراث سیک؛ و جایزه کمیته جوایز سیکوک - برای تعهد به صلح جهانی، رفاه و رهبری اخلاقی را دریافت کرده است.

تحقیق و پژوهش آثار بیدل بابابیک رحیمی

شاه منصور شاه میرزا^۱

چکیده:

بیدل پژوهی در تاجیکستان از ابتدای قرن بیست میلادی با تلاش‌های استاد صدرالدین عینی (۱۸۷۸-۱۹۵۴)، بنیان‌گذار ادبیات نوین تاجیکستان آغاز گردیده است. در سال‌های هفتاد و هشتاد قرن گذشته بیدل‌شناسی در این کشور رشد چشمگیری داشته و یکی از دانشمندان سرشناس و پرکار تاجیک در زمینه تحقیق و پژوهش آثار بیدل بابابیک رحیمی (۱۹۴۷-۲۰۲۳) است که در این میان می‌توان به برخی فعالیت‌های او اشاره کرد: «میرزا بیدل: شرح حال و توصیف آثار» (۲۰۰۹)، «اطلاعات منابع درباره بیدل» (۲۰۰۷)، «بیدل و دلایل شهرت نیافتن او در ایران» (۲۰۰۶)، «مقبره دروغین بیدل» (۱۹۹۳)، «تأملی در سبک بیدل» (۲۰۰۲)، «چند سخن درباره برخی نسخه‌های خطی آثار بیدل» (۲۰۰۷)، «از تاریخ شرح آثار بیدل» (۲۰۰۸)، «زبان مادری بیدل» (۱۹۹۷)، «میرزا بیدل و بیدل‌های دیگر» (۲۰۰۶)، «منبع یک حکایت بیدل» (۱۹۹۱)، و «مقدمه دیوان بیدل» (۱۹۸۵).

بیشتر مقالات او درباره بیدل در مجموعه‌ای با عنوان آشنایی با بیدل (۲۰۰۹) گردآوری شده‌اند. همچنین رساله او با نام شرح شصت غزل بیدل در سال ۲۰۰۴ منتشر شد و رساله دیگرش «زندگینامه بیدل» در سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۳ در مجله صدای شرق (نشریه اتحادیه نویسندگان تاجیکستان) به چاپ رسید.

او در انتشار آثار بیدل به خط سیریلیک سهمی شایسته داشته است؛ جلد‌های

پنجم (مثنوی‌های طلسم حیرت، محیط اعظم، طور معرفت)، ششم (مثنوی عرفان)، هفتم (دیوان رباعیات) و هشتم از مجموعه هشت جلدی آثار منظوم بیدل به کوشش و با مقدمه و توضیحات او منتشر شده‌اند. همچنین متن آثار منشور بیدل: نکات (۲۰۰۲)، چهار عنصر (۲۰۰۷) و رقعات (۲۰۰۸) به همت او در دسترس خوانندگان تاجیکستان قرار گرفته‌اند.

او از سال ۲۰۱۱ عضو اتحادیه نویسندگان تاجیکستان بود. باباییک رحیمی در ۷ ژانویه ۲۰۲۳ درگذشت. در مقاله تلاش کرده‌ایم نقش این دانشمند را در شناخت بیدل در تاجیکستان مورد بررسی قرار دهیم.

کلیدواژه‌ها: بیدل پژوهی، تاجیکستان، باباییک رحیمی.

شناخت‌نامه

شاه‌منصور شاه‌میرزا (خواجه‌اف)، شاعر، نویسنده و کارشناس مؤسسه فرهنگی اکوست. او متولد ۷ مه سال ۱۹۷۱ در استان شغد (با مرکزیت خجند)، تاجیکستان است و در رشته روزنامه‌نگاری از دانشگاه ملی تاجیکستان (سال ۱۹۹۲) فارغ‌التحصیل شده است. شاه‌منصور از سال ۲۰۰۶ تا کنون کارشناس تاجیکستان در مؤسسه فرهنگی اکو می‌باشد.

او در بیش‌تر از ۸۰ کنفرانس و همایش در ایران، پاکستان، آذربایجان و قرقیزستان شرکت نموده و راجع به شخصیت‌های معروف منطقه اکو سخنرانی داشته است. از شاه‌منصور بیش از ۵۰۰ مقاله و پژوهش درباره معرفی دستاوردهای فرهنگی و تاریخی تاجیکستان، مشاهیر و مفاخر آن، دیدنی‌ها و آثار گذشته و امروزه‌اش در روزنامه، هفته‌نامه، مجله و سامانه‌ها، همچنین رادیو و تلویزیون ایران منتشر و پخش شده‌اند و با بیش از ۳۰ تقدیرنامه قدردانی شده است.

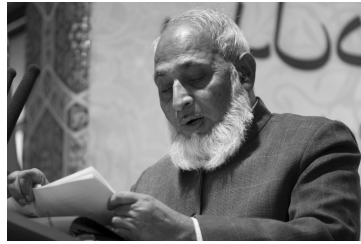
در سال ۲۰۱۱ آکادمی قفقاز او را به خاطر تألیف کتاب شرمه دل (درهمکاری با پدرش شاه‌میرزای خواجه‌محمد (۱۹۴۹-۲۰۲۲)) با جایزه «میخائیل لرمانتف» قدردانی نمود.

سال ۲۰۲۱ کمیسیون ملی یونسکو او را با «جایزه نورو» قدردانی کرد.

مجله وزین بخارا تا کنون دو نشست خود را (۲۲ مه سال ۲۰۱۹ و ۱۷ فوریه سال ۲۰۲۲) به او و آثارش اختصاص داده است. شاه‌منصور از سال ۱۹۹۹ عضو اتحادیه روزنامه‌نگاران تاجیکستان و از سال ۲۰۲۳ عضو اتحادیه نویسندگان تاجیکستان می‌باشد. سال ۲۰۲۳ با نشان مدیر نمونه عرصه فرهنگ جمهوری تاجیکستان سرافراز گردید.

فهرست آثار و تألیفات:

- شرمهٔ دل (مردم‌شناسی)، خجند، انتشارات کمال خجندی (۱۹۹۷)
 - هزارقندیل (مردم‌شناسی)، خجند، انتشارات ناشر، (خط سرلیک) (۱۹۹۹)
 - مادرنامه (گلچین چکامه‌های فارسی در ستایش مادر)، دوشنبه، انتشارات دیوشتیج (۲۰۰۶)
 - دولت بی‌زوال (زندگی و فعالیت رمضان میرزایف)، دوشنبه، انتشارات ادیب (۲۰۱۰)
 - باغ شفتالو (مجموعه داستان)، تهران، ثالث (۱۳۹۷)
 - می‌خواستم پرنده شوم، (غزل) تهران، ثالث (۱۳۹۸)
 - دینم عشق است (شعر)، دوشنبه، ادیب (۲۰۲۱)
 - نغمه‌های تاجیکی (غزل)، دهلی نو، مه‌سسه فرهنگی شاعران پارسی‌زبان (۱۳۹۹)
 - سیب سبز بهشت (داستان کوتاه)، تهران، آرون (۱۴۰۱)
 - پرچم سفید (داستان کوتاه)، تهران، ایهام (۱۴۰۱)
 - کشتی کاغذی (مجموعه داستان کوتاه)، خردگان، تهران (۱۴۰۳).
- از شاه‌منصور شاه‌میرزا در حوزهٔ ترجمه و برگردان از سرلیک به فارسی و بالعکس و همچنین تحریر و پژوهش آثاری منتشر شده است.

مسئله ناامنیت جهانی و حل آن از دیدگاه بیدل دهلوی

سید احسن الظفر^۱

چکیده:

کجاست امن که در مرز لیل و نهار به هر طرف نگری یک پلنگ می‌گذرد
میرزا عبدالقادر بیدل (۱۰۵۴-۱۱۳۳ / ۱۶۴۴-۱۷۲۰م) به عنوان یک شاعر فیلسوف،
حکیم، دانا و صوفی نیاز به معرفی ندارد. او بسیاری از اندیشه‌های فیلسوفانه و نکات
عارفانه را در سخنان منشور و منظوم خود بیان کرده است که بررسی دقیق آن ما را تحت
تأثیر فوق‌العاده‌ای قرار می‌دهد. اما اینک بنده می‌خواهم یکی از مسائل مهمی را که در
عصر حاضر بدان مواجه هستیم در روشنایی سخنان بیدل حل و فصل کنم.

از مسائل مهم معاصر همانا مسئله ناامنیت جهانی، و در نتیجه‌اش پراکندگی
اجتماعی و سیاسی است که سراسر جهان را به آغوش خود کشیده است. بیدل
پیشگویی کرده می‌گوید که سراسر جهان، چه زمین و چه آسمان، از امن و عافیت خالی
است و یک پلنگ است که همانا عبارت از ناامنیت و دهشت‌گردی است، همه جا
سرگردان است:

گرفته است حوادث جهات امکان را

زعافیت، چه زمین و چه آسمان، خالی است

شور طوفانِ حوادث در محیط افتاده است

بعد از این چون موج مئی، بر کشتی صهبا زنید

کجاست امن که در مرغزار لیل و نهار

به هر طرف نگری یک پلنگ می گذرد

آنچه موجب تأسف شدید است آن است که سیاستمداران جهان بسیاری از وسایل را برای برطرف کردن نا امنیت به کار برده اند و می برند، اما باز هم نتوانسته اند در آن توفیق یابند؛ در روشنایی سخنان دلاویز بیدل می خواهیم حل آن را تلاش کنیم.

کلیدواژه‌ها: نا امنیت جهانی، شاعر فیلسوف، جهان معاصر.

شناخت‌نامه

پروفسور سید احسن الظفر دکترای زبان فارسی از دانشگاه لکنهو دارد و استاد بخش فارسی دانشگاه لکنهو است. ایشان یکی از استادان نامداری است که جایزه ترویج زبان و ادب فارسی را از رئیس جمهوری هند دریافت کرد. علاوه بر دریافت این جایزه مهم ادبی، جایزه «سعدی» از طرف بنیاد سعدی توسط استاد دکتر غلامعلی حداد عادل، رئیس بنیاد سعدی و فرهنگستان زبان و ادب فارسی، به ایشان تقدیم شد.

پژوهشگران و نویسندگان بسیاری در داخل هند و کشورهای دیگر از جمله ایران درباره جایگاه و استادی پروفسور سید احسن الظفر مقالات گوناگونی به رشته تحریر درآورده اند. از استاد احسن الظفر کتاب‌ها و مقالات متعددی درباره میرزا عبدالقادر بیدل دهلوی منتشر شده است. کتاب واژه آیین در کلام بیدل یکی از آثار ارزشمند پروفسور سید احسن الظفر درباره بیدل دهلوی است.

مرآتِ واردات و بیدل

سید حسن عباس^۱

چکیده:

مرآتِ واردات، تألیفِ محمدشفیع واردِ طهرانی در سال ۱۱۴۲ قمری/۱۷۳۰ میلادی، جایگاهی ویژه در میان منابع سده دوازدهم هجری دارد. بخش مربوط به سقوط صفویان، پیامدهای آن و نیز شرح فرمانروایی ملک محمود سیستانی پیش‌تر با تصحیح منصور صفت‌گل از سوی میراث مکتوب منتشر شده است، اما بخش تذکره شاعران کتاب همچنان چاپ نشده باقی مانده است. این بخش دربرگیرنده تراجم شماری از شاعران معاصرِ نویسنده است و از حیث اطلاعات تاریخی و ادبی، اهمیتی بسزا دارد. برجسته‌ترین قسمت تذکره، شرح مشروح احوال میرزا عبدالقادر بیدل است. مرآتِ واردات را می‌توان به عنوان منبعی دانست که اطلاعاتی دقیق و کم‌نظیر درباره بیدل عرضه می‌کند؛ از جمله اشاره به محل تولد او و برخی رخداد‌های مهم زندگی‌اش. نخستین استفاده از این تذکره درباره زندگانی بیدل در شامِ غریبانِ لچمی نارایان شفیق اورنگ‌آبادی دیده می‌شود؛ همان جاست که برای نخستین بار آشکار می‌شود بیدل، با وجود شهرت به عظیم‌آبادی و دهلوی بودن، در اصل در راج محل دیده به جهان گشوده است.

مقاله حاضر کوششی است برای بازخوانی و تحلیل جایگاه بیدل در مرآتِ واردات و سنجش داده‌هایی که این منبع کمتر شناخته شده درباره زندگی، شکل‌گیری شخصیت ادبی و محیط فرهنگی او ارائه می‌کند. هدف آن است که با رویکردی

انتقادی و سنجشگرانه، ارزش این تذکره در حوزه بیدل پژوهی نمایان شود و نقش آن در میان منابع هم عصر به درستی ارزیابی گردد.

کلیدواژه‌ها: مرآت واردات، تذکره، محمدشفیع وارد طهرانی، شفیق اورنگ آبادی، راج محل.

شناخت‌نامه

سید حسن عباس رئیس بخش فارسی دانشگاه هندوی بنارس هند است. او کارشناسی ارشد (فارسی) (۱۹۸۹-۱۹۹۰) و دکترای ادبیات (فارسی) خود را در سال ۱۹۹۴ از دانشگاه تهران گرفته و پایان‌نامه‌اش را با عنوان «زندگی و آثار میرغلام علی آزاد بیلگرامی (نوشته شده به فارسی)» دفاع کرده است.

ایشان دکترا (اردو) را در ۱۹۸۸ از دانشگاه بیهار (مظفرپور) اخذ کرده و عنوان پایان‌نامه‌اش «بیهار من اردو مارسیا نیگاری» (نوشته شده به اردو) است. دکتر عباس همچنین مدرک کارشناسی ارشد (فارسی) (۱۹۸۳) و کارشناسی ارشد (اردو) (۱۹۸۱) از دانشگاه بیهار (مظفرپور) نیز دارد و کارشناسی (افتخاری) کالج LS (مظفرپور) را در ۱۹۷۹ دریافت کرده است.

جوایز و افتخارات:

- پنجمین جایزه بین‌المللی سعدی: اهدا شده توسط خانه فرهنگ ایران، دهلی نو. برای آثار ادبی برجسته در حوزه ادبیات هند و فارسی در هند (۲۲ آوریل ۲۰۱۱)
- جایزه غالب: اهدا شده توسط مؤسسه غالب، دهلی نو برای تحقیقات در ادبیات فارسی (۲۲ دسامبر ۲۰۱۷)
- جایزه کتاب سال: اهدا شده توسط دولت ایران برای کلیات آزاد بلگرامی، در مرکز بین‌المللی هند، دهلی نو، (۸ ژانویه ۲۰۲۰).

نسخه‌های خطی آثار بیدل در مجموعه‌های بریتانیا

سید نقی عباس (کیفی)^۱

چکیده:

نسخه‌های خطی عبدالقادر بیدل (۱۱۳۳-۱۰۵۴ق/۱۷۲۱-۱۶۴۴م) که در مجموعه‌های مهم بریتانیا محفوظ مانده، گستره چشمگیر و تنوع انتقال آثار شعری، عرفانی و نثر اورا نمایان می‌سازد. کتابخانه‌های بریتانیا نسخه‌های معتبری از تقریباً همه آثار بیدل را، از اواخر سده هفدهم تا سده نوزدهم میلادی، دربردارند. در میان کهن‌ترین نسخه‌ها، نسخ چهار عنصر جای دارد؛ از جمله 131 King's Pote در کتابخانه کینگز کالج کمبریج (۱۱۹۵ق/۱۷۸۱م) و Or 6443 در کتابخانه بریتانیا (اوایل سده ۱۸م) که بخشی از یک مجموعه مرکب بوده و غزلیات بیدل را نیز دربردارد. نسخه‌های دیگری چون Delhi Persian 987 در مجموعه ایوان هند (اوایل سده ۱۹م) و Persian MS 587 در کتابخانه جان ریلندس منچستر (۱۸۳۷م) تداوم سنت کتابت این اثر را تا دوران استعمار نشان می‌دهد. نسخه‌های دیوان بیدل نیز به خوبی نمایان است. نسخه‌های Bodleian MS. Elliott 122 و MS. Ouseley 227، هر دو مربوط به اوایل سده هجدهم، در کنار Or 12987 در کتابخانه بریتانیا و نسخه‌های متأخر سده نوزدهم در کتابخانه SOAS (۴۴۷۶۲م. ۱۸۸۰؛ ۳۸۰۴۵۶م. ۱۸۳۹) قرار دارد. کلیات او در نسخه‌ای از اوایل سده هجدهم در کتابخانه کمبریج (Add. 3632) حفظ شده که شاهدهی مهم بر جامعیت شعر بیدل است. رباعیات وی در نسخه‌هایی از سده هجدهم مانند Delhi Persian 1303(c) و نیز در Or 6594 (کتابخانه بریتانیا، سده ۱۸-۱۹م) و ms. 46449 (SOAS) دیده می‌شود. محیط اعظم در نسخه Delhi Persian 1117 و چند نسخه دیگر کتابخانه بریتانیا

Or 10923 و Or 14614 آمده است؛ در حالی که Or 1684 کمبریج (۱۷۳۳م) و V.63 (۱۸۰۸-۱۸۰۹م) آن را در مجلدات مرکب نگاه داشته‌اند. نسخه اخیر نکات را نیز دربر دارد. آثارانشا یا رقعات بیدل در نسخه‌های Add. 751 کمبریج، Delhi Persian 498(g) (۱۸۰۵م)، King's Pote 44 (۱۷۵۰م) و Persian MS 296 در ریلندس حفظ شده‌اند. از دیگر آثار مستقل می‌توان به نسخه کهن ms. 46518 (نسخه العظمی، ۱۱۲۴ق/۱۷۱۳م) در SOAS، نسخه عرفان (Persian MS 583)، و طلسم حیرت و طور معرفت اشاره کرد که در Eton Pote 276 (۱۶۸۲ و ۱۷۶۰م) و نیز در Or 1684 کمبریج یکجا آمده‌اند.

کلیدواژه‌ها: نسخ خطی، بریتانیا، چهار عنصر، دیوان بیدل.

شناخت‌نامه

دکتر سید نقی عباس شاعر، نویسنده و رئیس گروه زبان فارسی کالج لانگات سینگ (دانشگاه بی. آر. هند) است و دکترای فارسی خود را در سال ۲۰۱۸ از دانشگاه جواهر لعل نهرو، دهلی نو دریافت کرده است. عنوان پایان‌نامه او «بررسی انتقادی تذکره کاروان هند اثر احمد گلچین معانی (فارسی)» است که زیر نظر پروفسور س. عین‌الحسن، مرکز مطالعات فارسی و آسیای مرکزی (CPCAS)، دانشکده زبان، ادبیات و مطالعات فرهنگی (SLL & CS) دانشگاه جواهر لعل نهرو (JNU)، دهلی نو دفاع کرده است. دکتر عباس همچنین کارشناسی ارشد فلسفه (۲۰۱۳) از دانشگاه جواهر لعل نهرو دهلی نو دارد و پایان‌نامه «نقد ادبی در ادبیات هند و فارسی» را زیر نظر پروفسور زکرا شریف قاسمی در مرکز مطالعات فارسی و آسیای مرکزی دفاع کرده است.

ایشان برنده جوایز و افتخارات زیادی از جمله: جایزه عطا کاکوی برای شعر اردو، گواهی افتخار برای شعر فارسی (چهارمین کنگره شعر مقاومت)، و نهمین جایزه بین‌المللی سعدی (خانه فرهنگ ایران) است. از دکتر سید نقی عباس کیفی اشعار و مقالات متعددی به صورت تألیف و ترجمه به زبان‌های انگلیسی و فارسی در رسانه‌ها و مطبوعات هند، ایران، ازبکستان، انگلیس و دیگر کشورهای جهان چاپ و منتشر شده است.

فهرست آثار و تألیفات:

- زندگی و آثار حزین لاهیجی: ترجمه فارسی کتاب سرفراز خان ختک از انگلیسی
- صد سال نثر مدرن فارسی: در اوپسالا، سوئد، (اکتبر ۲۰۱۶)
- با خیال تو: گلچین غزل‌های فارسی، بنیاد فارسی هند، دهلی نو و انتشارات کتاب براون دهلی نو (۲۰۱۸)
- سبدچین: ویراستار مشترک، مؤسسه غالب، دهلی نو (۲۰۱۸)
- نگارخانه گنج: گلچین غزل‌های فارسی، مؤسسه تحقیقات فارسی، خانه فرهنگ ایران دهلی نو (۲۰۲۰)
- میراث ادبی ازبکستان: در مجموعه کتابخانه رضا رامپور (بخش اول انجمن جهانی مطالعه، حفظ و ترویج میراث فرهنگی ازبکستان به زبان‌های انگلیسی، روسی و ازبکی).

نگاهی به شعر فارسی ورارودان در دورهٔ بازگشت ادبی

صفر عبدالله^۱

چکیده:

زمانی که در قلمرو ایران سبک دورهٔ بازگشت ادبی روی کار آمد، در ورارودان اساساً شیوهٔ بیدلی رواج داشت و مکتب پیروان ابوالمعانی جایگاه خاصی در شعر پیدا کرده بود. اما با این همه، شاعران این مکتب موفق شدند که در سبک بیدلی، به جایگاه قابل توجهی دست یابند. بدین روی و در آغاز، این شاعران، به سبک و سیاق بیدل شعر سرودند؛ اما این تقلید و اقتفا دیری به طول نینجامید و این شاعران از این راه برگشتند و به اصطلاح سبک قدما یا متقدمین را پیش گرفتند. هر چند سریعاً به سبک دورهٔ بازگشت ادبی در شعر فارسی ورارودان این عهد اشارت نمی‌شود، اما رجوع به سبک قدیمه و گریز از شیوهٔ بیدلی سریعاً در سروده‌های شاعران این عهد احساس می‌گردد. مثلاً، شاعری با نام فارغ، که قبلاً پیرو بیدل بوده، بعداً از این سبک دست کشیده است و در غزلی آورده است:

چند سازم شانه چون مشاطه گیسوی سخن از جنید و شوکت و بیدل مرانگ است و عار
تا به نظم خسرو فتح‌نشان بستم رقم گشت مضمون را ز اعجاز کلام آشکار
در سبک دورهٔ بازگشت ادبی در ایران، بیشتر شاعران، شیوهٔ رجوع به روش قدما را به سبک خراسانی تأکید کردند؛ اما شاعران ورارودی در حالی که از سبک بیدلی و شیوهٔ پیچیدهٔ شاعری او می‌گریختند، ظاهراً ترجیح دادند به شیوهٔ حافظ و سعدی، امیر

خسرو و کمال خجندی راه شعر را بپیمایند. بنابراین شیوه بازگشت در شاعران ورارود هم رخ داد؛ اما به جای بازگشت به سبک نسبتاً ساده‌تر و استوارتر خراسانی، این‌ها متوجه شاعران عراقی شدند.

معروف‌ترین نمایندگان پیرو سبک قدما در ورارودان میرزا صادق مُنشی، شوخی خجندی، پری حصاری، فارغ حصاری، قانع نسفی، سریر، سیرت، عیسی، میرزا عطای بخارایی، شوقی، حیرت، خمولی ارگتی و دیگران بودند که اکثراً از حافظ استقبال می‌کردند و شیوه حافظ را همچون روش بازگشت از اسلوب بیدلی عنوان کردند. با این حال گروه دیگری نیز از شاعران بودند که با روی آوردن به شیوه بیدل و نوعی تصرف در شعرا، خواستند دین بازگشت را به گونه‌ای دیگر ادا کنند؛ اما تصرف آن‌ها به گونه‌ای بود که شعر را دست‌خوش عوامی‌گری و کوچه‌زدگی کردند که این بازگست، چندان به مصلحت شعر تمام نگردید. ما در این گفتار به تشریح این دو شیوه بازگشت خواهیم پرداخت.

کلیدواژه‌ها: ورارودان، اسلوب بیدلی، سبک بازگشت، شعر فارسی.

شناخت‌نامه

پروفسور صفر عبدالله (متولد ۱۹۵۵ - پنجکنت) - ادب‌پژوه و دانشمند ایران‌شناس تاجیک و استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه ابوریحان آلمانی (پایتخت قزاقستان) است. ایشان عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی است و در دانشگاه ملی آبلای‌خان و مرکز ایران‌شناسی در کشور قزاقستان فعالیت می‌کند.

استاد صفر عبدالله، در روستایی نزدیک سمرقند به دنیا آمد. از کودکی در محیطی که مردم به زبان فارسی صحبت می‌کردند زندگی می‌کرد. وقتی خردسال بود پدرش کلیات سعدی می‌خواند و از همان زمان با این کتاب آشنا شد. وقتی هشت ساله بود به نزد شخصی به نام ملا عبدالرشید می‌رفت و بعضی کتاب‌های دینی را می‌خواند. دوران مدرسه را در شهر پنجکنت - در ۴۶ کیلومتری سمرقند - طی کرد و در سال ۱۹۷۳ در دانشکده زبان و ادبیات فارسی تاجیکی دانشگاه دولتی تاجیکستان که به زبان فارسی تدریس می‌شد، در رشته زبان و ادبیات فارسی ادامه تحصیل داد.

این دانشمند ایران‌شناس و اهل تاجیکستان که سالیان زیادی است در قزاقستان سکونت گزیده است، در دانشگاه‌های مختلف مخصوصاً در دانشگاه آبلای‌خان مشغول فعالیت‌های تدریس زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی است و با ارتباط تنگاتنگی که با شخصیت‌های علمی و ادبی

جمهوری اسلامی ایران دارد از هیچ تلاش برای ایران‌شناسی و آموزش زبان فارسی و نوشتن مقاله و انتشار فصلنامه فروگذار نکرده است.

پرفسور صفر عبدالله فارغ‌التحصیل مؤسسه جهانی ادبیات گورکی در مسکو (۱۹۷۹-۱۹۸۴) است و مدت‌ها عضو این مؤسسه بود و پس از آن در تأسیس مؤسسه مطالعات شرقی از جمهوری تاجیکستان نقش اصلی را ایفا کرده است. صفر عبدالله به خاطر سهمی که در تحکیم وحدت مردم قزاقستان داشته است در ۲۰۱۵ نشان زرین «وحدت» انجمن مردم قزاقستان را دریافت کرده است. ایشان هم اکنون عضو انجمن دانشوران و عضو پیوسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی است.

فهرست آثار و تألیفات:

صفر عبدالله کتب و مقالات زیادی درباره تاریخ فرهنگ و ادبیات ایران، شعر معاصر فارسی، زبان فارسی و فرهنگ اسلامی، عرفان و تصوف، روابط فرهنگی مردمان ترک و ایرانی منتشر کرده است. از مهم‌ترین کارهای او در این زمینه چاپ چهار جلد کتاب روابط تاریخی و فرهنگی ایران و دشت قیچاق است که مقالات و سخنرانی‌های همایش‌های علمی تهران و آلماتی را دربردارد.

پل‌های جادویی، سحر سخن، فهرست دست‌نوشته‌های فارسی محفوظ در کتابخانه ملی قزاقستان، فرهنگ تخصصی فارسی به روسی و روسی به فارسی، نور سخن، روشنایی سخن، نوروز - هدیه ایران به جهان، نگاهی به زندگی و آثار آبابی قونانبايف (شاعر معروف قزاق) از عمده‌ترین کتاب‌های علمی و ادبی پرفسور صفر عبدالله به شمار می‌روند.

پرفسور صفر عبدالله از سال ۲۰۰۷ سردبیر فصلنامه ایران‌نامه است و تا کنون بیش از ۳۰ شماره این فصلنامه را با همکاری رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در جمهوری قزاقستان منتشر کرده است.

سفینه خوشگو (دفتر ثالث) سرچشمه شناخت روزگار و آثار میرزا عبدالقادر بیدل

ضمیمه غقاری^۱

چکیده:

در تاریخ ادبیات فارسی میرزا عبدالقادر بیدل با گرایش به تجدّد در سبک و درونمایه شعر راه تازه‌ای را ایجاد کرده است، که این تحولات ادبی مقام او را میان سخنوران رفعت بخشیده است. تازه‌کاری‌های بیدل در قلمرو ادبیات سبب شده‌اند که توجه تذکره‌نگاران و پژوهشگران به راه انتخاب‌کرده او افزون گردید، به آن داوری‌های مختلف عرضه شد، که این البته موضوع بحثی جداگانه است.

میان تذکره‌نگارانی که راجع به روزگار و آثار میرزا عبدالقادر بیدل تحقیقات کرده‌اند، معلومات بندر ابن داس خوشگو تا حدودی برتری دارد. این ارزش پیش از همه بسته بر آن است که موصوف از پیروان و مریدان شاعر بوده، روزگاری در خدمت ابوالمعانی نیز بوده است. به این وجه، امتیاز معلومات خوشگو پیش از همه در منشأ داشتن آن‌ها به واقعیت زندگی افاده تمام دریافت‌اند. از جانب دیگر در همین عهد بود که تذکره‌های زیادی تألیف شده‌اند و نقد و نظرات مختلفی راجع به شعر و شخصیت بیدل بیان گردیده‌اند. ولی تحلیل قیاسی مواد این سرچشمه‌ها اشارت بر آن می‌کند، که هم از نظر حجم و هم از جهت تفصیلات اخبار خوشگو اولویت دارند. این امر البته بی سبب نیست و چنانکه گفته آمد، خوشگو اولاً شاگرد و مرید بیدل بود و از سوی دیگر مدّتی در محفل‌های خانوادگی شاعر شرکت داشت و خدمت این بزرگوار را به جا آورد.

همین محبت و دلبستگی به شعر و شخصیت بیدل بود که خوشگو نسبت به دیگر هم‌عصران خود به ابوالمعانی زیاده‌تر متوجه گردید، و برای اینکه تذکره‌اش به یک منبع مهم شناخت زندگی و آثار بیدل بدل گردد اهتمام ورزیده است.

آشنایی کلی به معلومات خوشگو نشان می‌دهد که در تذکره او ذکر احوال و آثار میرزا بیدل به تفصیل جریان گرفته است. مؤلف کوشیده تمامی فرصت‌های مهم حیات شاعر را به قلم آورد. بدین وسیله، خوشگو درباره حیات و ایجادیات میرزا بیدل حدود ۲۳ صفحه معلومات داده، در حجم ۲۱ صفحه دیگر از اشعار شاعر ۴۲۵ بیت نمونه آورده است. بازنگری به اطلاعات مذکور خوشگو ثابت می‌سازد که شاید در هیچ سرچشمه و تذکره دیگری به این درجه معلومات فراوان راجع به میرزا بیدل منظور نشده باشد. به واقعیت این نکته بار دیگر ضمن آشنایی با مهم‌ترین نکته‌های معلومات خوشگو در تذکره اعتمادی تمام حاصل خواهیم نمود.

تصمیم شده است که در مقاله با توجه به معلوماتی که خوشگو در تذکره خود راجع به میرزا بیدل در شناخت زندگی و آثار بیدل از چند دیدگاه آورده است و با نتیجه‌گیری از این تمایل‌های بیدل‌شناسی خوشگو، اطلاعات او در چند دسته بررسی شود:

۱. اخبار راجع به زندگی نامه و احوال شاعر
۲. بازنگری به سبک و ویژگی‌های هنری بیدل
۳. جوابیه‌های بیدل به شاعران پیشین
۴. بازگویی میراث ادبی شاعر و مقام آنها در ادبیات فارسی
۵. پاسخ به آن تذکره‌نویسانی که درباره بیدل حدیث ناسزا گفته‌اند.
۶. ذکر نمونه‌ای اشعار میرزا بیدل.

نگارش این مقاله براساس نسخه‌های موجود سفینه خوشگو (دفتر ثالث)، سرچشمه‌های ادبی - تاریخی و اثرهای تحقیقی محققان وطنی و خارجی انجام شده است.

کلیدواژه‌ها: میرزا عبدالقادر بیدل، بندر ابن داس خوشگو، سفینه خوشگو (دفتر ثالث)، ادبیات فارسی زبان هند، قرن ۱۷، سبک هندی.

ضمیرا غفوروا (غفاری) دکترای علوم زبان‌شناسی و پژوهشگر پژوهشگاه علوم جامعه‌شناسی دانشگاه دولتی خجند به نام آکادمیک باباخان غفوراف است. ایشان نخستین و تنها محقق تاجیکی است که پنج کتابش در مرکز تحقیقات فارسی دانشگاه اسلامی علیگرو مرکز تحقیقات فارسی دهلی منتشر شده است. مقالات ۵۰۵ صفحه‌ای وی در شماره ویژه مجلات کندی پرسی (دهلی، هند، ۲۰۱۶، شماره‌های ۷۱-۷۲) منتشر شده است.

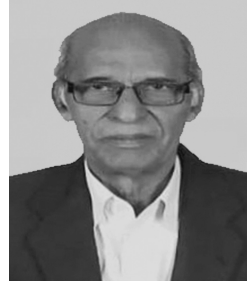
ضمیره در آشنایی خوانندگان با آثار معروف هندی «بهاگواد گیتا»، «نیتیشاتاکام» و «داماپادا» و آثار شاعران و نثرنویسان برجسته هندی همچون فیضی، جامولی دهلوی، بیندربان داس کوشگو که در تاجیکستان منتشر شده‌اند، سهمی داشته است و امکانی برای خوانندگان تاجیک فراهم کرد که از نزدیک با فرهنگ هند آشنا شوند.

او از طریق پژوهش روی ادبیات هند، بازدهی‌ها و همکاری‌های حرفه‌ای با دانشگاه‌ها، متخصصان مراکز تحقیقاتی و دانشجویان هند، فرهنگ هند را از نزدیک مطالعه کرد و دستاورد خود را در مقالات و سخنرانی‌های مختلف در دوره‌های دانشگاهی و مقالات در روزنامه‌های منطقه‌ای و ملی و برنامه‌های تلویزیونی خود منعکس کرده که با عنوان «پنج‌تاترا» در دست انتشار است.

پدرضمیره - عبدالجان غفوراف - اولین محقق برجسته تاجیک در مطالعات هند در تاجیکستان محسوب می‌شود و از سال ۱۹۵۷-۱۹۵۹ به عنوان دانشجوی تحصیلات تکمیلی در دانشگاه اسلامی علیگره تحصیل کرده است. به همین دلیل ضمیره از میراث پدر پیروی کرد و در طول زندگی به ترویج ادبیات هند پرداخت. ضمیره غفاری به زبان‌های تاجیکی، روسی، هندی، اردو، فارسی، و انگلیسی تسلط کامل دارد.

فهرست آثار و تألیفات:

- جامولی دهلوی و مثنوی «مهر و مو» (مونوگراف) (فارسی و تاجیکی)، هند، علیگره (۲۰۱۸)
- ادبیات فارسی در کشمیر در قرن ۱۶-۱۷ (فارسی)، هند، علیگره، (۲۰۱۸)
- دو گلچین ادبی هند: «کلاموت الشعرو» و «سفینای خوشگو» علیگره (فارسی)، هند (۲۰۱۷)
- قند پارسی. ویژه‌نامه پروفیسور ضمیره غفوروا (فارسی)، دهلی نو (۲۰۱۶)
- جنبی هندوستون اوید همه (مجموعه‌ای از مقالات دانشگاهی) (تاجیکی). دهلی: مرکز تحقیقات فارسی
- مسائل مطالعات هند و روابط ادبی (تاجیکی)، خجند: انتشارات دولتی رحیم جلیل
- گلچینی از سرخوش و خوشگو به عنوان منابع نقد ادبی (تاجیکی)، خجند: نوری معرفت (۲۰۰۱)
- شکل‌گیری و توسعه ادبیات فارسی کشمیر قرن‌های ۱۶ و ۱۷ میلادی. خجند: نوری معرفت (۲۰۰۱).

نسخ خطی ده گزیدهٔ ارزشمند دیوان بیدل

شریف حسین قاسمی^۱

چکیده:

یکی از تذکره‌نگاران درباره بیدل و آثارش نظر داده است که: «بیدل ملقب به ابوالمعانی، که فی الواقع در دیار هند شاعری چنین کامل تاکنون پا به عرصهٔ هستی ننهاد و خامهٔ نقاشِ بی چون تا حال نظیر این طالب دلفریب اندیشه را نقش نبسته» (چمنستان شعرا) وجود تعداد زیادی نسخ خطی و چاپی آثار بیدل مخصوصاً دیوان شعرش حاکی است که شعر بیدل مورد استقبال قرار گرفته بود و صاحبان ذوق و اهل نظر از آن استفاده می‌کردند و از شعرش گلچینی می‌کردند و هم از خود بیدل خواستار می‌شدند که از دیوان خود گزیده‌ای برای آن‌ها فراهم نماید. والی دکن قلیچ خان، خان دوران آصف جاه اول (م ۱۱۶۱/۱۷۴۸) افتخار شاگردی بیدل را داشت. بیدل به تقاضای این شاگرد خود نسخه‌های خطی دیوان و مثنوی و غیره را به او ارسال نمود و نوشت:

«امید که به نارسایی‌های طرز مضامین خجالت‌پرداز نبیند و به خشکی‌های وضع عبارت نم‌پیشانی انفعال نچیند و مطالعهٔ افکار گوهرنثار، چشم تأمل را روشنایی نور یقین نبخشد»

بیدل، غالب به یقین انتخابی از غزلیات و رباعیات خود را به این شاگرد دولتمرد خود فرستاده که نسخهٔ خطی آن در کتابخانهٔ موزهٔ سالار جنگ، حیدرآباد (شماره ۲۰۵۶) نگهداری می‌شود. این نسخهٔ خطی غزلیات به تعداد ۷۸۲ رباعیات به تعداد ۲۳۵ را در بردارد. آنچه بر ارزش این نسخه می‌افزاید، این است که این انتخابی است بزرگ که دارای یکصد و سی و سه (۱۳۳) برگ است و به خط نسخ استنساخ شده است. مَهریک نفرو، ظهیرالدین حسن بیادی، که شناخته نشد، روی نخستین صفحه

دیده می‌شود و روی بعضی اوراق این نسخه در حاشیه غزل‌هایی بیشتر به خط شفیعا به دستخط خود بیدل به عنوان «لراقمه» اضافه شده است.

نسخه خطی ارزشمند دیگری در خانقاه رحمانیه، واقع در مونگیر بیهار حفظ می‌شود. این نسخه خطی نقل آن نسخه‌ای است که بیدل به دستخط خود برای امیرالامرا حسین علی خان (م ۱۱۳۲/۱۷۱۹) استنساخ کرده بود. و با این عبارت شروع می‌شود که حتماً کسی بعد از کشته شدن امیرالامرا حسین علی خان بر آن افزود: «نام این "منتخب ایجاد بیدلی که طرزی که میرزا جدا از همه شعرا خود مخصوص خود دارد، همان طور خاص این همه اشعار انتخاب کرده، به نواب حسین علی خان شهید داده بودند. نقل از نسخه منقوله دستخط میرزا عبدالقادر بیدل (قدس سره) نوشته شد." الاسهووبی استعدادی کاتب معذور باد.»

این نسخه دارای ۷۸ صفحه به خط نستعلیق کتابت شده است. بیدل در این نسخه ابیاتی چند که به سبک خاص اوست، از ۲۳۳ غزل انتخاب کرده است. مطلع‌های هر غزل برگزیده شده و این انتخاب ردیف‌وار ترتیب داده شده است. علاوه بر غزلیات، یک مخمس با این سرآغاز هم شامل این نسخه است:

عشق انجمن است در نظر نیست رنگ است و بهار جلوه‌گر نیست
اسرار جهان هست دگر نیست من می‌گویم کسی دگر نیست

کلیدواژه‌ها: مونگیر بیهار، خانقاه رحمانیه، نسخه خطی، حیدرآباد، کتابخانه موزه سالار جنگ، تذکره‌نگاران.

شناخت‌نامه

پروفسور شریف حسین قاسمی، محقق و استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه دهلی هند، از جمله ایران‌شناسان و نادره‌کاران در هند - سرزمین گنجینه‌های ارزشمند نسخ خطی زبان و ادب فارسی و فرهنگ ایرانی - است که همواره عاشقانه در راه خدمت به زبان و ادب فارسی و فرهنگ ایرانی کوشیده و آثار ارزنده‌ای اعم از تصحیح و تألیف در کارنامه فعالیت‌های فرهنگی و پژوهشی خویش به یادگار گذاشته است.

شریف حسین قاسمی سال ۱۹۴۳ میلادی در شهر دهلی و در خانواده‌ای فاضل به دنیا آمد. پدرش، مولانا اخلاق حسین قاسمی، مفسر قرآن و از علمای بزرگ و قرآن‌شناس معروف هند به شمار می‌آید. شریف حسین تحصیلات متوسطه را در دهلی گذراند و سپس در سال ۱۹۶۸ به دانشگاه دهلی وارد شد و به دریافت درجه دکتری در زبان و ادبیات فارسی نایل گردید. وی در سال ۱۹۹۳ به

درجه پروفیسوری در زبان و ادب فارسی رسید و در مجموع به مدت ۴۰ سال به آموزش زبان و ادب فارسی پرداخته است. وی همچنین دارای مدرک کارشناسی ارشد در رشته باستان‌شناسی است و علاوه بر زبان فارسی به زبان‌های انگلیسی، اردو و هندی نیز مسلط است و در سمینارهای متعددی در دہلی و خارج از ہند (کشورهای ایران، فرانسه و پاکستان) شرکت کرده است.

پروفیسور قاسمی از اعضای فعال انجمن استادان زبان فارسی و انجمن پژوهشگران فارسی به شمار می‌آید، دارای نشان عالی ریاست جمهوری ہند به واسطه خدمات ارزندہ‌اش به زبان فارسی است و همچنین به واسطه مطالعات و تحقیقات فراوان از آکادمی اردو، جایزه غالب دہلوی را در حوزه تحقیق ادبی را دریافت کرده است.

فہرست آثار و تألیفات:

- اشارات بینش، تذکرہ شعرای فارسی زبان قرن نوزدہم میلادی، انجمن ایران و ہند (۱۹۷۳)
- شعر فارسی جدید در یک نظر (بہ زبان اردو) انجمن ایران و ہند (۱۹۷۹)
- تاریخ نثر فارسی، انجمن ایران و ہند (۱۹۸۱)
- سیرالمنزل، تصحیح و ترجمہ بہ زبان اردو، مؤسسہ غالب دہلوی (۱۹۸۲)
- مناقب حسن رسول نما، مکتبہ رضی، کراچی، پاکستان (۱۹۸۴)
- ادب فارسی ہندوستان (بہ زبان اردو)، انجمن ایران و ہند (۱۹۸۵)
- ذکر جمیع اولیای دہلی، مؤسسہ تحقیقات فارسی و عربی، تونک راجستان (۸۸-۱۹۸۷)
- فہرست نسخہ خطی و چاپی دیوان حافظ در ہند، خانہ فرہنگ جمہوری اسلامی ایران، دہلی نو (۱۹۸۸)
- رسالہ خوشنویسی، دہلی (۱۹۸۹)
- واقعہ خرابی دہلی، دہلی (۱۹۹۰)
- فہرست نسخہ خطی و چاپی آثار نظامی گنجوی در ہند (۱۹۹۴)
- فہرست نسخ خطی و چاپی شاہنامہ فردوسی در ہند (۱۹۹۵ و ۲۰۰۱)
- نی مولانا (بہ زبان انگلیسی) دہلی (۱۹۹۶)
- فہرست نسخہ‌های خطی فارسی کتابخانہ عمومی پتیالا (۱۹۹۸)
- یادگار غالب دہلوی اثر الطاف حسین، ترجمہ بہ فارسی، مؤسسہ غالب، دہلی نو (۲۰۰۰)
- ریاض الشعرا اثر والہ داغستانی، ویرایش و تصحیح، کتابخانہ رضا رامپور (۲۰۰۱)
- یادگار نامہ فخرالدین علی احمد (۱۹۹۴)
- مقالاتی درباره زبان فارسی، تصحیح (۲۰۰۵)
- منشآت برہمن، تصحیح و مقدمہ، کتابخانہ رضا رامپور (۲۰۰۶)
- دستنبو اثر غالب دہلوی، تصحیح، مؤسسہ غالب، دہلی نو (۲۰۰۷)

علاوہ بر این آثار، آقای دکتر شریف حسین قاسمی دارای بیش از ۱۵۹ مقالہ در موضوعات مختلف است کہ در فصلنامہ‌ها و گاہنامہ‌های مختلف در ایران، ہند، پاکستان، امریکا و افغانستان بہ چاپ رسیدہ است .

بیدل، از بزرگان ادب فارسی و بازتاب آثار او در اسپانیا

بئاتریس کریستینا سالاس^۱

چکیده:

عبدالقادر بیدل دهلوی، از برجسته‌ترین چهره‌های شعر عرفانی و سبک هندی در ادبیات فارسی، قرن‌ها الهام‌بخش شاعران و اندیشمندان در شرق بوده است. با این حال، شناخت او در جهان اسپانیایی‌زبان هنوز محدود است. در این سخنرانی، تلاش می‌شود تا مسیر ورود اندیشه و شعر بیدل به دنیای اسپانیایی‌زبان، به‌ویژه در اسپانیا، مورد بررسی قرار گیرد. همچنین به نقش ترجمه، نقد ادبی و گفتمان بینا فرهنگی در شناساندن این شاعر بزرگ پرداخته می‌شود. هدف، نشان دادن ظرفیت‌های نهفته در آثار بیدل برای گفت‌وگوی فرهنگی میان ایران و جهان اسپانیایی‌زبان است.

کلیدواژه‌ها: شعر عرفانی، سبک هندی، زبان اسپانیایی، اندیشمندان شرقی.

بناتریس کریستینا سالاس د رافیعی در سال ۱۹۵۶ در کاراکاس، ونزوئلا، متولد شد. کودکی خود را در اسپانیا گذراند و در دوران نوجوانی به زادگاه خود بازگشت. او در دانشگاه کاتولیک آندرس بایو (Universidad Católica Andrés Bello) در رشته علوم تربیتی تحصیل کرد و سپس تحصیلات عالی خود را در فرانسه ادامه داد و موفق به دریافت کارشناسی ارشد و دکترای جامعه‌شناسی آموزش از دانشگاه سوربن (پاریس ۵) شد.

وی همراه خانواده‌اش به ایران سفر کرد و در این کشور اقامت گزید. خانم سالاس بیش از سی سال به‌عنوان استاد تمام در دانشگاه آزاد اسلامی تهران، در گروه زبان‌های خارجی، به تدریس زبان و ادبیات اسپانیا و آمریکای لاتین اشتغال داشت و همچنین در دیگر مراکز آموزش عالی ایران تدریس کرده است.

فعالیت حرفه‌ای او علاوه بر حوزه آموزش، عرصه رسانه را نیز دربرمی‌گیرد. وی سیزده سال مدیر دفتر خبرگزاری ملی اسپانیا (EFE) در ایران بود و با شبکه تلویزیونی اسپانیایی زبان ایران (HispanTV) همکاری داشت. همچنین بیش از بیست سال در بخش فرهنگی سفارت جمهوری بولیواری ونزوئلا در ایران به فعالیت‌های فرهنگی مشغول بود.

از مهم‌ترین آثار او ترجمه کامل شاهنامه فردوسی به زبان اسپانیایی است که برای نخستین بار به صورت کامل منتشر شد. از دیگر آثارش می‌توان به مقالات مختلف در زمینه رسانه، ترجمه‌های ادبی و فعالیت‌های فرهنگی مرتبط با ادبیات ایران اشاره کرد.

خانم سالاس پس از بازنشستگی، عمدتاً به نویسندگی و ترویج فرهنگ ایرانی، به‌ویژه در زمینه معرفی و گسترش شناخت شاهنامه فردوسی، در میان جوامع اسپانیایی‌زبان می‌پردازد.

طُورِ معرفت یا طُور روشن شدن / طُور بیداری

پرشانت کشاومورتی^۱

چکیده:

این جستار استدلال می‌کند که طُورِ معرفت یا طُور روشن شدن / طُور بیداری، که یک سفرنامهٔ شعری موسمی (مانسونی) و شامل ۱۲۲۸ بیت فارسی در اواخر دههٔ ۱۶۸۰ میلادی از عبدالقادر خان بیدل دهلوی است، به ما امکان می‌دهد یک مدل تازه از ذهن را استنباط کنیم.

مقاله توضیح می‌دهد که نوآوری این اثر در ترکیب دو الگواز نوافلاطونی‌گری و تنتره است؛ الگوهایی دربارهٔ اینکه ذهن چگونه با موضوعات معرفت خود ارتباط برقرار می‌کند. در ادامه، رابطهٔ این منظومه را با پیشینه‌های غنایی آن در فارسی و برج بهشا و نیز با مفاهیم خودی در اندیشهٔ ابن سینا (۱۰۳۷.د) و ملاصدرا (۱۶۳۶.د) بررسی می‌کند. نویسنده استدلال می‌کند که توجه غزلی-محور این منظومه به پدیده‌های طبیعی، که آن را به عنوان درمانی برای بیماری خوانندگان عرضه می‌کرد، به هیچ‌یک از این پیشینیان قابل تقلیل نیست و بنابراین می‌توان آن را یک دیدگاه اصیل دربارهٔ ذهن دانست.

کلیدواژه‌ها: بیدل/بذیل، ادبیات فارسی، خودی، سفرنامه نویسی، تصوف، هند مغولی، ذهن، ادبیات برج

بررسی ۶۰ غزل از میان حدود سه هزار غزل فارسی عبدالقادر بیدل دهلوی

پرشانت کشاومورتی^۱

چکیده:

چگونه ممکن است که با وجود نامعین بودن معنای غزل، ریتم‌های آن بتوانند در تاریخ اندیشه نقش داشته باشند؟ این مقاله با بررسی ۶۰ غزل از میان حدود سه هزار غزل فارسی عبدالقادر بیدل دهلوی (۱۶۴۴-۱۷۲۰) پاسخی برای این پرسش ارائه می‌دهد. این شصت غزل از آن جهت ممتازند که وزن‌های آن‌ها در فارسی کمیاب یا بی‌سابقه‌اند، اما در شعر عربی یا سانسکریت هندی (یا هردو) رایج هستند. با تکیه بر اشتراکات صوتی کمیاب میان این غزل‌های فارسی و شعر سانسکریت هندی یا عربی هم‌وزن، مقاله استدلال می‌کند که بیدل از این ریتم‌ها برای ایجاد و پیچیده‌تر کردن رابطه میان گوینده غزل و مخاطبانش استفاده می‌کرد، و با تقویت «هایپوتاکسی» (پیوستگی نحوی چندلایه)، حالت نیایشی و ساده سرودهای هندی را در تخیل وحدت‌گرایانه خود جذب می‌نمود. نتیجه پژوهش این است که هایپوتاکس و ریتم‌های عربی-سانسکریتی بیدل در غزل فارسی، تقلیدهای زیبایی‌شناختی از «ظهورهای مرتبه‌مند خداوند» بودند.

کلیدواژه‌ها: بیدل، وزن شعر، غزل فارسی، شعر سانسکریت.

پروفسور پراشانت کشاومورتی استاد زبان سانسکریت و دانشیار مطالعات فارسی دانشگاه مگ‌گیل کاناداست و دکترای ادبیات تطبیقی (دانشگاه کلمبیا. ۲۰۰۹)، کارشناسی ارشد ادبیات انگلیسی (دانشگاه دهلی. ۲۰۰۰)، کارشناسی ارشد ادبیات انگلیسی (دانشگاه جواهر لعل نهرو. ۱۹۹۸)، و کارشناسی ارشد (افتخاری) ادبیات انگلیسی از کالج سنت استفان (دانشگاه دهلی. ۱۹۹۶) دارد.

فهرست آثار و تألیفات: تحت قرارداد با بریل

- امیر خسرو دهلوی، نه آسمان: ترجمه کامل و حاشیه‌نویسی شده ابیات.
- سهراب سپهری، هشت کتاب: ترجمه کامل انگلیسی؛ ترجمه مشترک پونه شعبانی
- نویسندگی و اعتبار ادبی فارسی در اواخر دوران مغول دهلی

فهرست ترجمه‌های علمی و ادبی: نقد کتاب

- امیر خسرو دهلی: دو غزل در گزیده‌ای از ترجمه «نه آسمان» (نوح سپهر) (۲۰۲۳)
- نشانه‌های گمشده «نوشته ریاض لطیف در رباعی از نیما یوشیج» در ۴ جلد / ترجمه‌های منظوم انگلیسی از دو مثنوی کوتاه درباره گریه‌ها از میرو غالب به ترتیب به زبان‌های اردو و فارسی،
- «مثنوی طنزآمیز یک آرایشگر» / ترجمه در «نهنگ‌ها در اقیانوس حیرت: شش بیت غزل از بیدل / «شش شعر از ریاض لطیف / نامه‌ای از «گلایه‌های سرگردانی‌ام» نوشته میرزا اسدالله خان غالب
- آخرین خانه ییلاقی: نوشته‌هایی درباره‌ی الله‌آباد، (دهلی: انتشارات پنگوئن، هند (۲۰۰۷)
- نقد کتاب عشق در زمان دانش‌پژوهی اثر آناند ونکاتکریشنن: بهاگواتا پورانا در تاریخ فکری هند (انتشارات دانشگاه آکسفورد، ۲۰۲۴)، مجله فرانت‌لاین، هندو (۲۰۲۵)
- نقد کتاب نفرین مبارک اثر سرمد صهبای، بررسی کتاب‌های آسیایی، (۲۰۲۵)
- نقد کتاب مانووی. دوا دوان، ریشه‌های «اوایل قرون وسطی» هند
- مروری بر ماناکیا، خودهای پارسی: خاطرات مکان و خاستگاه

پروفسور پراشانت کشاومورتی سخنرانی‌های مختلفی با موضوع ادبیات در دانشگاه‌های معتبر جهان ارائه کردند. همچنین از ایشان مقالات و ترجمه‌های متعددی در مجلات و انتشارات معتبر جهان چاپ و منتشر شده است.

متن سخنرانی سفیر محمد حسن، رئیس مؤسسه فرهنگی اکو در همایش بین‌المللی عرس بیدل

بنام خداوند بخشنده و بخاشیگر

اساتید ارجمند، پژوهشگران گرانمایه، دوستداران فرهنگ و ادب فارسی! مايلم سخن امروز را با این حقیقت آغاز کنم که هیچ نامی در میان قرون اخیر ادبیات مشترک ما، همچون نام میرزا عبدالقادر بیدل دهلوی، اینچنین در پهنه جغرافیای فرهنگی ما از لاهور تا کابل، از بدخشان تا بخارا، و از تهران تا سمرقند طنین گسترده و اثرگذار نداشته است.

شرح و تفاسیری که بردیوان او در اقصی نقاط عالم در گذشته و حال نوشته‌اند، از شمار بیرون است.

ابوالمعانی با ارتقا و تعالی سبک هندی، شعر فارسی را از یکرنگی و یکنواختی بیرون آورد و به اوج کمال رساند و بزرگ‌ترین گوینده این سبک خود میرزا بیدل بود که بیش از ۱۰۰ هزار بیت سروده است و هیچ شاعری در ادب فارسی این تعداد شعر نگفته و ننوشته است. و بی دلیل نیست که از این سبک به عنوان سبک بیدل یاد می‌شود.

بیدل توانایی و قدرت پویایی و مانایی زبان فارسی را نشان داد و هیچ شاعری مثل بیدل نیروی تخیل قوی و عمیق ندارد. جالب است که تا انقلاب اکتبر سال ۱۹۱۷، در تمامی مدارس آسیای میانه درسی با نام «بیدل خوانی» وجود داشت. و بیدل بعد از حافظ شیرازی، تنها شاعری است که با شعرش تفأل می‌زنند.

بیدل شاعریک سرزمین نیست، شاعریک حوزه تمدنی است. جایگاه بیدل را نمی‌توان محدود به یک ملت یا کشور کرد. او از چنان ساختار فکری و خلییات روحی برخوردار است که مرزهای سیاسی را در می‌نوردد و به حوزه تمدنی فارسی‌گویان تعلق دارد. در تاجیکستان، افغانستان، پاکستان، شمال هند، ایران، ازبکستان و حتی آسیای صغیر، بیدل بخشی از هویت مشترک فرهنگی به شمار می‌رود.

اندیشه بیدل ترکیبی از عرفان خراسانی، منطق و عقل هندوی مسلمان شده، معنویت ایرانی، و تجربه زیسته میان عرفان کلاسیک مشرق و نظام‌های فکری شبه‌قاره است از این رو او یگانه حلقه وصل میان عرفان کلاسیک مشرق و نظام‌های فکری شبه‌قاره به شمار می‌رود.

در آسیای مرکزی، بیدل نه فقط شاعر، بلکه شاخصی از فرهیختگی است. در سمرقند و بخارا قرائت بیدل نشانه فرهنگ دوستی و سطح سواد بالا بود؛ در کابل و هرات، شرح‌نویسی بر بیدل نوعی سنت علمی محسوب در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی است؛ و در ایران، به‌ویژه طی دهه‌های اخیر، توجه به بیدل به صورت جدی در حال گسترش است.

بیدل شاعری دشوار فهم است، اما نه به معنای منفی بلکه او آینه‌ای است که در هر سطرش ذهن، تجربه و هستی‌شناسی انسان را با ساختاری نو و چندلایه بیان می‌کند. همین پیچیدگی سبب شده در منطقه، طبقه‌ای از بیدل‌خوانان و بیدل‌پژوهان شکل بگیرد؛ جریانی که از قرن ۱۸ تا امروز استمرار یافته و نشان می‌دهد شعر بیدل بیش از متن ادبی، متنی معرفتی است. در منطقه ما، بسیاری از شاعران به صراحت یا ناپیدا از زبان تصویری، نمادپردازی، تخیل گسترده و موسیقی پیچیده بیدل تأثیر پذیرفته‌اند.

بیدل شاعری برای گذشته نیست. در عصر ما — عصر بحران معنا، پراکندگی روح، و سرعت کاذب — شعر بیدل با دعوت انسان به تأمل، خودآگاهی، جهان‌دیدگی و تواضع، نوعی معنویت مدرن عرضه می‌کند. بیدل ما را به درک بی‌ثباتی جهان و امکان روشنائی در درون فرا می‌خواند.

جایگاه بیدل در منطقه اکو، جایگاه پیرآگاهی، سخنور وحدت‌بخش، و اندیشمند فرامرزی است. او ستون ادبیات ماست، و تاکنون هیچ شاعری پس از او نتوانسته اینچنین هم‌زمان عقل، قلب، عرفان، زبان و تخیل را در یک نقطه جمع کند. شاید بهترین جمع‌بندی، سخن خود بیدل باشد که گفت:

بی‌زنگ درین محفل آینه نمی‌باشد
آن دل که تهی باشد از کینه، نمی‌باشد
هر جلوه که درپیش است گردش به قفا دریاب
فردایی این عالم بی‌دینه نمی‌باشد

شناخت‌نامه

محمد حسن دیپلماتی در دره‌های کوهستانی گلگت-بلتستان - پاکستان محل تلاقی تاریخی تمدن‌های جاده ابریشم - متولد شده است؛ و در محیطی شکل گرفته از تنوع فرهنگی، زبانی و معنوی بزرگ شد. این مواجهه زود هنگام با تلاقی سنت‌های باستانی، الهام‌بخش تعهد مادام‌العمر او به گفت‌وگوی بین فرهنگی، همکاری منطقه‌ای و حفظ میراث مشترک بود.

آقای حسن در طول دوران فعالیت دیپلماتیک خود، طیف گسترده‌ای از مأموریت‌های محوری را در داخل و خارج از کشور پاکستان بر عهده داشت. دکتر محمد حسن به عنوان رئیس مؤسسه فرهنگی اِکو، ECI را به عنوان بستری پویا در نظر می‌گیرد که در آن سنت با نوآوری تلاقی می‌کند - فضایی که در آن صداهای فرهنگی متنوع ده کشور عضو حفظ، تجلیل و به طور خلاقانه برای نسل‌های آینده بازآفرینی می‌شوند. او متعهد به تقویت دیپلماسی فرهنگی، گسترش ابتکارات فرهنگی دیجیتال، توانمندسازی جوانان و جوامع خلاق و تعمیق قدردانی از میراث تمدنی مشترکی است که منطقه اکو را به هم پیوند می‌دهد.

فراتر از دیپلماسی، آقای حسن از مدافعان سرسخت افزایش آگاهی در مورد اختلال طیف اوتیسم (ASD) در پاکستان است. کتاب اردوی او، اوتیسم کی پهل کی تاب (کتاب پایه در مورد اوتیسم)، سهم پیشگامی در درک عمومی از اوتیسم دارد. این کتاب راهنمایی‌های عملی برای والدین، مراقبان و مربیان ارائه می‌دهد و شکاف مهمی را در منابع ASD به زبان اردو پر می‌کند که نشان‌دهنده تعهد گسترده‌تر او به توسعه اجتماعی، توانمندسازی جامعه و یادگیری فراگیر است.

شعر

سیدرضا محمدی^۱

نفرین به من که پیش فراوانی ات کمم
تا تو بهشت پاکی، تا من جهنم
من که تمام رنجم، من که فقط غم
من گور دسته جمعی گل های مریم
با بوی خون به سینه فرو می رود دم
ای ماه! من سیاه دلم از تو می روم
نفرین به من که پیش فراوانی ات کمم

نفرین به زندگی که تو ماهی من آدمم
نفرین به آنکه فرق نهاده ست بین ما
نفرین به خلقتی که مرا عرضه کرده است
آهسته تر به زندگی من قدم بنه
لب های من دو مار له اند و لورده اند
ای ماه! مهربانی تو می کشد مرا
والا بلند خوبی، عظمای مرحمت

صدا به شکل کسی شد به بر کشید مرا
به خاک رفت به کوه و کمر کشید مرا
که با دو دیده همواره تر کشید مرا
غریب و کج قلق و دربدر کشید مرا
پس از کنار تو این سوی تر کشید مرا
به میخ کوفته در پشت در کشید مرا
دگر کشید تو را و دگر کشید مرا
خوشش نیامد بی بال و پر کشید مرا
پدر کشید تو را و پسر کشید مرا

صدا به کالبد تن به در کشید مرا
صدا شد اسب ستم روح من کشان زپی اش
بگو که بود که نقاشی مرا می کرد
چه وهم داشت که از ابتدای خلقت من
دو نیمه کرد مرا، پس تو را کشید از من
میان ما دری از مرگ کرد نقاشی
خوشش نیامد این نقش را به هم زد و بعد
من و تو را دو پرنده کشید در دو قفس
خوشش نیامد تصویر را به هم زد و بعد

رها شدیم تو ماهی شدی و من سنگی
خوشش نیامد این بار از تو دشتی ساخت
خوشش نیامد خط، خط، خط زد اینها را
تو را شکر کرد و در رگان من حل کرد

نظاره تو به خون جگر کشید مرا
به خاطر تو نسیم سحر کشید مرا
یک استکان چای از خیر و شر کشید مرا
سپس به سمت لبش برد و سر کشید مرا

شناخت‌نامه

محمدرضا محمدحسین مشهور به (سیدرضا محمدی)، شاعر، مترجم، منتقد ادبی و روزنامه‌نگار اهل کشور افغانستان است. سیدرضا محمدی در دانشگاه امام صادق (ع) کارشناسی ارشد علوم سیاسی خواند و برای ادامه تحصیل به لندن رفت و در دانشگاه مترو پولیتن فارغ التحصیل رشته «جهانی شدن» و از دانشگاه بیرکبیک فارغ التحصیل رشته فلسفه شد. در لندن مجله سیمرغ را با همکاری برخی از دوستانش راه انداخت. ایشان داور جشنواره شعر کمبریج و عضو بورد مجله اشین ریوو در آکسفورد است و در حال حاضر سمت ریاست اتحادیه نویسندگان افغانستان را به عهده دارد.

سیدرضا محمدی در ایران با روزنامه‌های جام جم، همشهری، ایران، کار و کارگر و سایت‌ها و خبرگزاری‌های داخل همکاری داشت و مقالات متعددی درباره جایگاه شعر مهاجران افغانستان و گسترش زبان و ادبیات فارسی در جهان چاپ و منتشر کرد.

محمدی بارها در جلسات شعری که در محضر مقام معظم رهبری برگزار شد حضور داشت و اشعاری قرائت کرد که معظم له ایشان را مورد تفقد قرار دادند. یکی از کارهای مهم سیدرضا محمدی در حمایت از حقانیت ایران در جنگ ۱۲ روزه بود که حدود ۱۲۰ شاعر و نویسنده و اندیشمند جهان را دعوت کرد تا در دفاع از ایران و محکوم کردن حمله وحشیانه عوامل صهیونیست بیانیه صادر کنند.

فهرست آثار و تألیفات:

- روح اندوهگین یک شاعر/ سه پلک مانده به شب، تهران (۱۳۷۹)
- بازی با عزرائیل، کابل (۱۳۸۳)
- گزیده شعر جوان افغانستان، تهران (۱۳۸۴)
- پادشاهی شعر، کابل (۱۳۹۳)
- گزیده شعر (به انگلیسی) لندن (۲۰۱۲)
- معرفی ادبیات معاصر افغانستان- لندن اچ اند اس (۲۰۱۳)
- کاغذ باد، تهران (۱۳۸۷)
- سفرنامه باد، گزیده اشعار، انتشارات کوله‌پشتی، تهران (۱۳۹۶)
- شهر غلغله، تهران (۱۳۹۶)
- بوطیقای نو: کالبد شگافی ادبیات امروزی، کابل (۱۳۹۶).

فهرست نسخه‌های خطی آثار بیدل دهلوی در کتابخانه شخصی بهروز بخاری

فیض خواجه محمود^۱

چکیده:

بیدل دهلوی از شخصیت‌های بسیار مشهور و محبوب در ماوراءالنهر است. حواشی اکثر نسخه‌های خطی، بیاض‌های عربی و فارسی و ترکی این امکان با ابیات بیدل تزئین یافته. شیفتگان بیدل، صرف نظر از دسترسی کامل نداشتن به مغزکلام او، آثارش را گرمی می‌دارند و در پی صید معانی او هستند. هم از این روست که در هیچ جای دنیا آثار بیدل را، بدین فراوانی که در ماوراءالنهر در کتابخانه‌های رسمی و خصوصی نگهداری می‌شود، نمی‌توان یافت.

کتابخانه خصوصی بهروز بخاری در تاشکند از آن گنجورخانه‌هایی است که در آن بیش از بیست نسخه خطی و تعداد زیادی از چاپ‌های سنگی آثار بیدل نگهداری می‌شود. تاکنون این نسخه‌ها تحقیق و توصیف نشده است. برخی از آنها با نسخه‌هایی که در دیگر کتابخانه‌ها محفوظ است مقابله شده، مشخصات عمومی مندرجات آنها بررسی شده است. هدف اصلی این مقاله معرفی کامل این بیست نسخه خطی برای استفاده در مقابله و تصحیح مجدد آثار بیدل در کتابخانه‌های دیگر جهان است تا محققان بر آنها دسترسی داشته باشند. قلمرو زمانی کتابت نسخه‌ها از سال ۱۲۰۹ هجری شروع شده تا اوایل قرن ۲۰ م ادامه پیدا می‌کند. توصیف نسخه‌ها در دو بخش «کتاب‌شناسی و نسخه‌شناسی» صورت خواهد پذیرفت.

در بخش کتاب‌شناسی شمارهٔ ردیف کتاب، نام کتاب، مؤلف، زبان و موضوع، تاریخ تألیف و تعداد ابیات، بعضی توضیحات، آغاز و انجام نسخهٔ خطی؛ و در بخش نسخه‌شناسی مزیت‌های نسخه، تاریخ و محل کتابت، تزئینات، نوع جلد، تعداد برگ‌ها و سطرها و دیگر خصوصیات مهم خطی بیان می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: کتابخانهٔ خصوصی بهروز بخاری، بیدل، نسخه‌های خطی، کتاب‌شناسی، نسخه‌شناسی، تاشکند، ازبکستان.

شناخت‌نامه

فیض خواجه محمود کارشناس ارشد نسخ خطی انستیتوی خاورشناسی ابوریحان بیرونی و آثار باستانی آکادمی علوم ازبکستان است که به پژوهش در زمینهٔ نوشته‌های کتبی‌ای روی بناهای معماری ازبکستان؛ اسناد عربی و فارسی و سایر منابع تاریخی مکتوب مربوط به تاریخ آسیای مرکزی علاقه‌مند است. ایشان علاوه بر زبان تاجیکی (زبان مادری)، به زبان‌های عربی، انگلیسی، فارسی، روسی، و ازبکی تسلط کامل و حرفه‌ای دارد و سابقهٔ تدریس، ترجمه و پژوهش دارند و در همایش‌ها و سمینارهای بسیاری با ارائهٔ مقاله و ایراد سخنرانی شرکت کرده‌اند. تحصیلات آقای خواجه محمود به قرار زیر است:

* ۱۹۹۲ - ۱۹۹۵ حمید سلیمان‌اف، مؤسسه نسخ خطی، آکادمی علوم ازبکستان (تاشکند)، دانشجوی دکترا در رشته «تاریخ‌نگاری، مطالعات منابع و روش‌های پژوهش تاریخی (آسیای مرکزی)»

* ۱۹۷۴ - ۱۹۷۹ دانشگاه دولتی تاجیکستان (دوشنبه، تاجیکستان) دپارتمان زبان‌شناسی عربی

فهرست آثار و تألیفات:

- مجموعه نسخ خطی شرقی کتابخانه ملی علیشیر نوایی ازبکستان. تاشکند (۲۰۲۵)
- پیشگامان تعلیم صوفی در ماوراءالنهر. تاشکند (۲۰۲۳)
- شاهنامه بایسنقر. پنجکنت، صفحات ۲۶-۳۸ (۲۰۲۳).
- کتبی‌های بناهای تاریخی ازبکستان (مجموعه ۲۰ جلدی). تاشکند (۲۰۲۰-۲۰۲۳)
- آموزش و وقف... مجلهٔ تاریخ ازبکستان، (۳)، ۱۵۱-۱۶۷، (۲۰۲۱).
- نگاهی به چند نسخهٔ خطی آثار میرزا عبدالقادر بیدل دهلوی... پایومی دونیشکادا، پنجکنت، ۳۷۱-۳۸۱ (۱۳۹۰)
- «تصویر جلال‌الدین محمد منگوبردی در ادبیات جهان». در مجموعه مقالات کنفرانس علمی بین‌المللی (صص ۷۶-۸۱). سمرقند (۲۰۲۱)
- دیوان احمد دانش. دوشنبه، (۲۰۲۰)
- «مقدمهٔ الادب» اثر زمخشری، یادبود مکتوب تازه کشف‌شده اوایل قرن چهاردهم. مجله اطلاعات، (۳)، ۷۰-۷۳، (۲۰۱۸).
- احمد مخدومی دانش. زیچ. دوشنبه (۲۰۱۸).

نگاهی به بیدل شناسی در افغانستان

با تمرکز بر آثار محمد کاظم کاظمی

ابوطالب مظفری^۱

چکیده:

شاعران بزرگ، قبل از آن که فهمیده شوند، قبول عام می‌یابند و بعدها - که این «بعدها» شاید قرن‌ها نیز به طول انجامد - کم‌کم فهمیده می‌شوند. شاعران متوسط، در روزگار خودشان فهمیده می‌شوند و هم‌زمان با فهمیده شدن، مورد قبول تعدادی هم قرار می‌گیرند. ولی شاعران ضعیف، به زودی فهمیده می‌شوند، اما هیچ‌گاه مورد قبول خواص قرار نمی‌گیرند.

عبدالقادر بیدل، از شاعران بزرگ و پراوازهٔ ادب فارسی، از زمان حیات خود تا امروز مورد توجه بوده، اما فهم عمیق شعر او همچنان چالشی جدی برای مخاطبان و پژوهشگران به شمار می‌رود. در حالی که اشعار بیدل در افغانستان جایگاه ویژه‌ای، اما بیدل شناسی به عنوان یک حوزهٔ علمی و پژوهشی، در این کشور مسیر پرفراز و نشیبی را طی کرده است.

این مقاله مروری است بر تلاش‌هایی که در یک قرن اخیر در افغانستان برای شناخت و تبیین شعر بیدل صورت گرفته است. در این میان، نقش و آثار محمد کاظم کاظمی، شاعر و پژوهشگر معاصر، به‌طور ویژه مورد بررسی قرار گرفته است. کاظمی با نگاهی تحلیلی و نقادانه، کوشیده است تا لایه‌های پیچیدهٔ شعر بیدل را برای مخاطب امروز روشن سازد و به تبیین علل ابهام در اشعار او بپردازد.

مقاله همچنین به این نکته می‌پردازد که چرا شعر بیدل با وجود شهرت گسترده، هنوز به درستی فهم نشده و چه عواملی در این ابهام نقش داشته‌اند. در نهایت، تلاش‌های بیدل‌شناسان افغان در راستای فهم و ترویج اندیشه‌های بیدل، به ویژه در آثار کاظمی، به عنوان گامی مهم در مسیر شناخت این شاعر بزرگ معرفی می‌شود.

کلیدواژه‌ها: بیدل‌شناسی، عبدالقادر بیدل، محمدکاظم کاظمی، شعر عرفانی، ابهام در شعر، نقد ادبی، افغانستان، ادبیات فارسی.

شناخت‌نامه

ابوبالاب مظفری در تاریخ ۲۰ میزان سال ۱۳۴۴ هجری شمسی در قریه باغچاراز ولایت ارزگان متولد شد. در سال ۱۳۵۹ همراه با خانواده ابتدا به کویت پاکستان و سپس به ایران مهاجرت کرد. در سال ۱۳۶۱ وارد حوزه علمی مشهود شد. در همین ایام با ادبیات معاصر ایران و جهان آشنا شده و به صورت حرفه‌ای به شعر و داستان نویسی پرداخت.

نخستین کتابش با عنوان سوگنامه بلخ در سال ۱۳۷۱ منتشر شد. در سال ۱۳۷۶ سردبیری فصلنامه دزدی را برعهده گرفت و در سال ۱۳۸۱، با همکاری دوستانش، مؤسسه فرهنگی دزدی را بنیان نهادند و نام فصلنامه را به خط سوم تغییر دادند.

کتاب دومش در سال ۱۳۶۸ توسط انتشارات نیستان به چاپ رسید. در سال ۱۳۹۰، انتشارات تاک گزیده‌ای از اشعارش را با عنوان عقاب چگونه می‌میرد منتشر کرد. کتاب‌های آخرین نسل، پایتخت پری‌ها و تصحیح دیوان شهید بلخی از دیگر آثار پژوهشی او هستند.

در چند سال اخیر، به عنوان رئیس علمی دانشنامه ۱۲ جلدی هزاره فعالیت دارد که جلد نخست آن منتشر شده است. آخرین مجموعه‌های شعری‌اش با عنوان‌های شهریاری و شتربانی و تنباکوی تلخ وطنی دو سال پیش توسط انتشارات عرفان به چاپ رسیده‌اند.

بیدل، غالب و سبک ہندی

محمد ناصر^۱

چکیدہ:

سبک ہندی، کہ در قرن یازدہم و دوازدہم ہجری بہ اوج بالندگی خود رسید، نہ تنها یکی از شگرف ترین تحولات در تاریخ شعر فارسی است، بلکہ نمودار تغییر بنیادین در شیوہ اندیشیدن و بیان احساس شاعر ایرانی و ہندی نیز بہ شمار می رود۔ این سبک با تکیہ بر باریک اندیشی، ژرف نگری، ابہام ہنرمندانہ و رمزپردازی عرفانی، در قلمرو زبان فارسی سیمایی نو آفرید۔ در میان شاعران این مکتب، نام عبدالقادر بیدل دہلوی درخشان تر از ہمہ است؛ شاعری کہ با عمق اندیشہ، پیچیدگی صور خیال، و زبان رازآمیز خود، شعر فارسی را بہ عرصہ تفکر فلسفی و تجربہ عرفانی کشاند۔ از سوی دیگر، در قرن سیزدہم ہجری، میرزا اسد اللہ خان غالب بہ عنوان آخرین بزرگ مرد این سنت، با ذہنی تحلیل گر و زبانی آگاہ بہ تحولات زمانہ، جلوہ ای تازہ از سبک ہندی را در شعر خود پدید آورد۔ پژوهش حاضر با رویکرد تحلیلی تطبیقی، بہ بررسی نسبت فکری و ہنری میان بیدل و غالب می پردازد و تلاش دارد جایگاہ غالب را نہ تنها بہ عنوان «پیرو بیدل»، بلکہ بہ مثابہ «مفسر نوین مکتب دہلی» باز شناسد۔ روش کار بر پایہ تحلیل متون منتخب از دیوان بیدل و دیوان فارسی غالب است، با تأکید بر مؤلفہ هایی چون تخیل، نماد، مضمون یابی، و جہان بینی عرفانی۔ بیدل دہلوی در جہان اندیشہ خود، از مفہوم وحدت وجود بہ منزلہ جوہر ہستی سخن می گوید، اما آن را نہ در قالب فلسفہ صرف، بلکہ در تجربہ شاعرانہ و عارفانہ متجلی می سازد۔ در نگاہ او، ہستی

سایه حقیقت مطلق است و انسان، آینه آن حقیقت. غالب نیز، هرچند در زمانه‌ای متفاوت می‌زیست که عقلانیت مدرن و تأملات فلسفی در حال شکل‌گیری بود، اما همین اندیشه وحدت وجود را با رنگی تازه از خودآگاهی و پرسش‌گری عرضه کرد. او در بسیاری از اشعار فارسی خود، به همان حیرت بیدل‌گونه در برابر هستی می‌رسد، با این تفاوت که حیرت بیدل از معرفت و شهود برمی‌خیزد، و حیرت غالب از تأمل و عقل‌گرایی شاعرانه. در بُعد زبانی، تأثیر بیدل بر غالب به روشنی آشکار است. غالب همانند بیدل از ترکیبات بدیع، ایهام‌های ژرف، و استعارات چندلایه بهره می‌گیرد. با این حال، زبان او اندکی روشن‌تر، و بیانش از نوعی تعادل عقلانی برخوردار است. بیدل در تاریکی رمز و اشارت حرکت می‌کند، اما غالب در میان آن تاریکی، روزه‌ای از آگاهی می‌گشاید. این تفاوت، بیانگر گذار از قرن عرفانی به قرن تأملی است؛ از زمانه حیرت به زمانه تحلیل.

در عرصه مضمون‌پردازی نیز، هر دو شاعر در پی کشف رابطه میان انسان و هستی‌اند. برای بیدل، انسان مظهر خداوند و هستی آینه وحدت است؛ اما برای غالب، انسان جوهر تفکر و هستی صحنه پرسش است. با این همه، در هر دو، محور تأمل، وحدت در کثرت و جست‌وجوی معنا در بی‌معنایی ظاهری جهان است. غالب با آنکه خود را در شعر فارسی شاگرد بیدل می‌دانست، در عمل توانست از تقلید به خلاقیت برسد و چنانکه خود گفته است: «بیدل را اگر بفهمی، مرا خواهی یافت.»

در بررسی ساختار تخیل، بیدل تخیل را ابزاری برای کشف حقیقت می‌داند و غالب آن را ابزار بیان حقیقت. در شعر بیدل، تخیل، عرفانی است و از درون الهام می‌گیرد، در حالی که در شعر غالب، تخیل با عقل پیوند دارد و از تجربه انسانی می‌روید. این تمایز، نقطه عطفی در تحول سبک هندی است که از طریق غالب به سده نوزدهم منتقل می‌شود. از حیث زیبایی‌شناسی، بیدل نماینده اوج پیچیدگی شاعرانه است و غالب نماینده «تعادل میان ابهام و وضوح». بیدل در بیان مفاهیم، از چندگانگی زبانی و نحوی بهره می‌گیرد تا رمزآمیزترین تصاویر را بسازد، اما غالب در همان مسیر، زبان را به سوی ایجاز، ظرافت و گاه طنز می‌کشاند. بدین سان، او نه فقط دنباله‌روی بیدل، بلکه نوساز سبک اوست. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که غالب در قلمرو شعر فارسی، حلقه پیوندی میان عرفان بیدلی و خودآگاهی مدرن است. او با بازآفرینی اندیشه بیدل در بستر زمانه خویش، سبک هندی را از محدوده تقلید بیرون آورده و به عرصه بازاندیشی رسانده است.

در حقیقت، بیدل و غالب دو چهره از یک حقیقت‌اند: یکی آغازگر جهان پیچیدهٔ تخیل عرفانی، و دیگری تداوم‌دهندهٔ آن در قالب تأمل فلسفی و فردی. در سطح تاریخی نیز، رابطهٔ این دو شاعر بازتابی از تعامل فرهنگی ایران و هند است. بیدل در دهلی قرن هفدهم، در فضای تصوف، متافیزیک و تفکر اسلامی هندی زیست، و غالب در دهلی قرن نوزدهم، در عصر زوال مغولان و ظهور مدرنیته. هر دو در زمانهٔ بحران، شعر را پناهگاه معنا ساختند. از همین رو، پیوندشان تنها ادبی نیست، بلکه فرهنگی، تاریخی و تمدنی است. در پایان می‌توان گفت که سبک هندی با بیدل به اوج و با غالب به تداوم رسید. بیدل، شاعری است که عرفان را به زبان نماد بیان کرد، و غالب، شاعری که عقل را در همان زبان به خدمت معنا درآورد. اگر بیدل، شعر را سفر از ظاهر به باطن می‌دید، غالب آن را «سفر از حیرت به شناخت» دانست. چنین است که مطالعهٔ تطبیقی میان آن دو، نه تنها برای درک سبک هندی، بلکه برای فهم تحولات اندیشهٔ ایرانی و هندی در دوسدهٔ اخیر ضرورتی انکارناپذیر دارد. بدین ترتیب، غالب را می‌توان آخرین پرچمدار بیدل‌گرایی در تاریخ شعر فارسی دانست؛ شاعری که با ذهنی روشن، دل عاشق، و زبان موزون، سنت بیدل را از دنیای رمزه جهان تأمل‌کشاند و بدین‌گونه، سبک هندی را در پرتو نگاهی نوین باززنده ساخت.

کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، میرزا اسدالله خان غالب، سبک هندی، مکتب دهلی، عرفان و فلسفه، تخیل و معنا، تداوم و تحول.

شناخت‌نامه

پروفسور محمدناصر عضو و رئیس گروه فارسی، دانشکدهٔ خاورشناسی دانشگاه پنجاب در لاهور پاکستان است.

ایشان معتقد است: «زبان فارسی در شبه‌قاره، از سابقه‌ای بسیار طولانی برخوردار است. هر چند کشوری که ما در آن زندگی می‌کنیم، یعنی پاکستان، از نظر تاریخی، تازه تأسیس است و کمتر از صد سال از پیدایش آن می‌گذرد، اما نمی‌توان سابقهٔ فرهنگی و اجتماعی دو کشور ایران و پاکستان و همچنین فارسی و زبان‌های بومی شبه‌قاره را تنها در حد این چند سال دانست. زیرا پس از تشکیل و تأسیس پاکستان، به زبان فارسی بسیار توجه شد. شما ببینید، در گذشته تنها در یک دانشگاه که من هم در آن تدریس می‌کنم، یعنی دانشگاه پنجاب، فارسی در مقطع کارشناسی و کارشناسی

ارشد درس داده می‌شد، در حالی که امروزه در بیش از ده دانشگاه سراسر کشور، زبان و ادبیات فارسی تدریس می‌شود که دانشجویان در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد، پیش دکتری و دکتری فارغ‌التحصیل می‌شوند. شاید جالب باشد بگویم که طبق آمار به طور مثال امسال در امتحانی که در دانشگاه «پنجاب» گرفته شد، در مقطع کارشناسی ادبیات، چهل هزار دانشجو داشتیم که زبان فارسی را به عنوان زبان دوم انتخاب کردند که البته از میان آنها، ما می‌توانستیم پنجاه و دو نفر را در مقطع کارشناسی ارشد بپذیریم. یعنی می‌خواهم بگویم استقبال از طرف دانشجویان بسیار زیاد است. اما اگر آمار دانشجویانی که فارسی را انتخاب کرده‌اند در ترازو بگذاریم، دیده می‌شود که هفتاد، هشتاد درصد، دخترها هستند. چون، زبان فارسی، شیرین است، زبان شعرو احساس است. زبانی است که لطافت خاصی دارد و با احساسات فرد، جور درمی‌آید. برای همین مورد توجه خانم‌ها قرار می‌گیرد. البته پسرها هم، همانطور که گفتم این شیرینی و لطف زبان فارسی را حس می‌کنند.»

اشعار میرزا عبدالقادر بیدل در «فرهنگ زبان تاجیکی»

نورعلی نورزاد^۱

چکیده:

فرهنگ‌نگاری در قلمرو تحول زبان فارسی تاریخی بیش از هزار سال دارد و با تألیف فرهنگ زبان تاجیکی در قرن بیستم، که دربرگیرنده شرح و توضیح ۴۵,۰۰۰ واژه و عبارت است و از تألیف آن ۵۶ سال می‌گذرد، مهم‌ترین و نادرترین سنت‌های آن تداوم یافتند. با وجود این، روند فرهنگ‌نویسی در قرن بیستم نسبت به گذشته جایگاه تاریخی خویش را به دست نیاورد، اما همین تدوین و تألیف فرهنگ زبان تاجیکی بی‌گمان نقش تاریخی فرهنگ‌نویسی را در این مرحله تاریخی استقراربخشید و درانجام رسالتی بزرگ موفق گردانید. از این لحاظ، می‌توان با اطمینان اظهار داشت که فرهنگ زبان تاجیکی از هر جهت قابل توجه بوده و تحقیق در جنبه‌های گوناگون آن ارزش و اهمیت شایانش را برای ما آشکار می‌کند. به‌ویژه، استفاده از شواهد و قطعات منشور شاهد در شرح واژگان و عبارات، که از نمونه‌های آثار نظم و نثر قرون دهم تا بیستم میلادی برگزیده شده‌اند، بر منابع نادر تألیف این فرهنگ، به‌ویژه در زمانی که دسترسی به این میراث پر بار با دشواری‌های فراوانی همراه بود، تأکید می‌ورزند. بی‌گمان آثار منظوم و منشور ابوالمعانی بیدل یکی از مهم‌ترین منابع تألیف فرهنگ به‌شمار آمده‌اند؛ تنها در مجلد نخست آن ۴۳۳ بیت به‌عنوان شاهد در شرح واژگان و تعبیرات به کار رفته است. در این مقاله اساساً شیوه‌های کاربرد اشعار بیدل در مجلد نخست فرهنگ زبان تاجیکی،

روش‌های شرح و توضیح واژه‌ها و تعبیرها بر پایه این اشعار، کاربرد ابیات نادر بیدل و مسائل متن‌شناسی اشعار شاعر در قیاس با نسخه‌های خطی و چاپ‌های انجام‌یافته مورد بررسی قرار خواهد گرفت. به‌طور کلی، مباحث محوری مقاله را مطالب زیر تشکیل می‌دهند:

۱. استفاده از ابیات بیدل در شرح واژگان
۲. کاربرد اشعار بیدل در شرح کنایات و عبارات شاعرانه
۳. استفاده از ابیات نادر و گونه‌های صحیح اشعار بیدل
۴. مسائل متن‌شناسی اشعار بیدل در فرهنگ زبان تاجیکی و تصحیح ابیات مختلف بر اساس نسخه‌های خطی دیوان شاعر؛ و
۵. مباحثی درباره شرح‌های بحث‌برانگیز واژه‌ها و ترکیب‌ها که بر اساس اشعار بیدل انجام شده است.

کلیدواژه‌ها: میرزا عبدالقادر بیدل، فرهنگ زبان تاجیکی، متن‌شناسی، معنی‌گذاری، نسخه‌های خطی، شرح.

شناخت‌نامه

نورعلی نورزاد متولد ۱۹۷۴ م / ۱۳۵۳ ش ناحیه عینی، روستای ویشب در جمهوری تاجیکستان است. ایشان مدیر گروه ادبیات فارسی و استاد دانشگاه دولتی خجند به نام آکادمسیون باباجان غفوراف است و به زبان‌های روسی، و فارسی تاجیکی تسلط دارد. دکتر نورزاد عضو اتفاق نویسندگان تاجیکستان (از سال ۲۰۰۵)، عضو هیئت علمی دانشگاه دولتی خجند (از سال ۲۰۰۲ تا کنون) و عضو شورای برون‌مرزی فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی جمهوری اسلامی ایران (از سال ۲۰۱۲) می‌باشد.

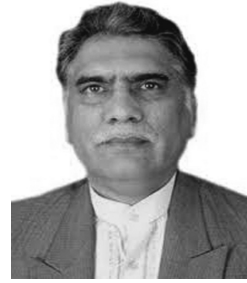
فهرست آثار و تألیفات:

- فروغ رمزه‌های شگرف (نقد شعر معاصر تاجیک)، خجند (۱۹۹۹)
- اوستا و میراث فرهنگی تاجیکان. خجند (۲۰۰۱)
- فروغ فترت معنی. (پژوهشی در معرفت اشعار بیدل دهلوی) خجند (۲۰۰۲)
- معراجی تا خورشید بی‌وصال. دوشنبه (۲۰۰۳)
- فروغ فترت معنی. (نقد و بررسی اشعار بیدل دهلوی با تغییر و علاوه‌ها). خجند (۲۰۰۸)
- سلطان اورنگ سخن. نقد و بررسی اشعار نقیب خان طغرل احراری. خجند (۲۰۱۵)

- اذان تنهایی. خجند؛ (دفتر اشعار) (۲۰۰۵)
- فروغ فترت معنی. (پژوهشی در معرفت اشعار بیدل دهلوی) نشر جدید با تغییر و علاوه‌ها، خجند (۲۰۱۰)
- مهرباب شکوفه‌ها. خجند، (دفتر اشعار) (۲۰۱۰)
- تکرار ترانه باران. دفتر شعر. خجند، انتشارات ناشر (۲۰۱۳)
- به یاد دعای مادرم. دفتر شعر. خجند، انتشارات ناشر (۲۰۱۶).

تصحیح و ترجمه:

- دیوان نقیب خان طغرل احراری. تصحیح، تهیه برگردان با خط فارسی و پیشگفتار و توضیحات از نورعلی نورزاد. خجند، انتشارات خراسان مدیا (۲۰۱۵).
- عبدالرحمان جامی. صد برگ غزل. انتخاب و پیشگفتار از نورعلی نورزاد. خجند، انتشارات معراج (۲۰۱۴)
- کمال خجندی. صد برگ غزل. انتخاب و پیشگفتار از نورعلی نورزاد. خجند، انتشارات ناشر (۲۰۱۵)
- آکساند هایزر. تاج زرین. مجموعه مقالات علمی راجع به ادبیات فارسی در اروپای غربی. ترجمه از زبان روسی از نورعلی نورزاد. خجند، انتشارات نور معرفت (۲۰۱۵).
- دکتر نورزاد بیش از ۴۰۰ مقاله و پژوهش در زمینه ادبیات فارسی و نقد شعر امروز تاجیکستان و ایران در مجلات و مجموعه‌های الکترونیکی در تاجیکستان، ایران، انگلستان، آلمان، روسیه، بنگلادش، قزاقستان، و... به نشر رسانده است. ایشان جوایز بسیاری برده که: اعلاچی فرهنگ تاجیکستان (۲۰۰۲)؛ جایزه دولتی به نام اسماعیل سامانی در رشته تحقیقات ادبی (۲۰۰۴)؛ جایزه صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران بخشیده به سال پیامبر (ص) (۲۰۰۷)؛ جایزه کمال خجندی (۲۰۱۴)؛ مدال کمال خجندی و شهریار (۲۰۱۱)؛ و مدال «خدمت شایسته» (۲۰۱۶) از آن جمله است.

بررسی مثنوی سادہ پُرکار و ردّ انتساب آن به بیدل

عارف نوشاهی^۱

چکیده:

در سال ۲۰۱۱م صاحب‌زاده عبدالمعید خان، مدیر مرکز تحقیقات عربی و فارسی مولانا ابوالکلام آزاد در راجستان، تونک (هند) کتابی با عنوان مشخص مثنوی سادہ پُرکار مصنفه میرزا عبدالقادر بیدل عظیم آبادی، تحت عنوان فرعی «منظومه شاهکار فارسی» منتشر کرد. نسخه خطی این مثنوی (به شماره ۳۹۴۵) در همان مرکز موجود است و این چاپ عکسی (فاکسیمیلہ) نسخه مذکور است. آقای عبدالمعید خان در ابتدا مقدمه فارسی در ۲۶ صفحه نوشته و این مثنوی را از آن میرزا بیدل دانسته و شرح حال بیدل را آورده است. با مطالعه و بررسی مثنوی معلوم شد که این مثنوی هیچ ربطی به میرزا بیدل ندارد و سراینده واقعی آن میرمحمد مراد لایق جونپوری است. لایق وقایع‌نویس اورنگ زیب عالمگیر در لاهور بود و از او چندین مثنوی دیگر نیز یادگار است. در این مقاله تمام شواهد دال بر این است که مثنوی سادہ پُرکار از میرلایق جونپوری است، از داخل متن گرد آمده، و این مسئله با ضرس قاطع انتساب آن به میرزا بیدل را ابطال می‌کند.

کلیدواژه‌ها: عبدالمعید خان، مثنوی سادہ پُرکار، بیدل دهلوی، میرمحمد مراد لایق جونپوری.

پروفسور عارف نوشاهی فهرست‌نویس، مترجم، پژوهشگر ارشد، استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه دولتی گوردون راولپندی (پاکستان) دکترای خود را در سال ۱۹۹۳ از دانشگاه تهران در رشته زبان و ادبیات فارسی دریافت کرد. و دو مدرک فوق لیسانس (۱۹۹۰، دانشگاه تهران، زبان و ادبیات فارسی) و (۱۹۸۲، دانشگاه کراچی، کراچی زبان و ادبیات فارسی) نیز دارد.

ایشان استادی زبان فارسی کالج دولتی گوردون (۲۰۱۰-۲۰۱۴)، دانشیار کالج دولتی گوردون (۱۹۹۸-۲۰۱۰)، پژوهشگر ارشد مؤسسه مطالعات فارسی ایران و پاکستان، پژوهشگر مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی تهران، پژوهشگر فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی، پژوهشگر بنیاد دایرةالمعارف اسلامی، و سردبیری مجله علمی دوزبانه دانمارکی (دفتر ایزنی فرهنگی سفارت ایران) را در زومه خود دارد.

فهرست آثار و تألیفات:

- کتاب‌شناسی آثار سعدی شیرازی چاپ شده در شبه قاره. اسلام‌آباد (۱۹۸۵)
- کتاب‌شناسی کتاب‌های چاپ سنگی و کمیاب فارسی در کتابخانه گنج‌بخش اسلام‌آباد. اسلام‌آباد، ۲ جلد (۱۹۸۹-۱۹۸۶).
- کتاب‌شناسی فهرست نسخه‌های خطی در هند. لاهور (۱۹۸۸)
- کتاب‌شناسی فهرست نسخه‌های خطی در پاکستان. لاهور (۱۹۸۸)
- کتاب‌شناسی فهرست نسخه‌های خطی در ایران و افغانستان. لاهور (۱۹۹۳)
- کتاب‌شناسی کتاب‌های عربی، فارسی و اردو نوشته شده در بنگال. نوشته حکیم حبیب الرحمن، ویرایش شده با مقدمه و یادداشت‌های ع. نوشاهی، لاهور (۱۹۹۵)
- کتاب‌شناسی مشروح فهرست نسخه‌های خطی در پاکستان و بنگلادش، قم (۲۰۰۴)
- کتاب‌شناسی کتاب‌های فارسی چاپ شده در شبه قاره از ۱۷۸۰ تا ۱۹۰۳: تهران، جلد ۷ (۲۰۱۲-۲۰۲۴).

همکاری در استخراج فهرست نسخه‌های خطی

- فهرست نسخه‌های خطی فارسی در موزه ملی پاکستان در کراچی. اسلام‌آباد (۱۹۸۳)
- فهرست نسخه‌های خطی فارسی در انجمن ترقی اردو در کراچی. اسلام‌آباد (۱۹۸۴)
- فهرست نسخه‌های خطی اردو در کتابخانه گنج‌بخش در اسلام‌آباد. لاهور (۱۹۸۸)
- فهرست نسخه‌های خطی عربی، فارسی، اردو، پنجابی و سندی در کتابخانه نوشاهی. اسلام‌آباد
- فهرست نسخه‌های خطی فارسی، اردو و پنجابی در کتابخانه (وحید) قریشی در لاهور (۱۹۹۳)
- فهرست نسخه‌های خطی فارسی در مجموعه آزاد در کتابخانه دانشگاه پنجاب در لاهور (۲۰۱۰)
- فهرست نسخه‌های خطی فارسی در کتابخانه دانشگاه پنجاب در لاهور. تهران، ۲ جلد (۲۰۱۰)
- فهرست نسخه‌های خطی فارسی در آرشیو ملی پاکستان در اسلام‌آباد. تهران (۲۰۱۰)
- فهرست نسخه‌های خطی فارسی در پاکستان، تهران، ۴ جلد (۲۰۱۷)
- فهرست نسخه‌های خطی در مجموعه خصوصی قاضی رئیس احمد، دهوک قاضیان، راولپندی، قم (۲۰۲۳).

نظر اجمالی به وام‌واژه‌ها از زبان‌های هندوستان در شعر فارسی بیدل دهلوی

وارطان و سکانیان^۱

چکیده:

حضور وام‌واژه‌ها از زبان‌های هندوستان در شعر فارسی بیدل دهلوی پدیده‌ای زبانی است که ریشه در وضعیت چندزبانی هند در سده‌های یازدهم تا سیزدهم هجری و شکل‌گیری گونه ویژه‌ای که آن را می‌توان فارسی هندوستانی یا گورکانی نامید دارد. فارسی درباری و دیوانی عهد گورکانیان، در تماس مستمر با زبان هندوستانی (هندی و اردو)، سانسکریت و زبان‌های محلی شمال غرب هند، به تدریج لایه‌ای از واژگان هندوآریایی را وام گرفته که بخشی از آن در آثار بیدل نیز بازتاب و انعکاس یافته است. بررسی واژه‌های بومی هندوستان در شعر فارسی بیدل نشان می‌دهد که این واژه‌ها عمدتاً از سه گونه زبانی هندوآریایی وارد فارسی شده‌اند: هندی، سانسکریت عمدتاً از طریق مشتقات هندی، و به ویژه اردو و لهجه‌های و گویش‌های عامیانه محلی شهر دهلی.

این واژه‌ها از نظر ساختار زبانی اسم‌های عام شامل نام‌های حیوانات، گیاهان، اشیای محلی و عناصر فرهنگی هستند؛ مانند چیتا، ناریل، پالکی، فنک و پپیل. تحلیل زبان‌شناختی این واژه‌ها نشان می‌دهد که بخش عمده آنها از ریشه‌های سانسکریتی یا پراکرتی مشتق شده‌اند و در دوره گورکانی از طریق گونه گفتاری «هندوی» وارد فارسی شده‌اند. از لحاظ واجی، تطبیق این واژگان با نظام آوایی فارسی معمولاً

بدون تغییرات گسترده صورت گرفته و تنها در مواردی مثل همخوان‌های /t/ یا /d/، ساده‌سازی واجی دیده می‌شود. در سطح صرفی، این واژگان پس از ورود به فارسی، الگوی جمع‌سازی و اضافت‌پذیری زبان فارسی را دارند و در ساختار فارسی کاملاً ادغام شده‌اند.

بررسی زبان‌شناختی این پدیده نشان می‌دهد که شعر بیدل بازتاب‌دهنده مرحله‌ای از تحول فارسی برون‌مرزی است که در محیط هند نیز به یک «گونه تماس زبان» تبدیل شده و در آن، اقتباس واژه‌های هندوستان بخشی از ویژگی تاریخی زبان فارسی در شبه‌قاره بوده است.

کلیدواژه‌ها: زبان، هندوستان، گورکانی، فارسی هندوستانی، زبان‌شناسی.

شناخت‌نامه

دکتر وارطان و سکانیان رئیس کرسی ایران‌شناسی دانشگاه دولتی ایروان، نامی آشنا برای محافل علمی ایران‌شناسی و دانشگاهی در ایران است که به‌ویژه در سه چهار سال اخیر همواره از سوی نهادها و دانشگاه‌های مختلف برای شرکت در همایش‌ها و نشست‌های مربوط به ایران‌شناسی و روابط ایران-ارمنستان از ایشان دعوت شده است.

او در ۱۹۷۲م در ایروان چشم به جهان گشود. پس از تحصیلات ابتدایی و دبیرستان در ۱۹۸۹م در رشته ایران‌شناسی دانشکده شرق‌شناسی دانشگاه دولتی ایروان مشغول به تحصیل شد. به گفته وی تا آن زمان هیچ شناخت و آشنایی‌ای با کشور ایران و تاریخ و فرهنگ غنی این سرزمین نداشت. و سکانیان در ۱۹۹۴م برای ادامه تحصیل عازم سن پترزبورگ شد و تحصیلات خود را در مؤسسه شرق‌شناسی دانشگاه دولتی سن پترزبورگ، در زمینه افغان‌شناسی و کردشناسی، ادامه داد. او پس از بازگشت به ارمنستان موفق به اخذ درجه دکتری از دانشگاه دولتی ایروان شد. رساله دکتری وی در مورد زبان رمزی کولی‌های ارمنستان بود. به گفته دکتر و سکانیان لغت‌های این زبان از خزانه واژگان زبان‌های هند و آریایی گرفته شده اما ساختار دستوری آن همانند زبان ارمنی است.

و سکانیان، پس از اخذ درجه دکتری وارد فرهنگستان ملی علوم ارمنستان شد و در مؤسسه شرق‌شناسی این فرهنگستان در بخش ایران‌شناسی به فعالیت پرداخت. وی از ۱۹۹۷م در دانشگاه ملی ایروان در رشته ایران‌شناسی مشغول تدریس است.

و سکانیان از ۲۰۱۴م، پس از طی سلسله‌مراتب دانشجویی و استادیاری، در سمت رئیس گروه ایران‌شناسی دانشکده شرق‌شناسی دانشگاه دولتی ایروان فعالیت می‌کند. محدود نشدن به یک زمینه و انجام پژوهش و مطالعات در بیشتر زمینه‌های مربوط به ایران‌شناسی به دلیل علاقه وافری است که وی به ایران و تاریخ و فرهنگ این سرزمین دارد. پژوهش در مورد گویش‌های مختلف

در ایران، تاریخ ایران و به‌ویژه، تاریخ قبل از اسلام، قوم‌نگاری ایران، تاریخ روابط ایران و ارمنستان و مشارکت و تعاملات زبانی و فرهنگی این دو ملت کهن از جمله علایق و محورهای اصلی مطالعات و پژوهش‌های دکتر وسکانیان است. وی تاکنون بیش از شصت مقاله علمی در این زمینه‌ها به نگارش درآورده است.

دکتر وسکانیان در سال‌های اخیر، در کنار جنبه‌های فرهنگی و تاریخی، به جنبه‌های سیاسی روابط ایران و ارمنستان نیز علاقه نشان می‌دهد. وی در مورد علت این علاقه و کنج‌کاوی می‌گوید:

«به نظر من نظریات و فرضیه‌های علمی جایگاه ویژه خود را در علوم دارند ولی باید بتوان این نظریه‌ها و فرضیات را وارد دنیای عمل کرد. دانش نظری ایران‌شناسی در ارمنستان در عمل می‌تواند نقش مهمی در تقویت و توسعه روابط ایران و ارمنستان داشته باشد. روابط و تعاملات فرهنگی نیز عامل مهمی در شناخت این دو ملت است. پیدا کردن این شناخت و آشنایی با ایران و ایرانیان جزو وظایف مهم و از اولویت‌های ایران‌شناسان در ارمنستان است. باید بتوانیم تصویر واقعی و درستی را از ایران در ارمنستان ارائه دهیم و برعکس؛ یعنی، ایران‌شناسان ما با شناختی که از ایران پیدا می‌کنند و به کمک دانش زبان فارسی خود می‌توانند ارمنستان را به نحوی شایسته در ایران و به ایرانیان معرفی کنند».

گسترش هنر مینیاتور ایرانی به سلسله مغول در هند در اوایل قرن شانزدهم

موهانگ یان^۱

چکیده:

در سال ۱۵۰۱ میلادی، سلسله صفویه در ایران تأسیس گردید و هنر مینیاتور ایرانی به دوران شکوفایی و اوج خود وارد شد. در دوران سلطنت شاه طهماسب (۱۵۲۳-۱۵۷۶)، آکادمی مینیاتور تبریز مجموعه‌ای از برجسته‌ترین کتاب‌های مصور در تاریخ مینیاتور ایرانی را تولید کرد که از جمله مشهورترین کتاب مصور، شاهنامه مصور طهماسب بود. در این دوره، پس از آنکه همایون (۱۵۳۰-۱۵۵۶) بر تخت سلطنت مغول نشست، او که در هند تحت فرمان سلسله گورکانیان بود، در سال ۱۵۴۳ به دلیل شورش زیردستان خود به دربار شاه طهماسب صفوی در ایران گریخت و به مدت یک سال در تبریز اقامت گزید. در طول این سال، همایون عمیقاً تحت تأثیر هنر مینیاتور تبریز قرار گرفت. او اغلب تصاویر مینیاتور خلق شده توسط استادان هنر آنجا را مشاهده می‌کرد و با آنها دوست صمیمی شد. در سال ۱۵۵۵، همایون با کمک ارتش صفوی، با موفقیت شورش را سرکوب کرد و قدرت را دوباره به دست گرفت. او بلافاصله از الگوی آکادمی مینیاتور تبریز پیروی کرد و شروع به ساخت آکادمی مینیاتور خود در پایتخت، آگرا، نمود. از سوی دیگر، در سال ۱۵۴۳، شاه طهماسب ناگهان علاقه خود را به مینیاتور از دست داد و دستور انحلال آکادمی مینیاتور تبریز را صادر کرد. این امر استادان هنر مینیاتور را که مدت‌ها به حمایت و کمک‌های مالی دربار متکی بود، در معرض خطر قرارداد و در شرایط دشواری قرار گرفتند. بدین ترتیب، استاد سالخورده و مشهور، سلطان

محمد، از هنر مینیاتور کناره‌گیری کرد. استادان برجسته دیگری مانند میر مصور، میر سعید علی و عبدالصمد، به ترتیب به آکادمی مینیاتور دربار آگرا در گورکانیان هند پیوستند. پیوستن استادان هنر ایرانی با تأسیس آکادمی مینیاتور درباری همایون کاملاً هم‌زمان بود. این استادان مینیاتور ایرانی در آکادمی مینیاتور درباری همایون خدمت می‌کردند و همچنین تعداد زیادی از هنرمندان محلی هندی را پرورش دادند. متعاقباً، استادان ایرانی بیشتری برای جست‌وجوی پیشرفت بهتر به هند نقل مکان کردند. این استادان تقریباً همگی استادان برجسته نسل جدید بودند که تحت تأثیر بهزاد رشد کردند و سبک زیبایی‌شناسی بهزاد را به کمال رساندند. بنابراین، می‌توان گفت که مینیاتور سلسله گورکانیان شاخه‌ای از هنر مینیاتور ایرانی است. البته، ویژگی‌های زیبایی‌شناسی هنر بومی هند را نیز داراست.

کلیدواژه‌ها: گورکانیان، مینیاتور ایرانی، صفویه، مغول.

شناخت‌نامه

پروفسور موهونگ یان متولد ۱۹۶۶، ایران‌شناس و مولوی‌شناس چینی است و دکترای زبان و ادب فارسی خود را از دانشگاه پکن اخذ کرده است. ایشان اکنون استاد ادبیات فارسی و رئیس مرکز ایران‌شناسی دانشگاه مطالعات خارجی پکن، و همچنین پرفسور مرکز پژوهشی ادبیات کشورهای خاوری دانشگاه پکن می‌باشد.

فهرست آثار و تألیفات:

- پژوهشی بر شعر نو معاصر ایران، دانشگاه پکن (۲۰۰۴)
- پژوهشی بر شعرشناسی در ادبیات فارسی (۲۰۱۱)
- رسالات فرهنگ ایران (۲۰۱۴)
- تاریخ قصه‌نویسی ایران: از اوستا تا قرن بیست و یکم (۲۰۱۹)
- سیر تحول نگارگری ایرانی (دو جلدی) (۲۰۲۵)
- ترجمه دفتر اول، دوم و ششم مثنوی معنوی مولوی (دفترهای دیگر ترجمه شده به دست دیگران)
- ترجمه رباعیات عمر خیام
- ترجمه برگزیده شعر نو معاصر ایران؛ شامل اشعاری از: نیما یوشیج، گلچین گیلنی، پرویز ناتل خانلری، منوچهر شیبانی، فریدون توللی، احمد شاملو و...
- ترجمه برگزیده داستان‌های معاصر ایران؛ شامل داستان‌هایی از: جمالزاده، سعید نفیسی، جلال آل احمد، هوشنگ گلشیری، بهرام صادقی و...

پژوهشی در اندرزنامه‌های سیاسی؛

مطالعه موردی نسخه تحفه الملوک جلال‌الدین اصفهانی

سید جواد احمدی^۱

چکیده:

اندرزنامه‌نویسی گونه‌ای از ادبیات شفاهی و مکتوب در نظام اندیشگانی حوزه تمدنی ایران است که عقبه آن به دوران کیانیان و اندرزنامه اوشنر داناک برمی‌گردد. سنت اندرزنامه‌نویسی بعدها در حوزه‌های معنایی متفاوت شروع به توسعه مفهومی خود کرد که در طول تاریخ با نام‌های دیگری هم چون هندرزنامک، پندنامه، نصیحت‌نامه، نصیحة الملوک، نصیحة الوزير، نصیحة الامیر نیز نامیده شد. یکی از مهم‌ترین حوزه‌های کارکردی اندرزنامه‌نویسی، اندرزنامه‌های سیاسی است که از گذشته تا امروز در پیوند ادبیات و سیاست و هم‌چنین در ساختار اندیشه سیاسی ایران کاربرد معنی‌داری پیدا کرده است و رساله تحفه الملوک جلال‌الدین اصفهانی از همین شمار است. لذا سؤال اصلی پژوهش این است که جایگاه اندرزنامه‌های سیاسی در نظام حکمرانی ایران پیش و پس از اسلامی چگونه بوده است؟ رساله تحفه الملوک چگونه بسط معنایی پیدا کرد؟ فرضیه پژوهش این است که سنت اندرزنامه‌نویسی در مسیر توسعه مفهومی خود باعث ایجاد طبقه‌ای خردمند به نام اندرزیدان در دربار شد. رساله تحفه الملوک نیز در دوران زوال خرد و حکمت در نظام حکمرانی سلاطین سلجوقی توانست حکمت عملی را در مفاهیم موجز و مفید در آن زمانه پرآشوب کاربرد معنی‌داری دهد. این پژوهش با روش تحلیلی - تبیینی و با استفاده از امهات اسناد و منابع کتابخانه‌ای

مکتوب و دیجیتال به تبیین موضوع می‌پردازد. نتیجه این‌که اندرزنامه‌های سیاسی در امتداد خرد پیشااسلامی و حکمت پسااسلامی به بازتولید مؤلفه‌های حکمرانی مطلوب پرداخته که رساله تحفة الملوک از آن جمله است.

کلیدواژه‌ها: اندرزنامه، حکمت عملی، ادبیات سیاسی، اندرزنامه‌های سیاسی، نصیحة الملوک.

شناخت‌نامه

سید جواد احمدی دکترای علوم سیاسی، از گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل (دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی) دارد و مدرس دانشگاه است. ایشان در سال ۱۴۰۳ به عنوان پژوهشگر برگزیده دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب برگزیده شد. آقای احمدی نویسنده کتاب‌های مستوری، مشهدالسلام، دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در هند، مثلث آرتاکوانا، و نویسنده مقالات متعدد در فصلنامه‌های علمی پژوهشی است. و در کنفرانس‌های داخلی و بین‌المللی متعددی سخنرانی کرده است.

فلسفه و حکمت زبانِ حال مکتب هندی مایا در کلیات عرفانی بیدل دهلوی

فرزانه اعظم لطفی^۱

چکیده:

زبانِ حال در کلیات عرفانی بیدل دهلوی صرفاً آرایه‌ای بلاغی یا شیوه‌ای تصویری نیست، بلکه ساختاری بنیادین برای تبیین نسبت انسان با حقیقت در جهانی مبتنی بر «مایا» است. بیدل با اتکا بر سنت عرفان اسلامی، به‌ویژه اندیشه وحدت وجود، و در تعامل با لایه‌هایی از حکمت و عرفان هندی، جهان را عرصه ظهور معنا در صورت‌های ناپایدار و وهم‌نما می‌بیند. در این دستگاه فکری، اشیا، گیاهان، جانوران و پدیده‌های طبیعی نه از طریق گفتار لفظی، بلکه به واسطه وضعیت، زوال، حرکت و سکوت خود سخن می‌گویند. این سخن خاموش، همان زبانِ حال است که هم‌زمان حجاب حقیقت و ابزار افشای آن محسوب می‌شود. مقاله حاضر نشان می‌دهد که پیوند زبانِ حال و مایا در شعر بیدل، به تولید نوعی معرفت شهودی و سلبی می‌انجامد که مخاطب را از قطعیت معنایی دور کرده و به تجربه حیرت و تعلیق وجودی رهنمون می‌سازد.

۱. زمینه و هدف پژوهش

زبانِ حال در ادب عرفانی فارسی پیشینه‌ای دیرینه دارد، اما در شعر بیدل دهلوی به سطحی فلسفی و معرفت‌شناسانه ارتقا می‌یابد. از سوی دیگر، مفهوم «مایا» اگرچه ریشه در سنت هندی دارد، در شعر بیدل به‌گونه‌ای بازتفسیر می‌شود که با اندیشه وحدت

وجود هم‌نشین می‌گردد. مسئله اصلی پژوهش، تبیین چگونگی پیوند این دو مفهوم و نقش آن‌ها در شکل‌دهی به جهان‌بینی عرفانی بیدل است. هدف این مطالعه، تحلیل زبان حال به مثابه ابزار بیان مایا و بررسی کارکرد آن در افشای ناپایداری هستی و تعلیق معنا در کلیات بیدل دهلوی است.

۲. روش تحقیق

این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی و با رویکرد تحلیل متن انجام شده است. داده‌های اصلی تحقیق از کلیات و دیوان بیدل دهلوی استخراج شده و با بهره‌گیری از منابع نظری عرفان اسلامی، مکتب هندی و مطالعات تطبیقی تحلیل گردیده‌اند. روش کار بر خوانش تأویلی ابیات، تحلیل مفاهیم کلیدی و تبیین پیوند میان ساختارهای زبانی و مبانی فلسفی استوار است.

۳. ملاحظات اخلاقی

در این پژوهش، اصول امانت‌داری علمی رعایت شده و تمامی مفاهیم، دیدگاه‌ها و ارجاعات نظری بر اساس منابع معتبر عرفانی و ادبی ارائه شده‌اند. از تحریف معنای متون، انتساب نادرست آرا و برداشت‌های غیرمستند پرهیز شده و تلاش گردیده است خوانشی منسجم و منطبق با زمینه تاریخی و فکری بیدل دهلوی ارائه شود.

۴. یافته‌ها

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که:

۱. زبان حال در شعر بیدل، کارکردی فراتر از تشخیص بلاغی دارد و به ابزار شناخت بدل می‌شود.
۲. مایا در دستگاه فکری بیدل، به معنای نفی کامل واقعیت نیست، بلکه بیانگر ناپایداری، لغزندگی و وهم‌بودگی صورت‌های هستی است.
۳. اشیا، گیاهان و جانوران در شعر بیدل، از طریق وضعیت وجودی خود، حامل پیام‌های عرفانی و فلسفی‌اند.
۴. زبان حال، شیوه‌ای برای افشای مایا و درعین حال تنها امکان بیان حقیقت در جهانی وهم‌نماست.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

تحلیل کلیات عرفانی بیدل دهلوی نشان می‌دهد که زبانِ حال و مایا دو مؤلفهٔ جدانشدنی در جهان‌بینی او هستند. زبانِ حال، امکان سخن گفتن در جهانی است که حقیقت در آن همواره در پردهٔ نمودها پنهان است، و مایا، توجیه فلسفی این شیوهٔ بیان به شمار می‌آید. بدین ترتیب، شعر بیدل نه در پی انتقال معنای قطعی، بلکه در صدد ایجاد تجربه‌ای معرفتی مبتنی بر حیرت، تعلیق و شهود است. این ویژگی، جایگاه بیدل را به عنوان شاعری فیلسوف-عارف تثبیت می‌کند که زبان شعر را به ابزاری برای تأمل در بنیادهای هستی و شناخت بدل ساخته است.

کلیدواژه‌ها: زبانِ حال، بیدل دهلوی، عرفان اسلامی، مکتب هندی مایا، وحدت وجود، معرفت شهودی، حیرت یا مایا.

شناخت‌نامه

فاطمه اعظم لطفی، دانشیار و عضو هیئت علمی دانشکدهٔ زبان‌ها و ادبیات خارجی دانشگاه تهران در بخش زبان و ادبیات آسیای شرقی- مطالعات هند است. ایشان همچنین رئیس مرکز پژوهشی آسیا دانشگاه تهران، سردبیر میز مطالعات آسیا تلویزیون دانشگاه تهران، و پژوهشگر مطالعات هندشناسی و اوپانیشاد شناسی می‌باشد.

تحلیل تطبیقی استقبال‌های بیدل دهلوی از سعدی شیرازی

رویکرد نظریه شش گانه اضطراب تأثیر (بر اساس مدل هارولد بلوم)

ملیحه پیران کاشانی^۱

عبدالرضا مدرس زاده^۲

چکیده:

تأثیرپذیری شاعر دوم (متأخر) از شاعر نخست (متقدم) از دیرباز در ادب فارسی پیشینه دارد و بر اساس آن چه در این مسیر استقبال ادبی روی می‌دهد، نظریه اضطراب تأثیر شکل گرفته است. طبعاً شاعر دوم کوشش می‌کند ضمن احترام نهادن به شاعر نخست، به شکلی هنرمندانه استقلال هنری خود را به اثبات برساند و نشان دهد که نه تنها مقلدی صرف نیست بلکه با استقبالی آگاهانه می‌خواهد تفاوت‌های سبکی ناشی از گذشت زمان و تحولات سیاسی اجتماعی و تأثیرپذیری از محیط و جغرافیا را هم به بهترین شیوه نشان دهد. بی‌شک بیدل دهلوی از شاعران صاحب سبک ادب فارسی است که توانسته است ضمن استقبال از شعر شاعران ایرانی به ویژه سعدی و حافظ، استقلال هنری خود را با ترکیب‌سازی‌های نو و کاملاً بی‌پیشینه و نیز آوردن قافیه‌های تازه و حتی گاهی تغییر دادن ردیف شعر نشان دهد. این مقاله به بررسی تطبیقی رابطه بین دو قله شعر فارسی، سعدی شیرازی و میرزا عبدالقادر بیدل دهلوی، با تکیه بر نظریه «اضطراب تأثیر» هارولد بلوم می‌پردازد. سعدی، به مثابه نماد اوج سبک

۱. کاشان

۲. دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کاشان

عراقی و شاعر برجسته قالب غزل، فشاری عظیم بر نسل‌های بعدی، به‌ویژه شاعران سبک هندی چون بیدل، وارد می‌ساخت. این پژوهش با استفاده از شش مکانیسم دفاعی بلوم نشان می‌دهد که چگونه بیدل، به جای تقلید یا گریز کامل، به شیوه‌هایی پیچیده و خلاقانه با تمرکز بر مکانیسم‌هایی چون غلبه نهایی و معکوس‌سازی تأثیر، از سلطه معنایی و خالی‌سازی معنایی سبکی سعدی رهایی یافته و استدلال می‌کند که پیچیدگی‌های مفهومی و ساختاری سبک هندی بیدل، پاسخی هوشمندانه به «اضطراب تأثیر» بوده است؛ پاسخی که منجر به خلق یک قالب شعری مستقل اما ریشه‌دار در غزل فارسی شد.

کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، سعدی شیرازی، اضطراب تأثیر، هارولد بلوم، سبک هندی.

شناخت‌نامه

ملیحه پیران کاشی دانشجوی دکتری تخصصی زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی کاشان، دستیار آموزشی گروه زبان و ادبیات فارسی، مدرس آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان و مدیر رسانه و تبلیغات همایش ملی شعر است.

کارکرد اسطوره در سروده‌های بیدل دهلوی

محمود جعفری دهقی^۱

چکیده:

این پژوهش به بررسی حضور، کارکرد و دگرگونی عناصر اساطیری در شعر بیدل دهلوی (۱۶۴۲-۱۷۲۰) برجسته‌ترین نماینده مکتب هندی، می‌پردازد. شعر بیدل با ساختار پیچیده، تصویرپردازی انتزاعی و رویکرد مابعدالطبیعی شناخته می‌شود؛ در این میان، اسطوره‌ها نقشی بنیادین در معماری معنایی جهان شعری او دارند. بیدل اسطوره را نه به منزله روایت یا داستان بلکه به معنای «گره‌گاه معنایی» به کار می‌گیرد. جایی که مفاهیم فلسفی، حالات عرفانی و تناقض‌های وجودی در قالب شخصیت‌ها و نمادهای اساطیری فشرده می‌شود. این پژوهش‌ها با دسته‌بندی اسطوره‌های اسلامی-قرآنی، ایرانی و هندی (هندو-بودایی) و تحلیل ادبیات منتخب، نشان می‌دهد که بیدل چگونه این عناصر را دگرگون می‌کند تا مفاهیمی همچون وحدت وجود، حیرت، بی‌ثباتی هستی و نقش «مایا» یا «وهم» را بازنمایی کند. نتیجه پژوهش آن است که اسطوره در شعر بیدل نقش ابزاری، ضمنی یا تزئینی ندارد؛ بلکه سازوکاری اندیشگانی است که در آن زبان شعر به سطح فلسفه شاعرانه ارتقا می‌یابد.

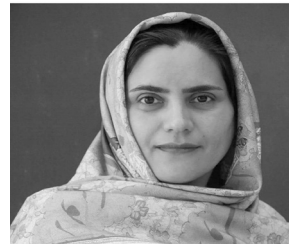
کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، اسطوره، مکتب هندی، شعر فارسی هند، اساطیر اسلامی، اساطیر ایرانی، اندیشه هندی، مایا، نمادشناسی، عرفان، وحدت وجود، تصویرپردازی.

۱. دانشگاه تهران - انجمن ایران‌شناسی

استاد گروه فرهنگ و زبان‌های باستانی دانشگاه تهران، عضو گروه زبان‌شناسی و زبان‌های باستانی شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی، عضو وابسته دانشکده کتابداری، مدیر گروه فرهنگ و زبان‌های باستانی، رئیس انجمن علمی ایران‌شناسی، رئیس انجمن شاهنامه‌پژوهی، و دبیر علمی نخستین، دومین، سومین و چهارمین همایش بین‌المللی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی است. دکتر جعفری دهقی همچنین سروراستار بخش ایران باستان، مجموعه ۲۰ جلدی تاریخ جامع ایران، تألیف مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی است. و بیش از شصت مقاله فارسی و انگلیسی در نشریات داخلی و خارجی و دانشنامه‌ها تألیف کرده است.

فهرست آثار و تألیفات:

- ماتیکان یوشت فریان، سازمان انتشارات فروهر، تهران (۱۳۶۵)
- گزیده اشعار خواجوی کرمانی، انتخاب، مقدمه، توضیحات و واژه‌نامه، انتشارات دانشگاه علوم پزشکی شیراز (۱۳۷۰)
- بازشناسی منابع تاریخ ایران باستان، انتشارات سمت، تهران (۱۳۸۲)
- جرعه بر خاک (یادنامه مرحوم استاد ماهیارنوبی) انتشارات مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی (۱۳۸۷)
- درآمدی بر زبان بلخی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران (۱۳۹۲)
- راهنمای کتیبه‌های فارسی میانه (پهلوی ساسانی)، انتشارات سمت، تهران (۱۳۹۵)
- دادستان دینی، آکتا ایرانیکا (۱۹۹۸)
- مترجم ایرانیان در بابل هخامنشی، از محمد دندامایف، انتشارات ققنوس (۱۳۹۲)
- ادبیات ختنی، تألیف مائورو مجی، تاریخ ادبیات فارسی، به کوشش رونالد امریک و ماریا ماتسوخ. تهران (۱۳۹۳).

کهن‌الگوهای سفر «شاه روح» و دغدغه‌های انسان معاصر

(بازخوانی مثنوی «طلسم حیرت» بیدل از منظر روان‌شناسی یونگی)

رعنا جوادی^۱

چکیده:

مثنوی «طلسم حیرت» عبدالقادر بیدل دهلوی، سفرنامه‌ای تمثیلی از سفر «شاه روح» در عوالم آفرینش است، که یکی از برجسته‌ترین آثار عرفانی سبک هندی است. در این پژوهش سعی شده است با رویکردی میان‌رشته‌ای و با استفاده از چارچوب نظری روان‌شناسی تحلیلی کارل گوستاو یونگ به بازخوانی سفر عرفانی «شاه روح» در این مثنوی، با محوریت کهن‌الگوهای اصلی یونگ، و تبیین هم‌پوشانی این سفر با دغدغه‌های اگزستانسیالیستی انسان معاصر پرداخته شود. نتایج نشان می‌دهد، «طلسم حیرت» نه صرفاً یک روایت عرفانی، بلکه بازنمایی ساختاریافته‌ای از فرایند فردیت (Individuation) است؛ سفری که در آن شخصیت اصلی (شاه روح) با سایه (Shadow)، خود (Persona) و آنیما/آنیموس (Anima/Animus) خویش مواجه می‌شود تا به خویش‌شناسی اصیل (Self) دست یابد. تقابل‌های دوگانه در مثنوی، به‌ویژه حیرت و حیران، به مثابه تعارضات درونی سوژه مدرن برای دستیابی به یکپارچگی روان تفسیر شده‌اند. این مطالعه نشان می‌دهد که ساختار تمثیلی بیدل، با وجود قدمت تاریخی،

الگوی جهان‌شمولی از تکامل روانی را ارائه می‌دهد که می‌تواند پلی میان حکمت کهن ایرانی-اسلامی و چالش‌های روان‌شناختی قرن بیست و یکم باشد. این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای نگاشته شده است.

کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، طلسم حیرت، روان‌شناسی یونگی، کهن‌الگو، سبک هندی، فردیت.

✍ شناخت‌نامه

متولد ۱۳۶۲ نویسنده، برنامه‌ریز، و کارگردان است و دکترای زبان و ادبیات فارسی- غنایی از دانشگاه آزاد اسلامی تهران دارد. او عضو انجمن قلم (از سال ۱۳۹۷)، عضو انجمن نویسندگان کرج «کاوک» (از سال ۱۳۸۵) و عضو انجمن سطرهای موازی حوزه هنری کرج است و مقالات و پژوهش‌های ادبی بسیار دارد.

فهرست آثار و تألیفات:

- تصحیح و تعلیق کتاب مجمع‌النوادر تألیف فیض‌الله بن زین‌العابدین بن حسام بن بانی معروف به صدرجهان (زنده ۹۰۷ ق)
- مجموعه داستان کوتاه. «هنوز دارم می‌دوم» انتشارات داستان چاپ اول ۱۳۹۵- چاپ سوم (۱۴۰۳)
- تألیف کتاب می‌نویسم پس هستم (کتاب کارایده‌پردازی)، انتشارات آریاچامه (۱۴۰۴).

جوایز و تقدیرها

- بهترین فیلم‌نامه در جشنواره بین‌المللی مقاومت (استانی) ۱۳۹۹ با فیلم‌نامه «سر...باز»
- تندیس و دیپلم افتخار بهترین فیلم‌نامه اقتباسی دوازدهمین جشنواره دانشجویی فیلم کوتاه سایه ۱۳۹۷ با فیلم‌نامه «اندوه»
- تندیس برگزیده هفته فیلم و عکس البرز ۱۳۹۷-۱۳۹۳
- دیپلم افتخار و مقام دوم، بهترین فیلم‌نامه داستانی جشنواره هشت نوشت با فیلم‌نامه «سر...باز»
- تقدیر از فیلم همراه در جشنواره بین‌الملل ربان بنفش یونسکو
- برگزیده شدن فیلم همراه به عنوان فیلم نخست در جشنواره نودثانیه‌ای
- حضور در بخش مسابقه جشنواره‌های، رضوی ۱۳۹۹، طنین مسجد ۱۳۹۹، فانوس با دو فیلم‌نامه ۱۴۰۰، سلفی ۲۰ با ۴ فیلم‌نامه و ...

خوانشی شناختی-روایی از طرحواره‌های شناختی صلح و هویت عرفانی

در اندیشه بیدل دهلوی

الهام حدادی

چکیده:

جهان شناختی انسان از درونش آغاز می‌شود و ذهن انسان با ساختن طرحواره‌ها (schema)، پیوسته روایت‌های (narrative) جدیدی در حوزه ادراک شناختی‌اش خلق می‌کند و از این رو، علوم شناختی (cognitive science) به بررسی چگونگی دریافت این شناخت‌ها در مغز می‌پردازد. زبان آنگاه که وارد حیطه ادبیات می‌شود، نقش اساسی در ساخت طرحواره‌های شناختی ایفا می‌کند و تجربه بدنمندی (embodiment) از شناخت جهان درون و بیرون در اعصاب ادراکی شکل می‌دهد.

این مقاله با بهره‌گیری از چارچوب نظریه «طرحواره‌های شناختی» (Cognitive Schemas) و «ابروایت‌ها» (Grand Narratives)، به تحلیل نمادهای صلح‌آمیز و هویت عرفانی در آثار بیدل دهلوی می‌پردازد. هدف اصلی، بررسی این مسئله است که چگونه نمادهای صلح‌آمیز به عنوان کلیدی نمادین برای دستیابی به گنج حکمت عرفانی، واجد ظرفیت‌های شناختی و روایی برای ترویج صلح پایدار و بازتعریف هویت در جوامع چندفرهنگی است. با روش توصیفی-تحلیلی و رویکرد میان‌رشته‌ای (ادبیات، روان‌شناسی شناختی، و فلسفه)، نشان داده می‌شود که بیدل با تلفیق عرفان اسلامی و روایت‌های فرهنگی، الگویی پیشگام برای مهندسی ذهنیت فردی و جمعی ارائه می‌دهد که در جهان معاصر کاربردپذیر است. یافته‌ها حاکی از آن است که «جهان

یگانگی با حق» به مثابه یک طرحواره هستی‌شناختی، ذهن را از خودمحوری به خدا-محوری سوق می‌دهد و ابرروایت توحید را به عنوان چهارچوبی برای صلح و هویت فرافرهنگی بازتعریف می‌کند.

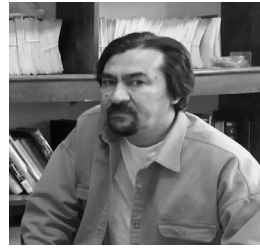
کلیدواژه‌ها: پیدل دهلوی، دیوان، طرحواره‌های شناختی، ابرروایت، هویت، صلح مثبت.

شناخت‌نامه

الهام حدادی دکترای زبان و ادبیات فارسی از پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی (پذیرش از طریق سهمیه استعداد درخشان) دارد و از رساله‌اش با عنوان «تحلیل عناصر بنیادین روایت در داستان‌های انتخابی دهه ۸۰ براساس نظریه دیوید هرمن» دفاع کرده است.

فهرست آثار و تألیفات:

- بزرگ بانوی هستی، بررسی کهن الگوهای داستان‌های معاصر فارسی، باهمکاری فرهاد درودگریان، انتشارات بایا (۱۴۰۲)
- یادنامهٔ اندیشمند فرزانه دکتر حسن ذوالفقاری، با همکاری دکتر نجمه دری، انتشارات خانه اندیشمندان علوم انسانی (۱۴۰۲)
- آموزش ادبیات داستانی معاصر «ویژه فارسی آموزان خارجی» سطح پیشرفته، باهمکاری فرهاد درودگریان، انتشارات دانشگاه پیام نور تهران (۱۴۰۰)
- روایت‌شناسی و نقد روایت در داستان‌های انتخابی معاصر، باهمکاری فرهاد درودگریان، تهران انتشارات نیلوفر (۱۳۹۹)
- شور قند پارسی: بررسی وضعیت زبان و ادبیات فارسی در بنگلادش، تهران: انتشارات بنیاد سعدی (۱۳۹۷)
- درآمدی بر دستور زبان روایت با گذری در ادبیات داستانی فارسی، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمین (۱۳۸۹)
- اسرار قرآن در آیینۀ دل عارفان (با تأکید بر آثار خواجه عبدالله انصاری، محقق ترمذی، مولوی و عین القضات همدانی، باهمکاری فرهاد درودگریان، انتشارات گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه چیتاگانگ بنگلادش (۲۰۱۷)
- در جستجوی جایی دیگر: نقد روان‌شناسی تحلیلی کارل گوستاو یونگ بر مجموعه داستان «جایی دیگر» اثر گلی ترقی، باهمکاری فرهاد درودگریان. انتشارات گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه چیتاگانگ بنگلادش (۲۰۱۷).

ریخت شناسی هستی‌گرایانه شعر ابوالمعانی میرزا عبدالقادر بیدل دهلوی

تلفیق فلسفه عرفانی، واقعیت مادی و ژئوپلیتیک سبک هندی..

محمد حسینی باغسنگانی^۱

چکیده:

این مقاله به بررسی دستاوردهای فلسفی-ادبی منحصر به فرد ابوالمعانی میرزا عبدالقادر بن عبدالخالق ارلاس، (۱۰۵۴-۱۱۳۳) می‌پردازد، کسی که برجسته‌ترین نماینده سبک هندی شعر فارسی متأخر محسوب می‌شود. ما استدلال می‌کنیم که بیدل از طریق یک نظریه جدید ذهن، به‌ویژه کاربرد تمرکز انفرادی و مراقبه‌ای (تأمل) که به شدت بر پدیده‌های حسی غیر انسانی متمرکز است، به تلفیق عمیقی از فلسفه عرفانی عمیق و واقعیت مادی دست یافته است این شعر که ریشه در خودآگاهی ابن سینا دارد و از وحدت‌گرایی اکبری-آدوایی الهام گرفته است، تعامل حسی را به عنوان مسیری زاهدانه و شفاف‌بخش برای حل «تحجر» آگاهی ناشی از زندگی روزمره مطرح می‌کند. علاوه بر این، این مقاله پیامدهای ژئوپلیتیکی سبک دشوار و نوآورانه بیدل را تجزیه و تحلیل می‌کند و تأثیر ماندگار آن را در آسیای مرکزی، افغانستان و آسیای جنوبی - جایی که به شکل‌گیری چهره‌های ادبی بعدی مانند غالب و اقبال کمک کرد - در مقابل جایگاه مورد مناقشه و اغلب به حاشیه رانده شده آن در کانون ادبی ایران ردیابی می‌کند و سبک هندی را به عنوان یک جنبش ادبی فراملی منسجم، اما از نظر جغرافیایی تفرقه‌انگیز، تأیید می‌کند. بنابراین، آثار بیدل به عنوان محوری حیاتی

۱. تربیت جام

در تاریخ فکری هند مغول قرار دارد که هستی‌شناسی متعالی را با تجربه درونی از طریق پیچیدگی زیبایی‌شناختی ترکیب می‌کند.

کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، سبک هندی، عرفان، تفکر، جهان‌شهر ایرانی، ابن عربی، هستی‌شناسی، عبدالکریم گیلانی، ریخت‌شناسی، ادبیات تطبیقی.

شناخت‌نامه

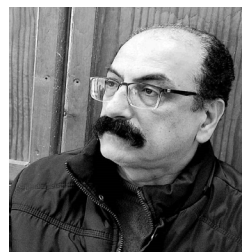
محمد حسینی باغسنگانی (متولد ۱۳۵۱، تربت‌جام) نویسنده، تهیه‌کننده و از پژوهشگران تاریخ شفاهی و فرهنگ معاصر ایران است. او تحصیلات خود را در مشهد به پایان رسانده و در زمینه‌های ادبیات فارسی، فلسفه اسلامی و تاریخ فرهنگ ایران تخصص دارد. ایشان از شاگردان استاد سیدجلال‌الدین آشتیانی و استاد حجت‌هاشمی خراسانی بوده است. درس خارج فقه را تا سال اول در محضر استاد رضازاده در مشهد گذرانده است.

از سال ۱۳۶۹ فعالیت خود را با روزنامه‌نگاری فرهنگی آغاز کرد و طی سه دهه در رسانه‌های صوتی و تصویری، تولیدکننده و نویسنده مجموعه‌های پژوهشی متعددی بوده است؛ از جمله برنامه‌های تلویزیونی «مفاخر»، «رستاخیز کلمات»، «چکاوک» و مستند کوتاه «چراغداران» دستاورد ایشان است. حسینی باغسنگانی در رادیو نیز بنیان‌گذار برنامه‌های ماندگار «صدسال فرهنگ»، «فرزانگان فرهنگ» و پروژه بزرگ «هزاره ادب فارسی» است.

او طی سال‌ها پژوهش میدانی و گفت‌وگو با اندیشمندان، گنجینه‌ای منحصر به فرد از صداها و اسناد بزرگان فرهنگ ایران فراهم آورده است. حاصل این تلاش، پروژه گسترده «چراغداران فکر و فرهنگ ایران» است که دربرگیرنده ۲۴۶ پرونده پژوهشی و ۲۱ جلد کتاب آماده انتشار درباره مفاخر دو قرن اخیر است. باغسنگانی ادبیات و هنر اصیل را زاینده خاک و فرهنگ خود می‌داند؛ هنری که ریشه در بوم دارد و به جهان می‌تابد. از نگاه او، هنر راستین باید سبب زایش اندیشه و خلاقیت تازه شود.

فهرست آثار و تالیفات:

- این همه شیدایی، حوزه هنری (۱۳۷۹)
- سرخ‌رویان زمین، حوزه هنری (۱۳۷۸)
- سینمای کریستف کیشلوفسکی، نشر آتیه (۱۳۷۹)
- مجموعه مقالات درباره دین و سینما، حوزه هنری در دو جلد (۱۳۷۴)
- از سرگذشت لوطی‌ها، انتشارات مدیا (۱۳۸۲)
- از سرگذشت فوتبال ایران، انتشاران شروع (۱۴۰۴).

صنعت توجیه در غزل‌های بیدل

سیاوش حق‌جو^۱

چکیده:

بیدل از فطرت ما «قصر معانی» ست بلند
پایه دارد سخن از کرسی اندیشه ما

آنچه به نام صنعت توجیه شناخته شده تراست همان محتمل الضدین است؛ ولی یک توجیه کمتر شناخته شده نیز در میان صناعات بدیعی هست که آن را با ایهام اشتباه گرفته‌اند. در این توجیه، وجه معنی را به سویی دیگر می‌گردانند. توجیه زمانی روی می‌دهد که اعلام یا اصطلاحاتی از علوم را از معنای خود خالی کنند و آنها را به معنای لغوی یا گاهی نیز به معنای اصطلاحی دیگر به کار برند. بیشتر چنین است که در توجیه، یک جفت یا مجموعه‌ای از این کلمات روی برگردانیده را می‌آورند و خواننده آگاه در بافت سخن متوجه توجیه آنها می‌شود. بیدل که غیر از ژرف‌نگری، صنعت‌گر نیز هست و به ابعاد گوناگون کلمه اهمیت می‌دهد، به توجیه توجه دارد. این جستار که از ابزار کتابخانه‌ای و روش توصیفی تحلیلی استفاده می‌کند و محدوده پژوهش آن غزل‌های بیدل است، می‌کوشد که پس از توضیح مبانی نظری و مفهومی صنعت

توجیه در ادب فارسی، این شگرد ادبی را در غزل بیدل نشان دهد و با تحلیل آن به توصیف سازوکار آن دست یابد.

کلیدواژه‌ها: توجیه، ایهام، بیدل، صنعت، اصطلاح علمی.

شناخت‌نامه

سیاوش حق‌جو متولد ۱۳۴۴/۱۲/۲۰ در همدان و دانشجوی رشته زبان و ادبیات فارسی دانشگاه مازندران است. ایشان عضو هیئت تحریریه مجله پژوهش‌های ادبی فلسفی دانشگاه مازندران، و عضو کارگروه بلاغت انجمن ترویج زبان و ادبیات فارسی می‌باشد. دکتر حق‌جو مقالاتی دارد که بیشتر آنها در موضوع بلاغت است.

بررسی تصاویر پیرامون «باغ» در شعر بیدل دهلوی

حسن حیدرزاده سردرود^۱

چکیده:

در طول تاریخ، باغ برای ایرانیان مکانی ارزشمند بوده است. اشارات فراوانی در متون اساطیری باستان مبنی بر درست کردن باغ و یا کاشتن درخت توسط پادشاهان و پیامبران وجود دارد. شاعران نیز پیوسته باغ و متعلقات آن را مشتاقانه توصیف کرده‌اند. باغ با عناصر زیبایش فضایی مطلوب برای توجه شاعران است. شاعران ادوار مختلف ادب فارسی باغ و زیبایی‌های آن را یا توصیف کرده و یا در ضمن توصیف چیزهای دیگر، بدان نیز اشاراتی داشته‌اند. آنگاه که شعر عرفانی می‌شود، این عناصر به مقولاتی استعاری و روحانی تبدیل می‌گردند. در این مقاله می‌کوشیم عناصر باغ (باغبان، درخت، گل، جوی، میوه) را از لابه‌لای اشعار بیدل دهلوی بیرون کشیده و بر روی نکته‌ها و اشارات فنّ باغبانی پنهان در آن تمرکز نماییم. یافته‌های پژوهش که به روش توصیفی-تحلیلی انجام می‌شود، بر این نکته‌ها تمرکز خواهد نمود که اشارات و تصاویر پیرامون باغ در شعر بیدل دهلوی آیا بیشتر جنبه توصیفی دارند یا استعاری؟ آیا این استعاره‌ها و توصیفات بیشتر فضایی دلپسند از باغ ارائه می‌دهند یا فضایی سرد و خزان زده؟ توصیفات بیدل از باغ و باغبانی با دیگر شاعران مخصوصاً فرخی سیستانی

۱. آذربایجان شرقی

(نماینده شعر توصیفی سبک خراسانی) و مولوی (نماینده شعر عرفانی) از چه جهاتی ماندگی و از چه جنبه‌هایی تفاوت دارد؟ آیا محل زیست متفاوت بیدل باعث شده است یادکرد او از باغ و عناصر آن، متفاوت از رویه غالب دیگر شاعران باشد؟

کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، سبک هندی، باغ، باغبانی.

شناخت‌نامه

استادیار زبان و ادبیات فارسی (پایه ۷) و عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور (از سال ۱۳۸۹)، و عضو شورای تخصصی گروه زبان و ادبیات فارسی استان آذربایجان شرقی (از سال ۱۳۹۱) است. دکترای خود را در سال ۱۳۸۹ از دانشگاه تربیت مدرس دریافت کرده و از رساله دکتری با عنوان «تصرفات مولانا در حکایات صوفیه» دفاع کرده است. ایشان مقالات و سوابق علمی و پژوهشی بسیاری دارد و عضو چند انجمن علمی از جمله «انجمن علمی استادان زبان و ادب فارسی» است.

فهرست آثار و تألیفات:

- سرچشمه‌های آفتاب؛ بررسی مأخذشناختی و مقایسه‌ای حکایات صوفیه در آثار مولوی، تهران، نشر اطلاعات (۱۳۹۶)
- شکوه یمگان؛ زندگی، اندیشه و گزیده شعر ناصر خسرو، تبریز، نشر اختر (۱۳۹۵)
- ویژه‌نامه گرامیداشت همایش بهار، تهران، مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی (۱۳۸۳)
- نظم فارسی ۲ (ناصر خسرو- سنایی)، تهران: دانشگاه پیام نور، (با همکاری دکتر سعید کریمی) (۱۳۹۸)
- متون نظم ۲ (قسمت سوم: گزیده قصائد ناصر خسرو)، تهران: دانشگاه پیام نور، (با همکاری دکتر ایوب مردادی) (۱۳۹۸)
- تصحیح و تحشیه نسخه خطی شرافت‌الانسان (با همکاری دکتر ناصر نیکوبخت)، در دست چاپ توسط انتشارات میراث مکتوب.

بیدل و تحلیل مناسبات شبکه قدرت و فرهنگ در عصر گورکانی

ابراهیم خدایار^۱

سعید قاسمی پُرشکوه^۲

چکیده:

میرزا عبدالقادر بیدل دهلوی (۱۶۴۴-۱۷۲۰ م.)، برجسته‌ترین شاعر سبک هندی، در دوره‌ای می‌زیست که شبکه قدرت گورکانیان نه تنها ساختار سیاسی، بلکه یکی از مهم‌ترین عوامل جهت‌دهنده حیات فرهنگی و ادبی هند اسلامی بود. در این میان، مناسبات بین شاعر و قدرت، نقشی سرنوشت‌ساز در امکان تولید، تداوم و انتشار آثار ادبی ایفا می‌کرد. این پژوهش با تکیه بر نظریه واکنش خواننده، به ویژه گونه «خواننده تعاملی»، سیاستمداران گورکانی را در مقام خوانندگان فعال و صاحب قدرت بررسی می‌کند؛ خوانندگانی که با برخورداری از سرمایه سیاسی، اقتصادی و نمادین، واکنش خود به آثار بیدل را به کنشی فرهنگ‌ساز تبدیل کردند و سهمس تعیین‌کننده در تولید، تفسیر و استمرار سنت ادبی داشتند. تحلیل مکاتبات بیدل و شواهد حاصل از منابع هم‌عصر بیدل نشان می‌دهد که دولت‌مردان، حکتم‌ایالتی، منشیان بلندمرتبه و فرماندهان نظامی، از مهم‌ترین مخاطبان او بودند و نقش محوری در حمایت مادی و معنوی، نسخه‌برداری، معرفی و تثبیت آثارش ایفا کرده‌اند. تعامل نزدیک نشان می‌دهد که رابطه شاعر و قدرت از سطح سنتی ممدوح-مداح فراتر رفته، و به نوعی گفت‌وگوی

ادبی - سیاسی پویا تبدیل شده است؛ گفت وگویی که در آن، سیاستمداران با واکنش خوانشی آگاهانه و مستمر، ظرفیت ساختاری قدرت را در خدمت فرهنگ قرار دادند و زمینه استمرار سنت بیدلانه را فراهم آوردند. از این رو، شعر بیدل، نه محصول انزوای فردی شاعر، بلکه حاصل مناسباتی پویا میان شبکه قدرت و تولید فرهنگی است. مقاله حاضر نشان می‌دهد که واکنش سیاستمداران گورکانی به شعر بیدل، تجلی روشنی از مناسبات شبکه قدرت و فرهنگ در عصر گورکانی پسین بوده و در انباشت و تثبیت سرمایه فرهنگی و تداوم هنر بیدلانه نقشی بنیادین داشته است.

کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، شبکه قدرت و فرهنگ، نظریه واکنش خواننده، خواننده تعاملی، سیاستمداران گورکانی، سبک هندی.

شناخت‌نامه

ابراهیم خدایار دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تربیت مدرس است. دکترای خود را از دانشگاه تهران (۱۳۸۲) گرفته و عنوان رساله دکتری‌شان «شعر فارسی ماوراءالنهر در قرن بیستم با تکیه بر محیط‌های ادبی خوقند و خوارزم» است. دکتر خدایار عضو انجمن‌های متعدد علمی و فرهنگی هستند و کارنامه شغلی و اجرایی بسیار درخشانی دارند. ایشان در سال ۸۵ استاد تلاشگرو در سال ۱۴۰۲ استاد سرآمد دانشگاه تربیت مدرس شناخته شده و صاحب مقالات، آثار و تألیفات بسیار هستند. از سمرقند چو قند، غریبه‌های آشنا، و ضرب‌المثل‌های مشترک ازبکی - فارسی نام سه عنوان از تألیفات استاد خدایار است.

۱۳۲

شناخت‌نامه

سعید قاسمی پرشکوه دکترای رشته زبان و ادبیات فارسی را از دانشگاه علامه طباطبائی (سال ۱۳۸۸-۱۳۹۲) دریافت کرده و از رساله‌اش با عنوان «بررسی آراء و اندیشه‌های بیدل دهلوی و سنجش آن با افکار ابن عربی با تکیه بر فصوص الحکم، ترجمان الأشواق و کلیات بیدل» دفاع کرده است. ایشان سابقه تدریس در دانشگاه‌های مختلف فرهنگیان و پیام‌نور را در رزمه خود دارد و صاحب مقالات متعدد است. بررسی تطبیقی «حضرات وجود» و «انسان کامل» در آثار بیدل دهلوی از جمله تألیفات ایشان است.

واکاوی عرفانی بحران معرفت و تردید فلسفی در شعر عبدالقادر بیدل دهلوی

مهین خطیب‌نیا^۱

چکیده:

«بحران معرفت» در شعر عبدالقادر بیدل دهلوی یکی از پیچیده‌ترین مؤلفه‌های اندیشه اوست؛ مؤلفه‌ای که در لایه‌های مختلف زبانی، تصویری و فلسفی شعری ظهور می‌یابد. بیدل با بهره‌گیری از ظرفیت‌های تخیل عرفانی مکتب ابن عربی، پیوسته مرزهای شناخت انسان را به چالش می‌کشد و در مواجهه با حقیقت مطلق، از قطب‌های متضادی چون یقین و شک، حاضر و غایب، و فهم و حیرت بهره می‌گیرد. این پژوهش با رویکرد تحلیلی توصیفی و با تکیه بر چهارچوب معرفت‌شناسی عرفانی، به بررسی جلوه‌های بحران شناخت در دیوان بیدل می‌پردازد و نشان می‌دهد که تردید فلسفی در شعر بیدل نه نشانه ضعف عقلانی، بلکه مرحله‌ای ضروری در فرآیند شهود و وصول عرفانی است. یافته‌ها حاکی از آن است که بیدل نوعی «حیرت سازنده» را بنیان می‌نهد؛ حیرتی که از یکسو عقل را در برابر مطلق بی‌کران ناتوان می‌بیند و از سوی دیگر، انسان را به سوی درک شهودی حقیقت سوق می‌دهد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بحران معرفت در شعر بیدل ساختاری پویا و دیالکتیکی دارد؛ بحران، نخست به صورت تردید و بی‌اعتمادی به ادراک حصولی رخ می‌نماید؛ سپس در قالب ابهام تصویر و چندسویی معنا گسترش می‌یابد و در نهایت در مرحله «حیرت عارفانه» به امکان فهمی فراتر از عقل منتهی می‌شود.

۱۳۳

چکیده مقالات

واکاوی عرفانی بحران معرفت و تردید فلسفی در شعر عبدالقادر بیدل دهلوی

در مجموع، می‌توان گفت که بیدل با پیوند زدن زبان شاعرانه به مبانی عرفان نظری، دستگاهی معرفت‌شناختی پدید می‌آورد که در آن، تردید نه پایان، بلکه نقطه آغاز تجربه معناست.

کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، بحران معرفت، تردید فلسفی، حیرت، معرفت عرفانی.

شناخت‌نامه

مهین خطیب‌نیا، کارشناسی و کارشناسی ارشد ادبیات فارسی و حقوق خصوصی دارد. او همچنین مدرک دکترای زبان و ادبیات فارسی دارد و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان) است.

خانم خطیب‌نیا با بیش از ۲۰ سال سابقه تدریس، دارای بیش از ۳۰ مقاله پذیرفته‌شده در همایش‌های ملی و بین‌المللی و بیش از ۱۵ مقاله چاپ‌شده در فصلنامه‌های علمی و پژوهشی و چاپ چهار کتاب دانشگاهی است.

بیدل دهلوی و دغدغه‌های انسان امروز

مجتبی رستمی^۱

چکیده:

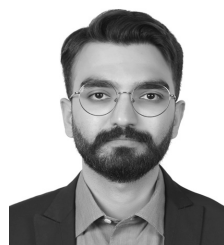
در دنیای امروز با ظهور بحران‌های معنایی و فروپاشی هویت انسانی و تغییر ذائقه‌های فکری نسل جدید، تنوع‌طلبی، شیطان‌پرستی، همجنس‌گرایی، ازدواج سفید، پوچ‌گرایی، برپایی مراسمی همچون هالووین، گرامیداشت ولنتاین و پیدایش ادبیات و فانتزی‌های جدید با سبک‌های زندگی نوین علی‌الخصوص بحران هویت نسل زد (Z) روبه‌رو هستیم، در مواجهه با بحران‌های معنایی انسان امروز، اما تفکرات بیدل دهلوی همچون چراغ راهی است برای انسان امروز تا از مسیر تاریکی به روشنایی رسیده و انسان امروز با اتکا به نور ایمان، یخ‌رجونهم من الظلمات علی النور شود. آثار بیدل در دنیای کنونی همچنان تازه و الهام‌بخش جلوه می‌کند. بیدل دهلوی، شاعر و اندیشمند بزرگ قرن یازدهم هجری، با زبانی سرشار از رمز و پیچیدگی، حقیقت و معنای وجود انسان را در جهانی متغیر و ناپایدار جست‌وجو می‌کند. اندیشه‌های عرفانی و فلسفی او فراتر از زمان خود بوده، امری که در عصر حاضر نیز دغدغه اصلی بشر است. وی در میان جهانِ ظاهر و باطن، عقل و عشق، و ماده و معنا، به وحدتی می‌رسد که می‌تواند الگوی فکری تازه‌ای برای انسان معاصر ارائه کند. بیدل در شعر خود از پوچی، بی‌ثباتی جهان و حیرت انسان سخن می‌گوید آثار او نه تنها بازتاب بحران‌های انسان دوره صفوی است،

بلکه پاسخی عرفانی و عمیق به خلأ معنایی و اضطراب وجودی انسان در دوران مدرن نیز ارائه می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، انسان امروز، بحران معنا، عرفان، حیرت، خودشناسی.

شناخت‌نامه

مجتبی رستمی مشاور حقوقی، کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، وکیل پایه یک دادگستری، فعال فرهنگی، و نویسنده مقالات اجتماعی حقوقی و فرهنگی است.

تحول روش تصحیح متون فارسی در آثار تازه اوقاف گیب:

گذار از اصالت زمان به اصالت مکان

رادمان رسولی مهربانی^۱

چکیده:

نام اوقاف گیب به آغاز تصحیح انتقادی و علمی در ایران گره خورده، چراکه تصحیح‌های علامه قزوینی در دوره اول کتاب‌های اوقاف گیب منتشر شد و همین آثار بودند که عالمان و پژوهشگران ایرانی را با شیوه‌های نوین تصحیح متن در غرب و البته چگونگی تلفیق آنها با شیوه‌های شرقی آشنا ساختند. دوره‌های بعدی کتاب‌های اوقاف گیب همانند دوره اول رونق نداشت، اما اوقاف گیب در ژوئن ۲۰۲۲ تفاهم‌نامه‌ای برای همکاری با انتشارات دانشگاه ادینبرا امضا کرد که منجر به تجدید چاپ آثار قدیمی و همچنین انتشار آثاری تازه شد. کتاب‌های فارسی تازه چاپ و به صورت خاص نشر فارسی فرامرزی و شکل‌گیری ادبیات اسلامی ملایی رویکرد پژوهشی و روش تصحیح متفاوتی نسبت به آثار دوره اول اوقاف گیب دارند. کتاب اخیر تصحیح متن *دُرّ المجالس اثر سیف ظفر بخاری* است، با این حال نام متن مصحح عنوان اصلی کتاب نیست که نشان می‌دهد در این کتاب متن مصحح در درجه دوم اهمیت قرار دارد و موضوع ادبیات فارسی در آسیای جنوب شرقی بر آن اولویت دارد. انتخاب این متن برای تصحیح نیز خود تفاوت در رویکرد را نشان می‌دهد. همچنین هدف از

۱۳۷

چکیده مقاله
تحول روش تصحیح متون فارسی در آثار تازه اوقاف گیب

تصحیح این متن بازسازی متن مؤلف اصلی نیست، بلکه بازسازی نسخه‌ای از متن است که در آسیای جنوب شرقی رواج داشته و از این جهت هدف از تصحیح اساساً با تصحیح‌های پیشین متفاوت است. تفاوت در هدف، قواعد و شیوه‌های تصحیح متن را هم متفاوت کرده و برای نمونه در تصحیح این متن نسخه‌های قدیمی تراولوتی بر نسخه‌های جدیدتر ندارند و اولویت نسخ مورد استفاده را جغرافیای نگارش، استنساخ یا خوانش آنها معین می‌کند. به همین دلیل هم فهرست نسخ مورد استفاده نه براساس تاریخ کتابت، که براساس محل کتابت مرتب شده‌اند. مجموع این عوامل نشان دهنده تحول رویکردهای اوقاف گیب در حوزه ایران‌شناسی نسبت به دوره نخست فعالیتش است.

کلیدواژه‌ها: اوقاف گیب، تصحیح انتقادی، ایران‌شناسی، متون فارسی.

شناخت‌نامه

رادمان رسولی مهربانی دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه تهران و مدیر اندیشکده زبان و ادبیات فارسی «زبان» است. پیش از دانشگاه دانش‌آموز ریاضی‌فیزیک بود اما با المپیاد ادبی آشنا شد و با مدال طلای المپیاد ادبی وارد دنیای ادبیات و علوم انسانی شد. در دانشگاه بیشتر درباره گسترش زبان فارسی و فرهنگ ایرانی از بنگال تا بالکان، به‌ویژه نفوذ زبان فارسی در شبه‌جزیره کریمه، و شاهنامه و داستان‌های ملی ایرانی پژوهش و مقالاتی علمی در این موضوعات منتشر کرد. هم‌زمان در حوزه آموزش زبان و ادبیات فارسی در مدارس و دانشگاه‌ها و طراحی برنامه درسی آموزش شاهنامه‌خوانی فعالیت می‌کرد و با رسانه‌های تصویری و مطبوعات هم همکاری داشت.

در حال حاضر ایشان مدرس زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه و پژوهشگر همکار در دایرةالمعارف بزرگ اسلامی است و مقالات مختلفی در مجلات علمی دارد.

بررسی حضور واژه‌ها و ترکیب‌های فارسی در زبان‌های دیگر

شراره رضائی

چکیده:

زبان فارسی به‌عنوان یک زبان تاریخی و فرهنگی، طی قرون متمادی تأثیر قابل توجهی بر زبان‌ها و فرهنگ‌های منطقه‌ای داشته است. این پژوهش با هدف بررسی حضور واژگان و ترکیب‌های فارسی در زبان‌های دیگر، به‌ویژه اردو و ترکی استانبولی، و تحلیل فرآیندهای زبانی و فرهنگی مرتبط انجام شد. مطالعه حاضر با بهره‌گیری از روش کیفی-تحلیلی و مرور گسترده متون ادبی، تاریخی و پژوهشی از سال ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۳، به تحلیل نحوه انتقال واژگان و ترکیب‌ها، تغییرات معنایی و سازگاری واجی و نحوی آن‌ها پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهند که فارسی نه تنها در سطح واژگان منفرد، بلکه در ترکیب‌ها، اصطلاحات ادبی و ساخت‌های معنایی، نفوذ عمیق و پایدار داشته است. همچنین، واژگان فارسی در حوزه‌های ادبی، عرفانی و فرهنگی بیشترین ماندگاری را دارند و آشنایی با آن‌ها در یادگیری زبان دوم و انتقال فرهنگی نقش مؤثری دارد. این مطالعه بر اهمیت توجه به تعامل فرهنگی-زبانی و بررسی نظام‌های واژگانی فارسی در زبان‌های دیگر تأکید می‌کند.

کلیدواژه‌ها: واژگان فارسی، ترکیب‌های فارسی، زبان اردو، زبان ترکی استانبولی، انتقال فرهنگی.

شناخت‌نامه

شراره رضائی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی خود را از دانشگاه آزاد اسلامی کردستان دریافت کرده، و ۲۱ سال سابقه تدریس دارد.

سپیده دم تمدن های اخلاق بنیاد

پیوند گاهانی مزدیسنايي، ميراث هخامنشی و زایش بودیسم
در گندهارا

مجید رضابالا

چکیده:

این پژوهش میان رشته ای، با بهره گیری از روش های تاریخ تحلیلی، باستان شناسی، زبان شناسی تاریخی، فلسفه تطبیقی ادیان و هنرشناسی، به بررسی نقش محوری و چندلایه تمدن ایران در شکل گیری، نهادینه سازی و گسترش بودیسم به مثابه یک آیین جهانی می پردازد. استدلال مرکزی مقاله بر این پایه استوار است که این نقش، فرآیندی پیوسته و تکاملی بود که در دو مرحله تاریخی به هم پیوسته تحقق یافت: دوران هخامنشی (سده های ششم تا چهارم پیش از میلاد) و دوران فرمانروایی های ایرانی-تبار سکایی و کوشانی (سده های یکم پیش از میلاد تا سوم میلادی).

در مرحله نخست، الحاق گندهارا به عنوان یک ساتراپی به امپراتوری هخامنشی، موجب استقرار نخستین زیرساخت های اداری، شبکه های ارتباطی (جاده شاهنشاهی) و الگوهای حکمرانی مبتنی بر مدارا در این منطقه شد. همزمان، مفاهیم بنیادین اندیشه مزدایی-گاهانی-از جمله تأکید بر اخلاق فردی، نبرد درونی خیر و شر، و مسئولیت فرمانروا در برقراری عدالت («آشه») به عنوان بخشی از ایدئولوژی حکومتی، زمینه فکری مشترکی با آموزه های بودایی آینده پدید آورد. میراث خطی این دوره (اقتباس خط خروشتی از آرامی) نیز بعدها در خدمت آیین بودایی قرار گرفت.

در مرحله دوم، سکاییان و کوشانیان با بهره گیری از این بستر فراهم آمده، با حمایت سیاسی و اقتصادی مستقیم خود از نهادهای بودایی (که در اسنادی چون کتیبه لوح مسی تگسیلا و سکه های دوره هند-سکایی تجلی یافته)، موجبات نهادینه سازی

این آیین درگندها را فراهم آوردند. آنان با پالایش فرهنگی ایرانی، بودیسم را پالودند و گونه‌ای «ایرانی شده» از آن را پروردند که در جریان ماهایانا، بر مسئولیت اجتماعی بودیستوه و خرد عملی تأکید می‌ورزید. این تلفیق فلسفی در هنرگندها را به اوج خود رسید، جایی که نخستین پیکره‌های بودا با چهره‌ای آراسته و هیئتی شاهانه-درتلفیقی از زیبایی‌شناسی سکایی-کوشانی، پارتی و یونانی-متجلی شد. سرانجام، این بودیسم دگرگون شده از طریق شبکه‌های بازرگانی و زبانی ایرانی در جاده ابریشم (به‌ویژه توسط سغدیان) به آسیای میانه و چین انتقال یافت.

این مقاله، با استناد به گستره‌ای وسیع از منابع شامل کتیبه‌های پارسی باستان، گزارش‌های باستان‌شناختی تکسیلا، آثارموزه‌ای هنرگندها، متون کهن و پژوهش‌های معاصر، نشان می‌دهد که بودیسم به عنوان دینی جهانی، ثمره گفت‌وگوی تمدنی دیرینه و پیچیده در چهارراه ایران و هند بود. ایران نه تنها گذرگاه، که کارگاه زایش و بالندگی این آیین شد؛ بدین ترتیب که آموزه بودا را از پل چندلایه-متشکل از میراث هخامنشی، انقلاب فکری گاهانی، حکمرانی سکایی-کوشانی و شبکه‌های ارتباطی ایرانی-عبور داد و آن را به جهانیان شناساند.

کلیدواژه‌ها: کتیبه‌های پارسی، گندها، بودیسم، باستان‌شناسی.

شناخت‌نامه

مجید رضابالا متولد ۱۳۴۷ در یزد، تهیه‌کننده سینما و تلویزیون، معاون فرهنگی بنیاد سینمایی فارابی و معاون امور سینمایی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است. فعالیت هنری را از تلویزیون آغاز کرد. او به عنوان مشاور در سریال «شیخ بهایی» و به عنوان تهیه‌کننده در فیلم‌های «صحنه‌زی»، «بی‌نامی» و سریال «تاریکی شب روشنایی روز» حضور داشته است.

مجید رضابالا از مدیران باسابقه عرصه فرهنگ است که سال‌های بسیاری را در عرصه مدیریت حوزه هنری، تلویزیون، رادیو و... فعالیت کرده است. وی همچنین طی سال‌های متمادی به عنوان کارشناس، محقق، نویسنده و مدیر تولید پروژه‌های عظیم مذهبی و تاریخی و فیلم‌های سینمایی و تلویزیونی و همچنین به عنوان داور جشنواره‌ها و رویدادهای مختلف فرهنگی حضور فعال داشته است.

کانون‌های ادبی در شبه قاره هند

سیدمهدی زرقانی^۱

چکیده:

غالباً در مطالعات تاریخ ادبی به متغیر «تاریخ» چندان اصالت و اولویت داده می‌شود که متغیر «جغرافیا» یا اصلاً در نظر گرفته نمی‌شود یا به حاشیه رانده می‌شود. در حالی که یک مورخ ادبی دست‌کم سه وظیفه اصلی دارد. نخست، «دوره‌بندی» که در آن تاریخ اساس قرار می‌گیرد و مورخ کل زمان مورد بررسی را به دوره‌های کوتاه‌تری تقسیم می‌کند. چنانکه در تاریخ ادبیات‌های سنتی مرسوم است و تاریخ ادبیات ایران و قلمرو زبان فارسی را به دوره‌های طاهریان، صفاریان، غزنویان و به همین ترتیب صفویه و گورکانیان و مغولان تقسیم می‌کنند. دوم، «رده‌بندی» که در آن متون را به رده‌های مختلف تقسیم می‌کنند. تقسیم متون به نظم و نثر یا به منشآت، مقامات، عرفانی، ستایشی، دیوان و نظایر اینها و سوم که کمتر بدان توجه شده «کانون‌بندی» است؛ یعنی تقسیم قلمرو گسترده زبان و ادبیات فارسی به کانون‌های کوچک‌تر که من از آن به «کانون ادبی» تعبیر می‌کنم. کانون ادبی محل تجمع شاعران و نویسندگان شاخص، چهره‌های اثرگذار و پیروان آن‌هاست. هر کانونی حتی در بازه زمانی واحدی اقتضائات خاص خودش را دارد و به ژانر یا ژانرهای خاصی گرایش بیشتری دارد و منطق گفتمانی حاکم بر آثار تولید شده در آن کانون هم خاص خودش است. مثلاً در قرن دهم تا دوازدهم شاعران و نویسندگانی که در اصفهان و کاشان و مشهد شعر می‌سرودند حتی در اصول متفاوت بودند با شاعرانی که در برهانپور و دکن و حیدرآباد می‌نوشتند و می‌سرودند. حتی

۱۴۲

چکیده: مقالات ششمین غرس بین‌المللی پیدل دهلوی
پایه ششم

می‌توان گفت گرایش ادبی، ژانرهای غالب و ذوق جمعی شاعران مثلاً برهانپور با دکن و حیدرآباد تفاوت داشت. بنابراین، ما باید در تحقیقات تاریخ ادبی، غیر از دو متغیر «تاریخ» و «اثر» به «جغرافیا» هم به عنوان یک متغیر اساسی توجه داشته باشیم. تمرکز بر متغیر جغرافیا مفهومی تازه ایجاد می‌کند که من از آن به «کانون ادبی» تعبیر می‌کنم.

کلید واژه‌ها: تاریخ ادبیات، کانون ادبی، شبه قاره هند

شناخت‌نامه

سید مهدی زرقانی استاد گروه زبان و ادبیات فارسی و عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد است که پایان‌نامه دکترای خود را با عنوان «محوهای معنایی در شعر چهارشاعر معاصر» دفاع کرده است. ایشان سابقهٔ تدریس دروس تخصصی را در دانشگاه‌های سبزوار، فردوسی و دانشگاه‌های سوریه دارد.

دکتر زرقانی تاکنون استاد برگزیده دانشگاه فردوسی مشهد (در سال ۱۳۹۹)، پژوهشگر برگزیده دانشکده ادبیات (در سال ۱۴۰۰)، و استاد نمونه آموزشی در دانشگاه فردوسی مشهد (۱۳۹۸) شده است. از ایشان کتاب‌های چشم‌انداز شعر معاصر ایران به زبان عربی ترجمه و در سوریه چاپ شده است. همچنین جلد اول کتاب تاریخ ادبیات ایران و قلمرو زبان فارسی در قالب پایان‌نامه کارشناسی ارشد (عزیز حسین عزیز النعیمی) به زبان عربی ترجمه گردیده است.

فهرست آثار و تألیفات:

- افق‌های شعر و اندیشه سنایی، تهران: روزگار (۱۳۷۹)
- زلف عالم‌سوز (ویراسته دوم کتاب فوق با اضافات)، تهران: روزگار (۱۳۸۱)
- از شهر محمد تا سرزمین مولانا، تهران: آنا (۱۳۸۳)
- چشم‌انداز شعر معاصر ایران، تهران: ثالث (۱۳۸۴) (چاپ سوم، ۱۳۸۷)
- یک شب به یاد ماندنی، تهران: ثالث (۱۳۸۴)
- تاریخ ادبی ایران و قلمرو زبان فارسی، تطور و دگردیسی ژانرها تا میانه قرن پنجم، تهران: سخن (۱۳۸۸) (چاپ دوم ۱۳۹۰) (برندهٔ جایزهٔ کتاب فصل، رتبهٔ سوم جایزهٔ بزرگسال جشنوارهٔ بین‌المللی فارابی، تقدیرشده در کتاب سال جمهوری اسلامی ایران، رتبهٔ دوم جایزهٔ جلال آل احمد)
- چشم‌انداز شعر معاصر ایران (جریان‌شناسی شعر ایران در قرن بیستم)، چاپ اول از ویراست دوم، تهران: ثالث (نامزد دریافت جایزهٔ قلم زرین)، (۱۳۹۱) (چاپ هشتم ۱۳۹۹)
- بوطیقای کلاسیک، تهران: سخن (نامزد دریافت جایزهٔ کتاب فصل) (۱۳۹۱)

- رساله‌های شعری فیلسوفان مسلمان، (مشترک با محمد حسن حسن زاده نیری)، تهران: سخن (۱۳۹۳)
- نظریهٔ ژانر، تحلیلی. تاریخی، (مشترک با محمودرضا قربان صباغ)، تهران: هرمس (نامزد جایزه جلال آل احمد)، (۱۳۹۵) (چاپ سوم ۱۳۹۹)
- تصحیح انتقادی حدیقه الحقیقه سنایی به همراه تعلیقات و مقدمه (مشترک با دکتر محمد جعفر یاحقی) (۱۳۹۷)
- تاریخ بدن در ادبیات، تهران: سخن (همراه با دیگر مؤلفان)، (۱۳۹۸) کتاب تقدیر شده در جایزه جلال و کتاب سال ۱۳۹۹.
- تاریخ ادبیات ایران و قلمرو زبان فارسی با رویکرد ژانری، دورهٔ چهار جلدی، تهران: فاطمی (۱۳۹۸) (چاپ سوم ۱۴۰۰)
- ترجمهٔ کتاب تقلید و نوآوری در غزل (مشترک با دکتر خزاعی فر)، (نشر فرهنگ معاصر) (۱۴۰۳)
- از تذکره به تاریخ ادبیات، تکوین، تحول و تغییر مفروضات بنیادین، نشر ثالث (۱۴۰۴).
- "Challenging Iran's dominant male culture: Parvin E'tesami, Simin Behbahani and Forough Farrokhzad", Tadeeb international, January, 2009
- "Paradigmatic Relationships Among Kings and Heroes in Firdawsi's Shahnameh", 38 ICANAS, 2007, Ankara.

بوی بهار هند^۱

(تأثیر اقلیم هند بر شعر بیدل دهلوی و امیر خسرو دهلوی)

نرجس سپهرنژاد^۲

چکیده:

سرزمین سرانندیب (هندوستان) با توجه به موقعیت جغرافیایی، شرایط آب و هوایی، قرار گرفتن ادیان و مذاهب مختلف کنار یکدیگر و اهمیت دادن به زبان همیشه مورد توجه بوده است.

آب و هوای گرمسیری، جنگل‌های انبوه، گل و گیاهان دارویی و زینتی، باران‌های موسمی، رنگ و نقش‌ها، مساجد و معابد، معشوق آسمانی و زمینی (با سرمه و وسمه و خال هندو و همراه داشتن زیورآلات مرصع و نمکین لب و شکرین گفتار و با دستان و جسمی پر ز نقش حنا و غالیه مو)، انواع مراسم‌های مذهبی و خرافی: (قربانی، طلسم، جادو، مرده‌سوزی)، وجود جانوران (پرنده‌گان، خزندگان و چرندگان) و.... بر نوع نگاه، سبک و سیاق این دو شاعر و دیگر شاعران سبک هندی اثرگذار است. در پژوهش حاضر سعی شده به ژرف‌نگری‌ها، باریک بینی‌ها و نگاه دو شاعر نامدار

۱. بو و بهار: اصطلاح هندی و کاشانی، بهارات در عربی و هندی همان ادویه است.

الف) بادآور بهار

ب) رایحه خوش هنگام پخت و غذا و هنگام ساییدن ادویه‌ها

۲. کاشان

ادب فارسی در شبه‌قاره با توجه به موارد ذکر شده بپردازیم و تفاوت‌ها و شباهت‌ها و نگرش‌های آنان را مورد بررسی قرار دهیم.

روش تحقیق به صورت کتابخانه‌ای انجام گرفته است.

کلیدواژه‌ها: سبک هندی، بیدل دهلوی، امیر خسرو دهلوی، عوامل زیست محیطی.

شناخت‌نامه

دکتر نرجس سپهرنژاد از گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی کاشان دارای ۲۴ سال سابقه تدریس در رشته زبان و ادبیات فارسی و دارای ۲ تألیف با هشت نسخه خطی (الف: کتاب مهر خاوری حاج میرزا معصوم خاوری کوزه کنانی به نثر مسجع و متکلف، ب: تصحیح دیوان حاج میرزا معصوم خاوری کوزه کنانی) است. ایشان همچنین مقالات متعدد در کنگره‌های بین‌المللی، ملی و داخلی دارد. علاوه بر این دارای مقالات علمی - پژوهشی مجلات مختلف است و پیش از این در سه دوره عرس بیدل دهلوی شرکت کرده است.

خانم سپهرنژاد علاقه‌مند و پژوهشگر در زمینه نسخ خطی، کاشان‌شناسی، هنرهای اصیل کاشان و اقلیم‌شناسی هند می‌باشد.

بررسی آسیب‌شناسی اجتماعی بر مبنای مطالعه غزلیات بیدل دهلوی

مریم شیرى^۱

چکیده:

آسیب‌های اجتماعی اختلال‌ها و ناهنجاری‌هایی است که سبب زیانمندی کل جامعه یا گروه بزرگی از آن می‌شود. آسیب‌شناسی اجتماعی به بررسی و شناخت این ناهنجاری‌ها می‌پردازد تا بتواند با راهکارهای مناسب، کژروی‌ها را ریشه‌کن کند.

ادبیات پارسی عرصه بروز انواع آسیب‌های اجتماعی است و با پژوهش در آن، می‌توان به رفع این ناهنجاری‌ها کمک کرد.

بیدل دهلوی به‌عنوان یکی از نمایندگان بزرگ و برجسته سبک اصفهانی (هندی)، آفرینش‌های شعری بسیار زیبایی دارد که در آن‌ها، باورها و اندیشه‌ها، آرمان‌ها، کردارها، آداب و رسوم و مضامین اجتماعی روزگار خود را استادانه به‌تصویر کشیده است. وی بسیاری از آسیب‌های اجتماعی روزگار خود را با هنرمندی تمام، نشان داده است.

با پژوهش در اشعار بیدل می‌توان به درک جامعه‌شناختی و روان‌شناختی از روزگار شاعر رسید؛ از آسیب‌های اجتماعی، خاستگاه و علل پیدایش این ناهنجاری‌ها آگاه

شد؛ میزان شباهت یا تفاوت میان آسیب‌های اجتماعی عصری با زمان حاضر را دریافت و راهکارهایی برای مبارزه با کژروی‌های اجتماعی ارائه کرد.

کلیدواژه‌ها: آسیب اجتماعی، آسیب‌شناسی اجتماعی، بیدل دهلوی، هندی، سبک اصفهانی،

شناخت‌نامه

مریم شیری کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی و ویراستار متون ادبی است. به فعالیت‌های پژوهشی به‌ویژه در فرهنگ و ادبیات عامه، مهارت در نگارش مقاله و کتاب، تدریس دروس عمومی و تخصصی مقاطع تحصیلی گوناگون، انواع آموزش‌های مرتبط با حوزه‌های محیط‌زیست و مدیریت پسماند، و نیز انجام فعالیت‌های دفتری و کارهای مربوط به امور اداری علاقه‌مند است و سابقه تدریس در دانشگاه‌های آزاد، علمی‌کاربردی و پیام‌نور را دارد. ایشان به طور مستمر در همایش‌ها و گردهمایی‌های مختلف ادبی - فرهنگی با ارائه مقاله و ایراد سخنرانی شرکت داشته است.

فهرست آثار و تألیفات:

- نگارش کتاب فرهنگ ضرب‌المثل‌های شهرستان پاسارگاد (۱۴۰۰)
- نگارش چند کتاب شعر و داستان بزرگسال و نیز چند کتاب شعر و داستان کودک در زمینه محیط‌زیست و مدیریت پسماند که در مراحل اولیه چاپ قرار دارند؛
- نگارش چند کتاب پژوهشی در موضوعات عرفانی، سبک هندی، فرهنگ عامه و مردم‌شناسی که در مراحل اولیه چاپ قرار دارند؛
- همکاری با مجله‌های گوناگون علمی پژوهشی و علمی‌ترویجی و چاپ مقاله در مجله‌های مختلف.

شعر بیدل: از رمز عرفانی تا درام درونی

مریم صالحی نیا^۱

چکیده:

شعر بیدل دهلوی، با آن که در بستر سبک هندی و عرفان اسلامی شکل گرفته، در عمق خود از ظرفیتی فراتر از تصویر و زبان برخوردار است؛ ظرفیتی که می‌توان آن را «دراماتیک» نامید. در شعر بیدل، تصویر نه عنصری ایستا بلکه صحنه‌ای پویاست که در آن نیروهای متقابل به گفت‌وگو و کشمکش درمی‌آیند. این پژوهش با رویکردی میان رشته‌ای و روش تحلیل کیفی متن می‌کوشد مؤلفه‌های درام همچون صحنه، کنش، شخصیت، گفت‌وگو و کشمکش را در تصاویر شعری بیدل شناسایی کند و نشان دهد که تخیل شاعر در بسیاری از موارد تصویر را به کنش نمایی بدل می‌سازد. در این میان، مفاهیمی چون «خیال»، «تشخیص» و «تجسد اندیشه» بنیادهای صحنه‌پردازی ذهنی بیدل را شکل می‌دهند. تحلیل نمونه‌های شعری نشان می‌دهد که بیدل با به رهگیری از جدال مفاهیم متقابل و زبان تصویری چندلایه، نوعی «درام درونی» می‌آفریند. بدین سان، می‌توان شعر بیدل را جلوه‌ای از تلفیق تخیل عرفانی و درام فلسفی دانست؛ جایی که شاعر می‌کوشد اندیشه را به مدد عناصر دراماتیک به فهم درآورد،

کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، درام درونی، صحنه‌پردازی ذهنی، ظرفیت‌های نمایی، سبک هندی،

دکتر مریم صالحی‌نیا استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد است. آنچه در ادامه می‌آید رزومه مرتبط ایشان با بیدل پژوهی است:

فهرست آثار و تألیفات:

- دیدگاه‌های ادبی بیدل [پایان‌نامه دکترای تخصصی] استاد راهنما: مه‌دخت پورخالقی چترودی، استاد مشاور: محمود فتوحی، مریم صالحی‌نیا، پدیدآور: خلیل‌الله افضلی، دانشگاه فردوسی مشهد (۱۳۹۳)
- بررسی عناصر سورئال در غزلیات بیدل دهلوی [پایان‌نامه کارشناسی ارشد] استاد راهنما: ابراهیم استاجی، استاد مشاور: مریم صالحی‌نیا، دانشجو: داود نقی شیخی، دانشگاه تربیت معلم سبزوار (۱۳۹۳)
- بررسی تأثیر عرفان هندو له ویژه مکتب ادوایت و دانته بر افکار و اندیشه‌های بیدل دهلوی. [پایان‌نامه دکترای تخصصی] استادراهنما: مریم صالحی‌نیا. استاد مشاور: فیاض قرائی. پدیدآور: گلناز میرسالاری. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - دانشگاه فردوسی مشهد (۱۴۰۱)
- تحلیل روایی حکایت استاد کیمیا جوهر از مثنوی عرفان بیدل دهلوی، نویسندگان: مریم صالحی‌نیا، محمدسعید میرزایی، همایش بین‌المللی شرق‌شناسی و مطالعات ایرانی علی‌گره‌ند (۱۳۹۵)
- تلاش برای ترسیم الگوی ارتباط روایی در مثنوی‌های بیدل، نویسندگان: مریم صالحی‌نیا، محمدسعید میرزایی، نشریه شعرپژوهی (بوستان ادب) «(تابستان ۱۳۹۹) شماره ۲
- برابرزادهای فارسی آئمن و برهمن در مثنوی‌های بیدل با نظریه آموزه‌های مکتب ادوایت و دانته، نویسندگان: گلناز میرسالاری، مریم صالحی‌نیا، فیاض قرائی، نشریه جستارهای ادبی (ادبیات و علوم انسانی سابق) «دوره ۵۵، شماره ۲ (تابستان ۱۴۰۱)
- مفهوم «وحدت» در مثنوی‌های مولانا و بیدل دهلوی براساس استعاره‌های شناختی، نویسندگان: سیده زهرا میرنژاد، محمد تقوی، مریم صالحی‌نیا، نشریه ادبیات عرفانی» دوره ۱۵، شماره ۳۵ (زمستان ۱۴۰۲)
- مفاهیم مایا در مثنوی‌های بیدل، اوپه نیشدها و مکتب ادوایت و دانته، نویسندگان: گلناز میرسالاری، مریم صالحی‌نیا، فیاض قرائی، پانزدهمین کنفرانس بین‌المللی زبان، ادبیات، فرهنگ و تاریخ (۱۴۰۲)
- مفهوم تناسخ در مثنوی‌های بیدل براساس انگاره‌های هستی‌شناختی دین هندو، نویسندگان: گلناز میرسالاری، فیاض قرائی، مریم صالحی‌نیا، نشریه جستارهای ادبی (ادبیات و علوم انسانی سابق) دوره ۵۷، شماره ۲ (تابستان ۱۴۰۳)
- خلقت و آفرینش در مثنوی‌های بیدل با نظریه منابع فلسفی و عرفانی دین هندو، نویسندگان: مریم صالحی‌نیا، فیاض قرائی، گلناز میرسالاری، نشریه پژوهشنامه فرهنگ و ادبیات آیینی، دوره ۳، شماره ۲ (پاییز و زمستان ۱۴۰۳).

آهنگ شادی و زندگی در شعر بیدل دهلوی

منیر عسگر نژاد^۱

چکیده:

در هر دوره شاعران، نماینده جامعه معاصر خویش هستند. التهاب و آرامش اجتماعی را می‌توان با کمی دقت و تأمل، در نوشته‌ها و شعر هر دوره احساس کرد. در سبک هندی، با توجه به مردمی بودن شعر، نوسانات اجتماعی شدیدتر از همیشه در آثار شاعران آشکار است. بیدل دهلوی از شاعران نکته‌سنج سبک هندی، آینه‌ای برای دوران خویش است. او در کنار مضامین و درونمایه عرفانی اشعارش، هم صدا با غم و رنج دوران، به شیوه‌های گوناگون آهنگ شاد زندگی را نیز به خواننده القا می‌کند.

واژگان شاد، وزن‌های عروضی، کلمات قافیه، ردیف‌های خاص شعری و سایر نشانه‌های شعر بیدل، آهنگ شاد، طبیعت زنده و امید به زندگی را در مضامین عرفانی و غنایی به تصویر می‌کشد. در این مقاله تلاش شده است نمونه اشعار بیدل در ارتباط با آهنگ شادی و زندگی در عصر و شعر او بررسی شود و همچنین نگاهی به اشعار هم‌مضمون معاصرین شاعر، پیش از دوران بیدل و پس از او داشته باشیم.

کلیدواژه‌ها: آهنگ، جامعه، شادی، ردیف، طبیعت، وزن عروضی، سبک هندی.

منیر عسگر نژاد دکترای زبان و ادبیات فارسی دارد و شاعر، نویسنده، پژوهشگر و مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز است.

فهرست آثار و تألیفات:

- کاش می‌شد تو را نفس بکشم/ مجموعه غزل
- مدرنیسم و ادبیات کودک و نوجوان
- یه آسمون ستاره/ مجموعه داستان کودک
- موج شورانگیز (مجموعه پژوهشی سه جلدی شعر مشروطه، شعر معاصر، شعر انقلاب)

مقایسه و تحلیل معنای مجازی «دیوار» در غزلیات بیدل دهلوی و صائب تبریزی

نسرین فقیه ملک مرزبان^۱

فاطمه سلیمان بیکی^۲

چکیده:

یکی از مهم‌ترین ابزارهای تصویرآفرینی و بیان غیرمستقیم در زبان ادبی «مجاز» است که از آن برای بیان مؤثرتر مفاهیم استفاده می‌شود. تصاویر مکانی مانند در، دیوار، پنجره و... در ادب فارسی بسیار حائز اهمیت است. این عناصر که در ابتدا کارکردهای توصیفی و فیزیکی داشته‌اند، به مرور با پیشرفت تصویرپردازی‌ها و به کمک معناسازی‌های بدیع بار معنایی جدیدی پیدا کرده‌اند. این پژوهش به بررسی و مقایسه معانی مجازی واژه دیوار در غزلیات بیدل دهلوی و صائب تبریزی می‌پردازد. دیوار در گذر زمان از مفهومی محسوس و صرفاً مادی به نماد پیچیده محدودیت، فاصله، جدایی عاشق و معشوق، حجاب میان سالک و حقیقت و... تبدیل شده است و در نگاه شاعران مختلف با توجه به جهان بینی متفاوت آن‌ها معانی گوناگونی دارد.

طی این تحقیق که براساس منابع کتابخانه‌ای و به روش توصیفی-تحلیلی با بررسی غزلیات دو شاعر شاخص سبک هندی صورت گرفت، همسوبا سیر تحول معنای دیوار از عنصری مادی و فیزیکی به مفهومی فلسفی، عرفانی و انتزاعی، مشخص شد این واژه به عرصه پیچیده‌تری از کاربرد مجاز تبدیل شده و معناهای جدیدی ساخته است. در

۱. تهران / nfaghih@alzahra.ac.ir

۲. تهران / fatemehsoleimanbeiki@gmail.com

شعر بیدل با رویکردی فلسفی و عرفانی، دیوار پرده‌ای بر حقیقت و مانع شهود عرفانی است؛ درعین حال این مفهوم در شعر صائب با نگاهی واقع‌گرایانه‌تر به جدایی عاشق و معشوق، محدودیت‌های عاطفی و فاصله اشاره دارد. دیوار در شعر بیدل حجاب میان خود و حقیقت است اما در شعر صائب مانع دیدار و نشانگر محدودیت‌های مادی است. ماهیت دیوار در نگاه بیدل ذهنی، فلسفی و وجودی است اما صائب آن را ملموس و ترویزیکی و اجتماعی می‌داند. بیدل هدف از شکستن این دیوار را فنا در توحید و شهود وحدت وجودی بیان می‌کند؛ در حالی که صائب تبریزی با شکستن این دیوار می‌خواهد به وصال یار و رهایی از قید و بند دست پیدا کند.

کلیدواژه‌ها: مجاز، دیوار، بیدل دهلوی، صائب تبریزی.

شناخت‌نامه

نسرین فقیه ملک مرزبان دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی در دانشکده ادبیات دانشگاه الزهرا(س) تهران است.

شناخت‌نامه

فاطمه سلیمان بیکی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه الزهرا(س) تهران دارد.

جلوه‌های سبک هندی در اشعار دکتر قیصر امین پور

علی اکبر قاسمی گل افشانی^۱

چکیده:

در هر نفسم بوی گلی تازه شکفته ست
یک باغ تبسم شده ام در خودم امشب

(دکتر قیصر امین پور)

اگر سبک هندی را همچون دریایی بدانیم، نازک اندیشی‌ها و خیال‌پردازی‌ها و مضمون‌آفرینی‌های تازه را می‌توان جزو گهرهای گران‌قیمت و نفیس آن به شمار آوریم. این دریای پرگوهر اگرچه در دوره‌ها و سبک‌های بعدی به سمت خشکی پیش‌رفت اما همچنان می‌توان رگه‌هایی از آن را در شعرهای شاعران بعدی دید. زنده‌یاد دکتر قیصر امین‌پور (۲ اردیبهشت ۱۳۳۸ - ۸ آبان ۱۳۸۶) دانش‌آموخته دکتري زبان و ادبیات فارسی و استاد دانشگاه تهران بودند و بر میراث ادبی گذشتگان ما اشراف داشتند. به دلیل اشراف و تسلطی که بر میراث ادبی و فرهنگی ایران داشتند از مفاهیم و تعبیر و تصاویر و مضامین متون کلاسیک فارسی در شعرهایش بهره گرفتند. این بهره‌گیری بر غنای محتوایی اشعار او افزود. به دلیل سال‌ها مطالعه و تدریس و پژوهش در گستره فرهنگ و ادب کلاسیک ایران، مفاهیم و تعبیر و تصاویر و مضامین جزو ذخیره‌ها و اندوخته‌های ذهنی او شد و به صورت‌های آگاهانه و یا ناآگاهانه تأثیر خودش را نشان داد. در حوزه تأثیرپذیری‌های قیصر امین‌پور باید گفت که ایشان به سبک هندی به‌ویژه

شناخت‌نامه

علی‌اکبر قاسمی گل‌افشانی دانش‌آموختهٔ دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تهران (۱۳۹۳-۱۳۹۹)، کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شهید بهشتی (۱۳۷۸-۱۳۸۱)، کارشناس دبیری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه گیلان (۱۳۷۷-۱۳۷۴) و دبیرزبان و ادبیات فارسی قائم‌شهر و مدرس مدعو دانشگاه فرهنگیان مازندران و مراکز آموزشی دیگر است و مدیریت خردسرای فردوسی مازندران را به عهده دارد.

ایشان تا کنون در همایش‌ها و سمینارهای بسیاری با ارائهٔ مقاله شرکت و سخنرانی داشته است. آقای قاسمی سابقهٔ تدریس در دانشگاه شهید بهشتی تهران، دانشگاه فرهنگیان ساری، دانشگاه فرهنگیان قائم‌شهر، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قائم‌شهر و ... را در کارنامهٔ علمی خود دارد.

فهرست آثار و تالیفات:

- گل‌افشان، انتشارات رسانش نوین، تهران (۱۳۹۲)
- سبک‌روحان عاشق، انتشارات رسانش نوین، تهران (۱۳۹۳)
- منحنی قائم‌تابع ابروی توست، انتشارات رسانش نوین، تهران (۱۳۹۳)
- گنجینهٔ ادب پارسی، انتشارات رسانش، تهران (۱۳۹۳)
- جان و تن من فدای ایران، انتشارات رسانش نوین، تهران (۱۳۹۴)

به شعر دو چهرهٔ برجستهٔ آن؛ یعنی، بیدل دهلوی و صائب تبریزی نظر داشت و از مضامین و تصویرها و نازک‌خیالی‌های آن‌ها بهره گرفت. همین بیتی را که در پیشانی چکیده وجود دارد در نظر بگیرید و به عدد و معدود «یک باغ تبسم» بنگرید. این شیوهٔ کاربرد عدد و معدود در شعر شاعران سبک هندی به‌ویژه بیدل دهلوی بسامد بالایی دارد. یا می‌دانیم که بیدل به قول استاد شفیع کدکنی «شاعر آینه‌ها» است و «حیرت مقیم خانهٔ آیینۀ» اوست. قیصر نیز در چند جا از آینه و حیرت و حیرانی بهره گرفته است. ما سعی داریم در این مقاله به تأثیرپذیری‌های قیصر امین‌پور از سبک هندی بپردازیم.

من سایه‌ای از نیمهٔ پنهانی خویشم
تصویر هزار آینه حیرانی خویشم

(دکتر قیصر امین‌پور)

کلیدواژه‌ها: سبک هندی، بیدل، صائب، تأثیر، قیصر امین‌پور، اشعار.

- پرستویی دیگر، انتشارات رسانش نوین، تهران (۱۳۹۶)
- استادی که رحمدل بود؛ زندگی و خدمات علمی و فرهنگی زنده‌یاد استاد دکتر غلامرضا رحمدل شرفشاده؛ انتشارات رسانش نوین، تهران (۱۳۹۷)
- هرگز نمیرد آنکه دلش ...؛ نگاهی به زندگی و خدمات علمی و فرهنگی زنده‌یاد استاد دکتر محمد معین؛ انتشارات رسانش نوین، تهران، (اردیبهشت ۱۳۹۷ / چاپ دوم: خرداد ۱۳۹۷)
- فرهنگ‌نامه؛ انتشارات رسانش نوین، تهران، (۱۳۹۷)
- آفتابی در میان سایه‌ای؛ نگاهی به زندگی و احوال زنده‌یاد آقاسید حسین؛ انتشارات رسانش نوین، تهران (۱۳۹۷)
- گنج زری بود در این خاکدان؛ نگاهی به زندگی معلم گرامی زنده‌یاد سید دلاور اسلامی؛ انتشارات رسانش نوین، تهران (۱۳۹۸)
- آن شهری که دروی دلبر است؛ زنده‌یاد استاد دکتر محمد معین از نگاه مردم شریف آستانه اشرفیه گیلان؛ انتشارات رسانش نوین، تهران (۱۳۹۸)
- دو رکعت عشق؛ نگاهی به محرم در گل افشان؛ انتشارات رسانش نوین، تهران (۱۳۹۸)
- تار بسود؛ انتشارات رسانش نوین، تهران (۱۳۹۸)
- خردمند و بیدار و روشن‌روان؛ نگاهی به زندگی و خدمات علمی و فرهنگی استادام سرکار خانم دکتر گیتی تجربه‌کار؛ انتشارات رسانش نوین، تهران (۱۳۹۸)
- فرزندان ایران؛ نگاهی به زندگی زنده‌یاد سرهنگ منوچهر احمدی گل افشانی؛ انتشارات رسانش نوین، تهران (۱۴۰۳)
- افسوس که افسانه‌سرایان ...؛ چهل قصه و افسانه به روایت پیران گل افشان؛ انتشارات رسانش نوین، تهران (۱۴۰۳)
- سرهنگ گل افشانی؛ نگاهی به زندگی زنده‌یاد سرهنگ علی رضانی گل افشانی؛ انتشارات رسانش نوین، تهران (۱۴۰۳).

تحلیل روان شناختی شعر بیدل دهلوی با رویکرد ترکیبی:

از ناخودآگاه تا عشق و مرگ

سیما قدرتی^۱، زیبا قدرتی^۲

چکیده:

شعر بیدل دهلوی یکی از برجسته‌ترین جلوه‌های شعر فارسی در دوره صفویه و هند است که به دلیل پیچیدگی‌های ساختاری، عمق معنایی و غنای استعاری، همواره مورد توجه ادیبان و پژوهشگران بوده است. با این حال، تحلیل‌های صرفاً ادبی نتوانسته‌اند تمامی لایه‌های زیربنایی اندیشه وی را آشکار سازند. این پژوهش بر این فرض استوار است که شعر بیدل، بازتابی عمیق از جهان درونی پیچیده شاعر است؛ جهانی که میان ناخودآگاه جمعی و فردی، مفهوم بنیادین عشق، و اضطراب هستی شناختی مرگ درنوسان است. هدف این تحقیق، رمزگشایی این ابعاد روان شناختی با استفاده از چارچوب‌های نظری ترکیبی است.

روش‌شناسی:

روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی-تحلیلی است که مبتنی بر تحلیل محتوای کیفی گزیده‌ای از ابیات منتخب و غزلیات عرفانی دیوان بیدل دهلوی صورت پذیرفته است. چارچوب نظری این تحلیل بر تلفیق چهار دیدگاه روان شناختی استوار است:

۱. زیگموند فروید: برای تحلیل ساختارهای اولیه ناخودآگاه، مکانیسم‌های دفاعی و تعارضات سرکوب شده.

۲. اریک فروم: جهت بررسی ماهیت عشق به مثابه یک کنش فعال و رهایی‌بخش در برابر انزوا.

۳. اروین یالوم: برای مطالعه اضطراب‌های وجودی، به ویژه مرگ و فنا، و تلاش شاعر برای غلبه بر آن از طریق معناسازی.

۴. کارل گوستاو یونگ: برای واکاوی نمادها، اسطوره‌ها و نقش کهن الگوها در تجربه عرفانی بیدل.

یافته‌ها و تحلیل‌ها:

۱. ساختار ناخودآگاه و کهن الگوها

شعربیدل مملو از تصاویری است که از ناخودآگاه جمعی سرچشمه می‌گیرند. تحلیل مبتنی بر یونگ نشان داد که نمادهایی چون «آب»، «آینه»، «پروانه و شمع» و «سفر» به عنوان کهن الگوهای بنیادین عمل می‌کنند. رؤیاپردازی شاعر در ابیات، بیشتر بازتابی از تلاش برای ادغام سایه با خودآگاه است؛ سایه‌ای که در اینجا نه تنها شامل غرایز سرکوب شده فرویدی، بلکه شامل اضطراب‌های هستی‌شناختی نیز هست. شعربیدل اغلب بیانگر تلاشی مداوم برای عبور از لایه‌های ناخودآگاه شخصی به سوی "خود" به مثابه مرکزیت وحدت بخش روان است.

۲. عشق به مثابه رهایی وجودی

بر اساس دیدگاه اریک فروم، عشق در دیوان بیدل ماهیتی رهایی‌بخش و وجودی دارد. این عشق، نه صرفاً احساس شهوانی، بلکه یک «کنش فعال» است که شاعر را از قید تعلقات دنیوی و هویت فردی محدود رها می‌سازد. در این منظر، عشق به معشوق (حقیقی یا مجازی) تنها پلی است برای عبور از «خود فردی» و ادغام با «کل هستی».

۳. فردیت یابی و گذر از خود

فرایند فردیت یابی در شعربیدل یک مسیر خطی نیست، بلکه یک چرخه دائمی است. شاعر به جای پذیرش کامل «خود کاذب» اجتماعی، دائماً در حال جدال برای بازیافتن جوهر حقیقی خود است. این تلاش غالباً با احساس از خود بیگانگی همراه است.

که فروم آن را در انسان مدرن تشریح می‌کند. بیدل این انزوا را با سرمایه‌گذاری بر عشق متعالی جبران می‌کند.

۴. مرگ و آگاهی از فنا:

اندیشهٔ اروین یالوم در مورد مرگ به خوبی با دغدغه‌های بیدل همخوانی دارد. مرگ برای بیدل نه یک نقطهٔ پایان، بلکه یک آگاهی بنیادین است که به زندگی معنا می‌بخشد. شناخت فناپذیری، شاعر را وادار به جست‌وجوی جاودانگی از طریق معنا و خالق می‌کند. شعرا و مملو از تصاویر گذر و نیستی است، اما این نیستی همواره راهی به سوی وحدت باز می‌کند؛ یعنی پذیرش این حقیقت که فنای فردی، پیش شرط ادغام با حقیقت ابدی است.

نتیجه‌گیری:

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که شعر بیدل دهلوی صرفاً بیان احساسات نیست، بلکه یک مکاشفهٔ روان‌شناختی تمام‌عیار است. شاعر با گذر موفقیت‌آمیز از لایه‌های ناخودآگاه شخصی به ناخودآگاه عرفانی (یونگی)، به یک تمامیت روانی دست می‌یابد.

در این مقام، عشق و مرگ به دورویهٔ سکه هستی‌شناختی تبدیل می‌شوند؛ عشق، فرایند پیوستن به ابدیت از طریق رهاسازی ایگو است، و مرگ، واقعیت اجتناب‌ناپذیر این مسیر. شعر بیدل در نهایت، نقش یک متن درمانی را ایفا می‌کند که در آن روان شاعر به تعادل نهایی دست می‌یابد.

کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، روانکاوی، ناخودآگاه، فردیت‌یابی، عشق، مرگ پژوهشگران:

شناخت‌نامه

سیما قدرتی استادیار گروه مشاوره، واحد تهران غرب دانشگاه آزاد اسلامی است. ایشان کارشناسی رادیولوژی (علوم پزشکی تهران ۱۳۷۳-۱۳۷۷)؛ کارشناسی ارشد مشاوره خانواده (علامه طباطبایی ۱۳۸۵-۱۳۸۷) و دکترای مشاوره (علامه طباطبایی ۱۳۸۷-۱۳۹۱) دارد. خانم قدرتی پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد (M.Sc.) خود را با عنوان «بررسی اثربخشی گروه درمانی مبتنی بر دیدگاه فرانکل بر افزایش

سلامت عمومی بیماران مبتلا به ام اس» در سال ۱۳۸۷، و پایان‌نامه دکترای (PH.D) را با عنوان «ارزیابی اثربخشی آموزش نظریه گسترده و ساختن و ترکیب آن با شعر درمانی در کاهش تعارضات ارزشی والد فرزند» در سال ۱۳۹۱ دفاع کرده است.

ایشان مقالات متعددی در مجلات معتبر داخلی و خارجی دارد و تا کنون راهنمایی و مشاوره پایان‌نامه‌های زیادی را بر عهده داشته است.

فهرست آثار و تألیفات:

- ترجمه کتاب خانواده درمانی مثبت، کونولی و کونولی، سیما قدرتی، صدیقه احمدی، ارسباران (۱۳۸۹)
- کتاب رهبری گروه، نینا براون، سیما قدرتی، صدیقه احمدی، دانژه (۱۳۹۲)
- مقابله با وسواس فکری- عملی، تیسون روتور، سیما قدرتی، یاسمین برزگر، آوای نور (۱۴۰۰)
- درمان شناختی رفتاری افسردگی کودکان و نوجوانان، کنارد، هاگز، فاکسول، سیما قدرتی، مصطفی قلاوند، آوای نور (۱۴۰۱)
- آسمان وسیع مراقبه ذهن آگاهی برای کودکان، ویتنی استوارت، سالی ریپین، دکتر سیما قدرتی، مریم قربانی آقبلاغی، ارجمند (۱۴۰۴).

زبان ناب، ادبیات، و بیدل؛

جستاری در جهان معنا و لفظ

حسن قریبی^۱

چکیده:

زبان، نخستین ابزار بشر برای مواجهه با جهان است؛ با آن دنیا را نام‌گذاری کردیم، احساسات را توصیف کردیم، و اندیشه‌ها را ثبت کردیم. اما زبان، هرچقدر دقیق، محدود است. اونمی تواند همه رازهای درون ما را بگشاید.

ادبیات، در این جاست که وارد صحنه می‌شود: نه به عنوان ابزاری اضافی، بلکه به عنوان یک بال همراه زبان. ادبیات، شعر، و اسطوره‌ها، خلأ زبان را پر می‌کنند، تجربه‌های پیچیده و عرفانی را بیان می‌کنند و ناممکن را ممکن می‌سازند.

با این حال، گاه زبان خود، بدون هیچ تزئین، شاهکاری ناب می‌آفریند؛ نمونه بارز آن را در سعدی می‌بینیم: زبانی ساده و روان، که بدون تکیه بر ابزارهای پیچیده ادبی، عمیق‌ترین احساسات و حکمت‌ها را منتقل می‌کند. در چنین زبان ناب، هر واژه مثل سنگی قیمتی می‌درخشد و هر جمله، دریچه‌ای به تجربه‌ای جهانی می‌گشاید.

بیدل اما مسیر متفاوتی را طی می‌کند. او زبانی خلق می‌کند که همچون رودخانه‌ای پریچ وخم است؛ گاه آرام، گاه خروشان، گاه در خود می‌پیچد تا اسرار معنا را آشکار کند. مخاطب او، برخلاف سعدی که هم شیرینی و هم روانی زبان را می‌پسندد، عطش معنایی دارد؛ عطشی که نمی‌تواند با ساده‌نگاری یا شیرینی صرف رفع شود.

۱۶۲

چکیده، مقالات ششمین غرس بین‌المللی بیدل دهلوی
آینده ششم

زبان بیدل پیچیده است و چندلایه، گاه در ابهام می لغزد و غالباً نیازمند تأمل و بازخوانی است.

مخاطب بیدل به دنبال تجربه ادبیات در پوشش زبان است؛ نه فقط برای فهم پیام، بلکه برای غرق شدن در جریان معنا و صدا و تصویر. زبان. در این جستار مایلیم به نمونه‌هایی اشاره کنم که بیدل با کمترین بهره‌گیری از ادبیات، زبان ناب را تجربه کرده است و مروری توانایی او را در این حوزه داشته باشیم.

کلیدواژه‌ها: زبان ناب، ادبیات، جهان معنا، بیدل.

شناخت‌نامه

حسن قربی مدیر روابط بین‌الملل فرهنگستان زبان و ادب فارسی، شاعر، نویسنده و پژوهشگر حوزه زبان و ادبیات فارسی است.

کارکردهای دانش بومی و فرهنگ مردم در اشعار بیدل دهلوی

عبّاس قنبری عُدیوی^۱

چکیده:

بیدل دهلوی، از شاعران نامدار سبک هندی و از نام‌آوران پارسی‌گوی جهان است. اندیشه و افکار این شاعر عارف و نکته‌سنج، برای شناخت بهتر پیوندهای تاریخی، جغرافیایی، فرهنگی، اجتماعی و هنری ایرانیان و دیگر ملت‌ها بایسته و شایسته است. بررسی آثار این شاعر خلاق و توانا نشان می‌دهد که یکی از مضمون‌ها و درونمایه‌های شعراو، به کارگیری فرهنگ عامه و دانش بومی است. پژوهشگر با بهره‌مندی از روش اسنادی و مطالعه دیوان او، برخی موارد مبتنی بر این دو مقوله مهم را از شعر و کلام او برگزیده است تا به بازشناسی دقیق‌تر و توجه بهتر همراه با شاهد و نمونه به سخن او کمک کند. ویژگی‌های سبک هندی-اصفهانی و تجلی خاص فولکلور و دانش عامه در شعر این دوره، می‌تواند به پیوندهای ژرف اندیشانه دوتمدن کهن هند و ایران بپردازد. عمده مواردی که به این شعر و سبک مربوط می‌شود، عبارت‌اند از: دقت در دیده‌های روزمره، زنده‌پنداری اشیاء، ریزبینی عامیانه، تعبیر خاص مردمی، اغراق عامیانه، حکمت عامیانه و فرهنگ کوچه و خانه و نکته‌های معمول زندگی.

۱۶۴

چکیده مقالات ششمین غرس بین‌المللی بیدل دهلوی
آینده ششم

پیوستگی عرفان، ادب و فولکلور در کلام بیدل، جوهره خاصی به شعر او داده است که می‌تواند وی را به سرآمدان شعر آمیخته با فرهنگ و دانش عامیانه معرفی کند.

کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، فرهنگ مردم، دانش بومی، فولکلور، سبک هندی.

شناخت‌نامه

عباس قنبری عدیوی، نویسنده و پژوهشگر فرهنگ مردم، دکترای زبان و ادبیات فارسی (گرایش ادبیات عامه) دارد و آموزگار دانشگاه فرهنگیان تهران (ایران) است.

ایشان همچنین مؤلف ۴۵ عنوان کتاب و بیش از ۱۵۰ مقاله در پهنه‌های مردم‌شناسی، فولکلور، ایران‌شناسی و عشایر بختیاری، رئیس کارگروه تخصصی فرهنگ و ادبیات عامه انجمن ترویج زبان و ادبیات فارسی، داور مقاله‌های علمی و پژوهشی چندین دانشگاه کشور، کارشناس برنامه‌های فرهنگی و ادبی رادیو و تلویزیون، مدیر انتشارات نیوشه است.

آقای قنبری ریاست بنیاد ایران‌شناسی چهارمحال و بختیاری، ریاست کارگروه تخصصی فرهنگ و ادبیات عامه انجمن ترویج زبان و ادبیات فارسی، آموزگاری دانشگاه فرهنگیان، ریاست پیشین دانشگاه فرهنگیان چهارمحال و بختیاری، معاونت پیشین دانشجویی دانشگاه فرهنگیان کشور، معاونت اداری و مالی صندوق رفاه دانشجویان وزارت علوم، و قائم مقامی صندوق رفاه دانشجویان وزارت علوم را نیز در رزومه کاری خود دارد.

بررسی واژگان خاص در اشعار بیدل دهلوی

با رویکرد سبک‌شناسانه

مهدیه قیصری^۱

چکیده:

به استناد دانش گسترده سبک‌شناسی، محیط زندگی، اندیشه، نگرش و عقاید هر شاعر بر فضای شعری او از سه منظر زبانی، ادبی و فکری تأثیر می‌گذارد.

بیدل دهلوی از غزلسرایان صاحب‌نام در عرصه پهناور ادب پارسی است که اندیشه و نگرش ویژه، استواری در کلام، زبان، تفکر و جهان‌بینی وی عاملی برای گزینش واژگان خاص شده است.

استخدام واژگان در اشعار بیدل یکی از مؤلفه‌های مهم بر محور هستی‌شناسی شاعر است به گونه‌ای که شعر شگفت‌آور، پیچیده و پرتنوع شاعر، آینه‌ای است که خواننده را به سمت و سوی تجزیه و تحلیل عمیق، در گزینش طیف گسترده و معنادار واژگان سوق می‌دهد و درونمایه سخن پر حلاوت شاعر را آشکار می‌کند.

این مقاله به جایگاه واژگان خاص بیدل از منظر سبک‌شناختی و بازتاب اندیشه و نگرش شاعر در گزینش آن‌ها می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها: بیدل، سبک‌شناسی، واژه خاص، سبک هندی،

مهدیه قیصری دانشجوی دورهٔ دکتری رشته زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی کاشان است و تاکنون سابقهٔ تدریس در دانشگاه‌ها و مراکز مختلفی از جمله: آزاد اسلامی واحد کاشان، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، دانشگاه فنی حرفه‌ای فدک (دانشگاه ملی مهارت)، دانشگاه علمی کاربردی، دانشگاه مهد علم، و دبیر دبیرستان‌های دولتی و غیردولتی شهرستان کاشان را دارد. وی همچنین مدرس کارورزی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان کاشان، مدرس آموزشگاه کنکور راهی نو در شهرستان کاشان، و سخنران و عضو هیئت علمی کانون نشر فرهنگ اسلامی شهرستان کاشان است.

ضرورت بازنگری در روش‌های جهانی سازی میراث فارسی

گارینه کشیشیان سیرکی^۱

چکیده:

میراث فارسی و ایرانی، گنجینه ارزشمندی از گذشته ماست که هویت ملی، اجتماعی و فرهنگی ما را شکل داده است. حفظ و نگهداری از این میراث، نه تنها وظیفه اخلاقی و انسانی ماست، بلکه برای پیشرفت و توسعه جامعه نیز ضروری است. فهرست میراث فارسی از آثار متنوعی شکل گرفته که در نقاط مختلف کشور جای گرفته‌اند. در انتخاب و ثبت آثار در فهرست میراث جهانی عوامل متعددی دخیل هستند، اما انتخاب متعادل این آثار در پهنه جغرافیایی یکی از عوامل مؤثر در انتخاب صحیح محسوب می‌شود. در همین راستا پرسش و دغدغه اصلی ما در این مقاله، این بود که ضرورت بازنگری روش‌های جهانی سازی میراث فارسی چیست؟ و چگونه بایستی این جهانی سازی صورت پذیرد؟ در پاسخ به این پرسش، یافته‌های پژوهش نشان داد که عوامل متعددی در این راستا تأثیرگذارند؛ از سویی حضور در فهرست میراث جهانی و جهانی سازی این میراث برای هر کشوری دارای اهمیت بسیار است، زیرا برای آن‌ها جایگاه برجسته فرهنگی در سطح جهانی و ارزش اقتصادی به همراه دارد. همچنین رد شدن ثبت یک اثر باعث از دست رفتن یک فرصت برای آن کشوری می‌شود. جهانی سازی میراث فارسی نیز برای ارتقا جایگاه فرهنگی کشورمان بسیار تأثیرگذار بوده، و شناساندن آثار و میراث فارسی در سطح جهانی می‌تواند در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی

وگردشگری، و شناساندن چهره واقعی ایران در سطح جهانی راهگشا بوده و در نهایت موجب تأمین منافع ملی و سوق به سمت توسعه پایدار باشد. غفلت از این موضوع باعث ثبت آثار فارسی برای کشورهای دیگر فارسی زبان خواهد شد و این اتفاق در سطح جهانی خوشایند نیست.

کلیدواژه‌ها: میراث فارسی، بازنگری، توسعه پایدار، منافع ملی.

شناخت‌نامه

گارینه کشیشیان سیرکی از گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل واحد تهران جنوب، متولد ۱۳۵۰ و دانشیار پایه ۲۳، مجری برنامه علمی مواد و انرژی واحد تهران جنوب است. او کارشناسی خود را در رشته علوم سیاسی (۱۳۷۳) از دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج، کارشناسی ارشد را در رشته علوم سیاسی (۱۳۷۸) از دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز و دکترایش را در رشته علوم سیاسی (۱۳۸۸) از دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی دریافت کرده است. عنوان رساله دکتری ایشان «مطالعه مقایسه‌ای مفهوم مشروعیت سیاسی در اندیشه‌های امام خمینی و یورگن هابرماس» بود و به عنوان رساله برتر شناخته شد. ایشان صاحب تألیفات و پژوهش‌های علمی متعدد است.

فهرست آثار و تألیفات:

- فرهنگ علوم سیاسی، کتاب همراه - تخصصی (۱۳۸۲)
- اندیشه سیاسی و جنبش‌های اسلامی معاصر، کتاب هفتان - تخصصی (۱۳۹۴)
- از مشروعیت سیاسی تا نقد مدرنیته، اول، نشر عروج - تخصصی (۱۳۹۶)
- ابتدال شراز منظر آرنت، نشر کانی مهر - تخصصی (۱۳۹۸)
- مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی و سیاست‌گذاری عمومی، نشر کانی مهر - تخصصی (۱۳۹۹)
- Pandemics and Epidemics Health, Polity and Economy, (2021), Lady Barbourne College, India
- Convergence and Confrontation: THE BALKANS And THE MIDDLE EAST IN THE 21st CENTURY, Belgrade, 2021, Institute of International Politics and Economics, Belgrade,
- مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی سیاسی ایران (دکتر گارینه کشیشیان سیرکی، دکتر شهرام قاضی‌زاده، دکتر محمد رضا قاضی) دانشگاه آزاد اسلامی (۱۴۰۳)
- ائتلاف راهبردی چین و روسیه در مقابل یکجانبه‌گرایی آمریکا و تأثیر آن بر امنیت ملی ایران: ۲۰۲۱-۲۰۰۹ (گارینه کشیشیان سیرکی، طاهره نطافتی، در حال انجام مراحل برای چاپ)
- ترجمه کتاب افشای سیاست (گارینه کشیشیان سیرکی و بهنام جودی) انتشارات قصیده سرا
- یکی از مترجمان پروژه ترجمه مجموعه «تاریخ فلسفه سیاسی آکسفورد»، انتشارات قصیده سرا، (۱۴۰۴) ۴ جلد از آثار منتشر شده است.

برخی از مفردات مشترک در قصاید خاقانی و قصاید بدرچاچی

ویدا کرامت^۱

علی محمد گیتی فروز^۲

چکیده:

بدرچاچی از قصیده سرایان مشهور قرن هشتم هجری است که در سرودن اشعار خود از قصاید خاقانی شروانی آشکارا تأثیر پذیرفته است و در شعر خود به صراحت از مقایسه و فضیلت اشعارش بر شعر خاقانی سخن گفته است.

در این پژوهش که به شیوه تحلیلی - توصیفی انجام شده است، به تأثیرپذیری های قصاید بدرچاچی از قصاید خاقانی در حوزه لغات پرداخته شده است.

کلیدواژه‌ها: شعر فارسی، شعر مصنوع، خاقانی شروانی، بدرچاچی.

۱۷۰

چکیده مقالات ششمین غرس بین‌المللی پیدل دهلوی
آیین ششم

۱. ویدا کرامت، کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور / keramat.vida.mm@gmail.com

۲. تهران / [@pnu.ac.ir](mailto:gitiforuz-@pnu.ac.ir)

علی محمد گیتی‌فروز دانشیار ادبیات فارسی دانشگاه اهواز خوزستان است. ایشان کارشناسی زبان و ادبیات فارسی را از دانشگاه آزاد اسلامی شوشتر (۱۳۷۴-۱۳۷۰)، کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تهران (۱۳۷۶-۱۳۷۴)، و دکترای زبان و ادبیات فارسی را از دانشگاه تهران (۱۳۸۶-۱۳۸۰) دریافت کرده است.

دکتر گیتی‌فروز مدیریت دانشگاه پیام‌نور منطقه ۷ (خوزستان، لرستان، ایلام) را در سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۱، و مدیریت دانشگاه پیام‌نور اهواز (رئیس مرکز اهواز) را در سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۹۱ برعهده داشته است. از ایشان مقالات بسیاری در مجلات معتبر داخلی و خارجی چاپ و منتشر شده است.

فهرست آثار و تألیفات:

- کتاب درسی متون نظم ۳، انتشارات دانشگاه پیام نور (۱۳۹۹)
- دیوان بدر چاچی، نشر مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۷).

شاهنامه، حماسه‌ای بر بنیاد خرد

محمدجعفر محمدزاده^۱

چکیده:

شاهنامه، کتاب اساطیر، تاریخ و داستان‌های پهلوانی ایرانیان است. گرچه در نگاه نخست، میان اسطوره و خردمندی ممکن است پیوندی دیده نشود، اما فردوسی داستان‌های اساطیری را زمینه‌ای برای خردورزی و حکمت‌اندیشی قرار داده است. اگر در جایی، روایتی از شاهنامه با معیارهای خرد سازگار نمی‌نماید، می‌توان آن را چنین توجیه کرد که فردوسی روایت را از منابع کهن برگرفته و بر پایه اصل «امانت‌داری» در اثر خود آورده است. او خود نیز می‌گوید:

تو این را دروغ و فسانه مدان به یکسان روشن زمانه مدان
زیرا روزگاران و انسان‌های هر دوره با یکدیگر تفاوت دارند و رفتارها و رویدادها نیز در
بستر زمان معنا می‌یابند. پس از آن نیز می‌افزاید:

ازو هرچه اندر خورد با خرد دگر بر ره رمز و معنی بَرَد
یعنی اگر در دریافت ژرفای داستانی درمی‌مانیم و دیدیم با خرد امروز ما سازگار
نیست، بدانیم که در آن رمزی نهفته است که می‌تواند ما را به حقیقت معنا نزدیک کند.
رفتار و کردار پهلوانان در شاهنامه آیینی ویژه دارد؛ هرچند گاه رنگی از اغراق و
بزرگ‌نمایی به خود می‌گیرد، اما از خردورزی دور نیست. نبردهای پهلوانان ایرانی بر بنیاد
خرد، خداآوری و دادگری است و پیروز واقعی آنان اند، هرچند به مرگ پهلوانی دادگرو
نیک‌نام بینجامد.

۱۷۲

چکیده: مقالات ششمین غرس بین‌المللی پیدل دهلوی
پایه ششم

حکیم فردوسی برترین توانایی انسان را در خردمندی او می‌داند:

توانا بود هر که دانا بود

و نیز برترین بخشش خدا به انسان را خرد می‌خواند:

خرد بهتر از هر چه ایزد داد

در آموزه‌های دینی نیز بر خرد بسیار تأکید شده و در کلام مولای متقیان علی^(ع)، آزمندی و طمع، خرد انسان را از میان می‌برد. فردوسی با الهام از این معنا می‌گوید:

چو داننده مردم بود آزار
همی دانش او نیاید به کار

در نگاه فردوسی، انسان نابخرد کسی است که به جای تأمل می‌شتابد و در جای گفتن، خاموش می‌ماند:

کسی را که مغزش بُود پرشتاب
فراوان سخن باشد و دیرباب

این سخن با گفتار امام علی^(ع) هم‌داستان است که فرمود: «از نشانه‌های کم‌خردی آن است که آدمی در کاری پیش از فراهم آمدن امکان، شتاب کند و در هنگام فرصت، از دستش بدهد.»

در نگاه فردوسی، «دادِ سخن» یعنی سخن در جای خود گفتن؛ حتی درست‌ودن خرد هم راه داد و برجای خود گفتن است؛ «ستایش خرد را به از راه داد»، همان راهی که شاهنامه سراسر مخاطب خود را بدان فرا می‌خواند.

کلیدواژه‌ها: شاهنامه، اساطیر، داستان پهلوانی، حماسه.

شناخت‌نامه

محمدجعفر محمدزاده متولد ۱۳۴۷، نویسنده و پژوهشگر تاریخ زبان و فرهنگ ایران است. ایشان دکترای زبان و ادبیات فارسی دارد و از پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی فارغ‌التحصیل شده است.

دکتر محمدزاده مدرس دانشگاه، معاون پیشین وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی و مدیر پیشین رادیو ایران، و سرپرست تدوین دانشنامه مطبوعات ایران بوده و تاکنون ۲۳ عنوان کتاب در حوزه فرهنگ و ادبیات و رسانه منتشر کرده است.

بیدل دهلوی و نقد تند شاعران تازه کار

عبدالرضا مدرس زاده^۱

چکیده:

تاریخ ادب فارسی (در ایران و دیگر سرزمین‌ها به ویژه شبه قاره) از گزارش رقابت‌ها و منافسه‌های ادبی شاعران و ادیبان و نقد و تحلیل رفتارهای همدیگر انباشته و سرشار است.

این روند و رفتار به دلایلی مانند تازه شدن نسل و از راه رسیدن شاعران جوان، دگرگونی سبک و شیوه سخن در تحولات سیاسی و اجتماعی هر دوره و متفاوت شدن سبک شاعران پیشکسوت با جوان و به عبارتی جدال میان سنت و نوآوری، رخ داده است.

هرچند این تفاوت و حتی تقابل در دو شیوه سبکی توجیه پذیر است؛ اما پیش آمدن پاره‌ای حواشی در این میان مانند فخرفروشی برهم و خود را بردیگری به هر دلیل برتر دانستن و نیز هم‌دیگر را به بی‌دانشی و بی‌ذوقی متهم کردن از مواردی است که در کنار دلسوزی شاعر پیشکسوت برای میراث ادبی و نگران از سنت ستیزی تازه‌واردها شایان تأمل است.

مولانا بیدل دهلوی با وجود آن که به سبب شیوه خاص معنی‌آرایی و تصویرسازی و در خود فرو رفتگی‌های هنری، زندگی و چهره‌ای متفاوت با دیگر شاعران دارد، نتوانسته است با رفتار بیرون از شأن و اخلاق شاعران تازه کار و نام‌جوی کنار بیاید و در غزلی به مطلع: «امروز ناقصان به کمالی رسیده‌اند» دیدگاه خود را در رفتار ایشان و

۱۷۴

چکیده: مقالات ششمین غرس بین‌المللی بیدل دهلوی
پایه ششم

دفاع از شعر فارسی و شیوه درست شاعرانه در حالی که شعر را به استقبال غزل معروف سعدی شیرازی (اینان مگر ز رحمت محض آفریده اند) سروده، بیان کرده است در مقاله حاضر به تحلیل این رفتار بیدل پرداخته ایم.

کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، سبک هندی، مفاخره، انتقاد، سبک تازه.

شناخت‌نامه

عبدالرضا مدرس زاده عضو هیئت علمی و دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کاشان است.

قصیده ابر فرخی سیستانی در هوای شعر بیدل دهلوی

صادق مدرس زاده^۱

عبدالرضا مدرس زاده^۲

چکیده:

قصیده فرخی سیستانی با پیش درآمد (تشبیب) برآمدن ابر از دریا و سپس مدح شاه محمود غزنوی یکی از بهترین نمونه‌های شعر خراسانی است که ده‌ها شاعر ایرانی و نیز بیرون از ایران هر کدام آن را با مفاهیم فلسفی (ناصر خسرو) عرفانی (سنایی) اخلاقی (صایب) باز نشر مدح درباری (قائمی) و حتی در غزل (سعدی و حافظ) ... آن را دنبال کرده‌اند.

شاعر نامدار سرزمین هند عبدالقادر بیدل دهلوی هم در حدود ۳۰ غزل پایان یافته به حرف الف را بر همین وزن و حتی قافیه شعر فرخی سروده است با این تفاوت که بیدل برای رهایی از سایه سنگین تأثیرپذیری از شاعران ایرانی تمام استقبال‌های خود را علاوه بر به کارگیری تعبیر و تصاویر خاص با ردیف شعر همراه کرده است تا هم از کارکرد شگفت و شگرف ردیف بهره بگیرد و هم مضامین خود را با ضرباهنگ تکرار وازه (ردیف) پیرواند تا نوآوری بی مانند خود را به هنگام بهره‌برداری از شعر گذشته فارسی را به ثبت برساند.

۱۷۶

چکیده مقالات ششمین غرس بین‌المللی بیدل دهلوی
پیاپی ششم

۱. ایرانشهر

۲. دانشیار زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه آزاد اسلامی کاشان

مجموع چنین رفتارها و ابداعاتی توانسته است بیدل دهلوی را شاعری کاملاً متفاوت و مستقل و سبک‌آفرین معرفی کند.

کلیدواژه‌ها: سبک خراسانی، سبک هندی، فرخی سیستانی، بیدل، تأثیرپذیری.

شناخت‌نامه

صادق مدرس‌زاده دانشجوی مقطع دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه ولایت (ایران‌شهر)، فارغ‌التحصیل مقطع کارشناسی دانشگاه تهران، فارغ‌التحصیل مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه کاشان و برنده جایزه ادبی «دکتر بهنیا» است. ایشان عضو هیئت مدیره انجمن ادبی «کانون نشر فرهنگ اسلامی کاشان» می‌باشد و سابقه تدریس در دانشگاه آزاد اسلامی در درس عمومی و درس اختصاصی رشته ادبیات و تدریس آزفا «آموزش زبان فارسی به دانشجویان عراقی» را در رزومه خود دارد.

بیدل دهلوی و دغدغه‌های انسان امروز

بررسی تطبیقی جهان‌بینی شعری بیدل دهلوی و سهراب سپهری:

خوانشی معناشناختی از انسان، هستی و تنهایی در دو سنت عرفانی و مدرن

وحید مدرس زاده^۱

چکیده

این پژوهش به بررسی تطبیقی شعر بیدل دهلوی و سهراب سپهری می‌پردازد و می‌کوشد نشان دهد چگونه دو شاعر متعلق به دو زمانه، دو سرزمین و دو سبک متفاوت، در بنیان‌های اندیشه‌ورزانه به یکدیگر نزدیک می‌شوند. بیدل، شاعر برجسته مکتب عرفانی هند، هستی را شبکه‌ای از اشارات، تناقض‌ها و بازی‌های ادراکی می‌بیند؛ او جهان را آینه نفس و انسان را موجودی در جست‌وجوی رهایی از کثرت می‌داند. سهراب سپهری، در سنت شعر مدرن ایران، هستی را از چشم یک مشاهده‌گر پاک‌ذهن روایت می‌کند و از طریق طبیعت‌گرایی، سکوت، و توجه به «حضور لحظه» نوعی عرفان غیرمکتبی را شکل می‌دهد.

در این مقاله، با تکیه بر تحلیل معناشناختی، نشان داده می‌شود که هر دو شاعر اگرچه رویکردی متفاوت دارند یکی رازپرداز، فشرده‌گو و مبتنی بر اشاره؛ و دیگری شفاف، مینیمال و مبتنی بر شهود اما در درون مایه‌هایی چون تنهایی، هویت و نسبت انسان با هستی به طرز تأمل‌برانگیزی هم‌نفس‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد که شعر بیدل

در پی عبور از واقعیت و رسیدن به «هستی بی چهره» است، در حالی که شعر سهراب در پی آشتی دادن انسان با واقعیت و حضور او در جهان. این تقابل مکمل، چشم اندازی تازه از پیوند عرفان کهن و معنویت مدرن به دست می دهد.

کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، سهراب سپهری، تطبیق شعر، معناشناسی شعر، عرفان و معنویت، انسان معاصر، تنهایی و هویت، زیبایی‌شناسی عرفانی.

شناخت‌نامه

وحید مدرس زاده دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کاشان است و کارشناس ارشد خود را در زمینه علوم ارتباطات اجتماعی در رشته روزنامه‌نگاری دریافت کرده است.

بررسی ویژگی‌های گونه شرقی زبان فارسی با تمرکز بر شعر بیدل دهلوی

هما مرادی نسب^۱

چکیده:

بیدل دهلوی از شاعران پرآوازه‌ای است که در هند زاده شده و در همان دیار درگذشته است. تاکنون از جنبه‌های گوناگونی به شعر بیدل پرداخته شده است. یکی از جنبه‌هایی که کمتر بدان پرداخته شده، بررسی زبان شعر بیدل براساس جغرافیایی است که او در آن می‌زیسته است. علی‌رأی، از پژوهشگرانی است که به موضوع گونه‌های زبانی توجه کرده است. به عقیده او، هر متن براساس مکانی که در آن پدید آمده است، می‌تواند به گونه زبانی متفاوتی تعلق داشته باشد. برای مثال، او عقیده دارد که در زبان فارسی، گونه‌های سیستانی، هروی و فرارودی وجود دارد. به نظر می‌رسد زبان شاعرانی که در هند و شرق ایران می‌زیسته‌اند با زبان شاعران نواحی دیگر ایران مانند نواحی مرکزی، غربی، شمالی و جنوبی، متفاوت بوده است. پرسش اصلی این است که کدام ویژگی‌های زبانی موجود در شعر بیدل را می‌توان با جغرافیای سرایش متن مرتبط دانست؟ فرضیه پژوهش این است که ارتباط معناداری میان جغرافیای سرایش یک متن و زبان به‌کاررفته در آن وجود دارد. بر همین اساس، با روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از پیکره‌های زبانی دیجیتال، زبان شعر بیدل با زبان شاعرانی که در نواحی دیگر ایران می‌زیسته‌اند، مقایسه می‌شود و یافته‌هایی در سطح آوا، واژه و جمله‌بندی، ارائه

۱۸۰

چکیده: مقالات ششمین غرس بین‌المللی بیدل دهلوی
پایه ششم

می‌گردند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند تعلق بیدل دهلوی به ناحیه هند، باعث وجود برخی از تمایزهای زبانی در شعر او شده است.

کلیدواژه‌ها: ویژگی‌های زبانی، گونه‌های زبانی، سبک‌شناسی، گونه‌شناسی، بیدل دهلوی.

شناخت‌نامه

هما مرادی نسب دانش‌آموخته کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تهران، و دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تهران است. ایشان معلم فارسی دبیرستان، استاد مدعو واحد «فارسی عمومی» در دانشگاه تهران، و استاد مدعو واحد «آشنایی با ادبیات فارسی» در دانشگاه صنعتی شریف است و تجربه زیادی در تدریس به دانش‌آموزان المپیادهای ادبی دارد.

فهرست آثار و تألیفات:

- مقاله «بررسی ویژگی‌های گونه شرقی زبان فارسی در شیرین و خسرو امیر خسرو دهلوی در مقایسه با خسرو و شیرین نظامی گنجوی»، وحید عیدگاه طرقله‌ای، هما مرادی نسب، کهن‌نامه ادب پارسی (پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)
- جستار «ادبیات و فرصت‌های نو» در نشریه علمی-دانشجویی طرفه.

بازنمایی ذهن کودک و ساختارهای ادراک کودکی در چند شعر بیدل دهلوی

محدثه مؤذنی راد^۱

چکیده:

پژوهش حاضر، واکاوی بازنمود «ذهن کودک» در مجموعه‌ای از اشعار بیدل دهلوی است که کمتر در حوزه ادبیات کودک و نوجوان بررسی شده‌اند. با توجه به پیچیدگی‌های سبکی و استعاری شعر بیدل، فرض پژوهش بر این است؛ شعرهایی که مربوط به پیش از تثبیت سبک هندی متأخر اوست، واجد سادگی تصویری و تجربه‌زیستی خاصی هستند و امکان استخراج عناصر نزدیک به ذهنیت کودک را داراست. پژوهش با رویکرد تحلیلی و توصیفی انجام شده است. محقق به ۴ غزل و بررسی آن بسنده و سپس مؤلفه‌هایی مانند خیال پردازی کودکان، درک شهودی، خودمحوری، شخصیت‌بخشی‌های کودکان که زیر مجموعه نظریه رشد کودک ژان پیاژه است، مورد تحلیل قرار داده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که در بخشی از این اشعار، تصویری لطیف و شفاف از جهان کودکان ترسیم شده است؛ جهانی که در آن ادراک‌ها هنوز نظام پیچیده استعاری دوره پختگی شعر بیدل را نیافته‌اند. پژوهشگر بر این باور است که برخی شعرهای بیدل می‌توانند به عنوان بخشی ناشناخته از تاریخ تطوری ادبیات کودک در حوزه فارسی هندی تلقی شوند و نشان دهند که ریشه برخی از تمثیل‌پردازی‌های متأخر بیدل، در تجربه‌های ابتدایی و ذهنی او نهفته است. نیز

۱۸۲

چکیده: مقالان ششمین غرس بین‌المللی بیدل دهلوی
پیاژه ششم

این پژوهش می‌تواند چشم‌اندازی تازه برای مطالعات میان‌رشته‌ای «سبک هندی» و «ادبیات کودک و نوجوان» با رویکردی روانشناسانه فراهم آورد و راه را برای تحلیل ژرف‌تر تحول ذهن و زبان بیدل هموار کند.

کلیدواژه‌ها: ادبیات کودک، ذهن کودکانه، سبک هندی، بیدل.

شناخت‌نامه

محدثه مؤذنی‌راد پژوهشگر و نویسنده، دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی مشهد و دبیر ادبیات فارسی (رسمی آموزش و پرورش) است و در این زمینه تحقیقات و پژوهش‌هایی دارد.

نقد مثالی روایت‌های شهودی بیدل دهلوی

بهمن نامور مطلق^۱

چکیده:

هانری کربن در کتاب روایت‌های شهودی کوشید تا به رویکرد مناسبی برای مطالعه داستان‌های تمثیلی سهروردی وابن سینا دست یابد. با توجه به خاستگاه فلسفی‌اش یعنی پدیدارشناسی تلاش کرد تا به دور از رویکردهای پوزیتیویستی یا تاریخ‌گرایانه رمزگان داستان‌های عرفانی را با کمترین آسیب معنانشناختی رمزگشایی کند. در این گونه از داستان‌ها دولایه روایی وجود دارد یکی لایه بیرونی و ظاهری و دیگری لایه درونی و باطنی و هر یک آینه دیگری قلمداد می‌شوند. از آنجایی که دسترسی به لایه باطنی امکان‌پذیر نیست برای شناخت آن می‌توان از لایه آشکار و صریح بیرونی استفاده کرد.

نقد پدیدارشناسی مثالی می‌تواند برای مطالعه روایت‌های بیدل دهلوی نیز به خوبی به کار گرفته شود. حکایت‌هایی مانند «طلسم حیرت» موضوع خوبی برای مطالعه با این روش محسوب می‌شوند. هدف نوشتار حاضر بررسی حکایت‌های عرفانی و شهودی بیدل با تأکید بر «طلسم حیرت» با نقد پدیدارشناسی مثالی است.

کلیدواژه‌ها: روایت‌های شهودی، عالم مثال، هانری کربن، نقد پدیدارشناسی مثالی، بیدل دهلوی.

بهمن نامور مطلق، نشان‌شناس ایرانی، دانشیار گروه فرانسه دانشگاه شهید بهشتی، عضو انجمن هنر و ادبیات تطبیقی و معاون صنایع دستی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری است. پس از سپری کردن کارشناسی مترجمی زبان فرانسه برای ادامه تحصیل به فرانسه عزیمت کرد. کارشناسی ارشد خود را در رشته زبان‌شناسی و رایانه از دانشگاه بلژپاسکال در کلمون-فران گرفت. سپس دکترای خود را در رشته ادبیات تطبیقی و در همان دانشگاه ادامه داد. او از سال ۱۳۸۱ تا سال ۱۳۸۸ دبیر و معاون پژوهشی فرهنگستان هنر بود. وی هم اکنون معاون پژوهشی خانه هنرمندان جمهوری اسلامی ایران است.

فهرست آثار و تألیفات (به فارسی و فرانسه):

درآمدی بر بینامتنیت / درآمدی بر اسطوره‌شناسی / بینامتنیت از ساختارگرایی تا پساساختارگرایی / سفر نگاره / اسطوره شهر اصفهان / فرهنگ مصور نمادهای تصویری (به همراه منیژه کنگرانی) / نقد تکوینی در ادبیات و هنر به همراه دکتر اسداللهی / اسطوره‌شناسی نزد نور تورپ فرای (به همراه ندا سیفی) / اسطوره‌شناسی نزد ماکس مولر و اکنون در راهیم (به همراه بهروز عوض پور) / نشان‌شناسی فیلم‌های دفاع مقدس / دانش‌های تطبیقی / طاق بستان / گفت‌وگومندی در ادبیات و هنر / اسطوره متن هویت‌ساز، حضور شاهنامه در ادب و فرهنگ ایرانی / اسطوره متن بینا فرهنگی، حضور شاهنامه در ادبیات دیگر کشورها / اسطوره‌کاوی عشق در فرهنگ ایرانی.

واژگانی مشابه واژگان یزدی در شعر بیدل دهلوی

محمدرضا نجاریان^۱

یدالله جلالی پندری

فاطمه شیرسلیمیان

چکیده:

میرزا عبدالقادر بن عبدالخالق ارلاس (۱۰۵۴-۱۱۳۳) متخلص به بیدل از شاعران ترک تبار و پارسی‌گوی هندی است. اشعار بیدل در نظم و نثر آینه تمام‌نمای سبک هندی به شمار می‌رود. در حوزه سبک‌شناسی زبانی شعر بیدل دارای نوآوری‌های زبانی و هنجارگریزی است که می‌توان آن را حاصل تأثیر گویش متفاوت وی دانست.

در تقسیم‌بندی‌های زبانی، گویش‌ها با توجه به مناطق جغرافیایی تقسیمات گوناگونی دارند که هر کدام از ویژگی فهم‌پذیری برخوردارند. خطه کویری یزد دارای نوعی گویش مخصوص به خود است که از گذشته تا امروز جریان دارد و هنوز مردمان ساکن یزد از این گویش استفاده می‌کنند. برخی واژگان مورد استفاده این مردم در متون کهن فارسی رواج دارد که نشان از دیرینگی این گویش است. در شعر بیدل واژگانی وجود دارد که با واژگان گویش امروزی مردم یزد مشترک است مانند: اشتلم (غروُلند)، بسمل (حيوان سربریده)، هلیدن (گذاشتن) از سرواگردن (بی‌توجهی کردن) و یا عبارات کنایی مانند: آب به هاون کوبیدن (کار بیهوده کردن)، برگردن افتادن (تحمیل شدن)، دست

۱. نویسندگان این مقاله، هر سه، از شهر یزد در همایش شرکت دارند.

شستن (منصرف شدن) و... در این پژوهش برآنیم به جمع‌آوری و بررسی واژگان رایج گویشی یزدی در شعر بیدل پیردازیم.

کلیدواژه‌ها: واژگان یزدی، گویش یزدی، بیدل دهلوی، سبک زبانی

شناخت‌نامه

یدالله جلالی پندری (زاده ۱۰ فروردین ۱۳۳۸) ادیب، نویسنده، پژوهشگر، محقق ادبی، استاد گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه یزد و عضو وابسته فرهنگستان زبان و ادب فارسی است. ایشان دکترای زبان و ادبیات فارسی (۱۳۶۸-۱۳۷۷ش) را در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران گذراند و از محضر اساتیدی چون عبدالحسین زرین کوب، محمدرضا شفیعی کدکنی، محمدعلی اسلامی ندوشن، خسرو فرشیدورد، اسماعیل حاکمی، امیربانو کریمی، مظاهر مصفا، علی رواقی، سید جعفر شهیدی، جلیل تجلیل، حسین لسان، مظفر بختیار، محمود نشاط یزدی و علی شیخ الاسلامی بهره برده است. تخصص دکتر جلالی بیشتر در حوزه ادبیات معاصر ایران و نقد ادبی است؛ اما در زمینه آیین نگارش، مکتب‌های ادبی و متون غنایی هم تدریس می‌کند. یکی از کارهای به یادماندنی ایشان بنیانگذاری کتابخانه تخصصی گروه ادبیات فارسی دانشگاه یزد در سال ۱۳۸۰ش است. دکتر جلالی عضو مجامع مختلف علمی نیز می‌باشد.

شناخت‌نامه

محمدرضا نجاریان، پژوهشگر نمونه، خوشنویس فوق ممتاز، عضو هیئت علمی و رئیس دانشکده زبان و ادبیات فارسی دانشگاه یزد است. ایشان تاکنون سمت‌های اجرایی متعدد داشته و کتاب‌های مجنون لیلی، شرح ابیات المجانی الحدیثه (ترجمه کتاب المجانی الحدیثه)، و شرح دشواری‌های مقامات حریری از جمله تألیفات ایشان است.

شناخت‌نامه

فاطمه شیرسلیمیان دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه یزد است و پایان‌نامه ارشد خود را با عنوان «نقد و تحلیل اشعار ناصر یزدی» در سال ۱۳۹۷ دفاع کرده و پایان‌نامه دکتری‌اش با عنوان «فرهنگ جامع گویش یزدی» در دست نگارش است. ایشان سابقه تدریس و همکاری با برخی مجلات علمی دارد.

بیدل و خوانش دیجیتال تحلیل کلان داده‌ای از مضامین عرفانی در اشعار او

محراب نجعی نژاد^۱

چکیده:

زبان رمزآلود، ساختار نحوی نامتعارف، و انبوه مفاهیم عرفانی و فلسفی در شعر بیدل، سبب شده است که تحلیل‌های سنتی مبتنی بر شرح و تفسیر متنی، تنها به بخش محدودی از ظرفیت تأویلی آثار او دست یابند. در چنین زمینه‌ای، بهره‌گیری از رویکردهای نوین میان‌رشته‌ای، به‌ویژه «مطالعات ادبیات دیجیتال»، می‌تواند افق‌های تازه‌ای را در شناخت شبکه‌های معنایی و مضامین محوری شعر بیدل بگشاید. پژوهش حاضر با عنوان «بیدل و خوانش دیجیتال: تحلیل کلان داده‌ای از مضامین عرفانی در اشعار او» تلاشی است برای پیوند دادن روش‌های نوین داده‌محور با نقد ادبی و عرفانی سنتی. برای نمونه، خوشه‌ای با محوریت واژگان «نیستی، آینه، سایه، وهم، نقطه» بیشترین هم‌واژگی را در غزلیات بیدل نشان داده و به نوعی بازتاب‌دهنده فلسفه «وحدت در کثرت» و «تجلی وجود در عدم» است. همچنین خوشه‌هایی چون «دل، آینه، نگاه، جمال، پرده» یا «هستی، خواب، خیال، آفتاب، حضور» به صورت آماری تکرار بالایی دارند و بر اساس مدل موضوعی، به حوزه‌های معنایی مرتبط با تجلی، سلوک، شهود و فناء مربوط می‌شوند. از سوی دیگر، تحلیل بسامد کلیدواژه‌ها نشان داد که واژه‌هایی نظیر «دل»، «نقش»، «خواب»، «عشق»، «خیال» و «عدم» از پرتکرارترین مؤلفه‌های زبانی در پیکره شعری بیدل هستند. این تکرار نه تنها نشان از محوریت ذهن

و خیال در ساخت جهان بینی او دارد، بلکه حاکی از نوعی منطق تصویری در سازمان معنایی اشعار است؛ منطقی که در آن، مرز میان ذهن و جهان، خیال و حقیقت، و وجود و عدم، همواره در حال لغزش و دگرگونی است.

کلیدواژه‌ها: بیدل دهلوی، تحلیل کلان داده‌ای، مضامین عرفانی، خوانش دیجیتال، پردازش زبان طبیعی، سبک هندی، معناشناسی آماری، عرفان تصویری، مدل سازی موضوعی.

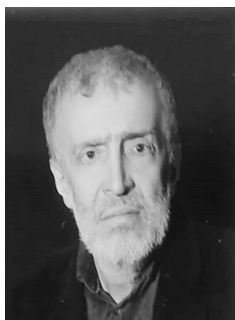
شناخت‌نامه

محراب نجعی‌نژاد متولد ۱۳۷۷ خورشیدی است و کارشناس ارشد مهندسی صنایع - سیستم‌های کلان اقتصادی اجتماعی دارد. ایشان سردبیر روزنامه سراسری اقتصاد و سازندگی است و به آثار بیدل دهلوی علاقه‌مند است.

آقای نجعی‌نژاد داور ژورنال Current Psychology از سری ژورنال‌های Springer، دارنده نشان عالی مسئولیت اجتماعی ۱۴۰۴، برگزیده اولین کنفرانس بین‌المللی بلاک چین، دی بلاک ۲۰۲۵، برگزیده جشنواره تولید ملی و رسانه ۱۴۰۴، سفیر رسمی سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران (Invest in IRAN)، مدیر برتر ارتباطات در رویداد ملی و سومین دوره‌ی مدیران ارتباطات و فعالان روابط عمومی ایران ۱۴۰۴، و منتور نوزدهمین و بیست و یکمین همایش ملی مهندسی صنایع ایران بوده است.

فهرست آثار و تألیفات:

- درآمدی بر نگهداری و تعمیرات در صنایع کلان: ارائه مدلی برای نظام آراستگی ۵S و عملکرد شرکت‌های تولیدی و صنعتی با میانجی‌گری مدیریت کیفیت جامع (TQM) و نت بهره‌ور فراگیر (TPM)
- بررسی و ارائه مدل استراتژی مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها (CSR) طی دوره همه‌گیری کووید-۱۹
- انسان‌شناسی ماورایی
- تلخیص خدمات متقابل اسلام و ایران.

عرفان بیدل

محمد باقر نجف‌زاده بارفروش (م. روجا)^۱

چکیده:

مولانا عبدالقادر بیدل دهلوی، بی‌هیچ گمانی از سرآمدان، پیشکسوتان و بزرگان شعر عصر صفویه است و شعر سبک هندی یا اصفهانی مرهون آثار باشکوه حدود ۵۰۰ سخنور برجسته چونان: بیدل، صائب تبریزی، طالب آملی، و ده‌ها سخنور دیگر است. بیدل در گستره شعرپارسی سهم باشکوهی را به خود اختصاص داده است ما نمی‌توانیم مقام بلند بیدل را نادیده گرفته و او را در سطحی فرودست برشماریم. بیدل دهلوی شاعری است حکیم یا حکیمی است شاعر. من او را شاعری جامع‌الاطراف و جامع‌الاصواف می‌شناسم. بیدل دهلوی در همه موضوعات و اندیشه‌ها، طبع‌آزمایی کرده و قلمرو و دانش و آگاهی و جهان‌بینی خود را به نمایش گذاشته است. سهل و ممتنع بودن شعرا و وی را نسبت به بسیاری از شاعران هم‌روزگارش ممتاز و متمایز از دیگر سخنوران نمایانده است. از جمله مباحثی که در شعر و نثر او شعله‌ور است، مبحث عرفان است، من عرفان بیدل را، عرفانی شیعی نام نهاده و ادامه‌دهنده آثار معرفتی بزرگانی چونان: سنائی غزنوی، مولوی، شمس تبریزی، روزبهان بقلی شیرازی و دیگر اندیشمندان پیشین می‌دانم. با این اندیشه که او وجه معرفتی شیعی‌گری‌اش بسیار برجسته و زیباست. بیدل کوشیده است به مصداق حدیث متواتر نبوی و علوی که آمده: «مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ» با نکات و صیورورت علوی، طراحی و

رنگ آمیزی نماید. تمام آثار او چه در مثنوی اکسیر اعظم، غزل‌ها، مثنوی‌ها، رباعیات و نثرش از هراهی که می‌توانسته معرفت شیعی‌اش را ترسیم و تبیین نماید، رودخانه معرفتی او در اکسیر معنوی شیعی جاری است.

کلیدواژه‌ها: صفویه، سبک هندی، اکسیر اعظم، عرفان شیعی.

شناخت‌نامه

محمد باقر نجف‌زاده مدرس ادبیات فارسی، شاعر و منتقد ادبی. در آذرماه ۱۳۳۹ در روستای خطیرکلا قائم‌شهر به دنیا آمد. علامه شهیدی، عبدالحسین زرین‌کوب، اسماعیل حاکمی، بحرالعلومی، سیدحسن سادات، مرحوم قیصرامین‌پور، محمدرضا ترکی، عبدالرضا سیف، حمیرا زمردی، مهین فرخ‌نیا، کزازی، ناصر صادقی سبزواری از کسانی بودند که وی با آنها رفاقت علمی داشت. نجف‌زاده بارها در دفاع مقدس در جبهه حضور داشت و به درجه جانبازی نیز نائل آمد. برخی از آثار وی عبارت‌اند از: در جست و جوی صبح نشابور، کفش‌هایم کو، طنزسرایان ایران از آغاز تا دوره مشروطیت. آخرین نگاشته وی ماجرای شگرف زندگی و مرگ جهان پهلوان تختی و کتاب ضرب المثل‌های مازندرانی است که توسط انتشارات سفیراردهال چاپ و منتشر شده است.

هیجان نگاری و نوشتار درمانی:

مرور نظام مند کیفی کاربردها و ابعاد درمانی نوشتن

رضوان وطن خواه^۱

چکیده:

از زمان انتشار کتاب «نیروی شفابخش نوشتن» اثر پنه بیکر و اونز در سال ۲۰۱۴، توجه علمی به نوشتن به مثابه‌ای رویکردی درمانی و اثربخش، در حوزه‌های گوناگون فزونی یافته است. این مقاله، مرور نظام مند کیفی‌ای از مهم‌ترین پژوهش‌های انجام شده در بازه ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۵ ارائه می‌دهد که ابعاد درمانی نگارش ابرازگر و شفابخش را بررسی می‌کنند. پایگاه‌های اطلاعاتی از جمله وب‌آوساینس، پسیک اینفو، اسکوپوس، پاب مد و گوگل اسکالر برای یافتن مقالات معتبر جست و جوشدند که از روش‌های روایت محور، موضوعی یا مردم‌نگارانه برای کاوش در نقش نوشتن به عنوان ابزاری برای التیام روانی و اجتماعی بهره برده بودند.

ترکیب موضوعی مطالعات منتخب، چهار حوزه محوری را آشکار ساخت: ۱. تنظیم هیجانی و پردازش ضربه روانی، که در آن نوشتن به افراد امکان بیان و بازآفرینی تجارب دشوار را می‌دهد؛ ۲. بازآفرینی هویت و معنا سازی، به ویژه در بسترهایی چون بیماری مزمن، مهاجرت و بحران‌های اجتماعی؛ ۳. سازواری روانی و مراقبت از خود که به ویژه در گروه‌های حرفه‌ای مانند کارکنان مراقبت تسکینی و دانشجویان دانشگاه مشهود است؛ و ۴. ترجمه فرهنگی و بومی سازی که بر قابلیت انطباق الگوهای نوشتن ابرازگر و مؤثر در زمینه‌های زبانی و فرهنگی متنوع تأکید می‌کند.

این مرور با برجسته‌سازی شواهد کیفی نشان می‌دهد که نوشتن چگونه به روایت تجربه کمک و همچنین به مثابه فرایندی پویا از التیام و رشد عمل می‌کند. این یافته‌ها بر ارتباط میان رشته‌ای نوشتار درمانی به عنوان پلی میان روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و مطالعات ادبی صحنه می‌گذارد و هم‌زمان قابلیت بومی‌سازی آن را فراهم می‌آورد. بنابراین روش‌هایی مانند نوشتن روزانه، خودنگاشت درمانی و روایت درمانی می‌توانند در چارچوب‌های آموزشی و بالینی ادغام شوند و برای این واقعیت تأکید کنند که نوشتن هم حقی انسان است و هم نیرویی شفابخش.

کلیدواژه‌ها: نگارش مؤثر، مرور نظام‌مند کیفی، تنظیم هیجانی، بازسازی هویت، نیروی التیام‌بخش نوشتن.

شناخت‌نامه

رضوان وطن‌خواه پژوهشگر، مدرس، تسهیلگر و مشاور است. ایشان دکترای تخصصی زبان و ادبیات فارسی از دانشگاه شهیدبهبشتی و مدرک مهارت مدیریت کسب‌وکار (DBA) از علوم و فنون تهران دارد. خانم وطن‌خواه همچنین دارای گواهینامه‌های بین‌المللی روش‌شناسی و پژوهشگری از اتریش است.

غیرت و غیریت

مفهوم «غیرت» در شعر بیدل دهلوی

شروین وکیلی^۱

چکیده:

ارتباط میان من و امر قدسی و واسطهٔ میانی شان یعنی عشق در این چارچوب موضوعی مسئله‌زاست. دیگر غیرت عارضه‌ای ساده در حاشیهٔ تجلی حسن و حسادت معشوق نیست. بلکه به چیزی پیچیده‌تر و موضوعی هستی‌شناسانه برکشیده می‌شود. یعنی غیرت به امری ذاتی در من‌ها بدل می‌شود:

غزل ۱۴۳۱:

شمع این محفل مرا بر سوختن پروانه کرد
هر که باشد غیرت از هم‌پیشه پیدا می‌کند
مرد را سامان غیرت عارضی نبود که شیر
ناخن و دندان همان در بیشه پیدا می‌کند

در نهایت غیرت برای بیدل شکلی از گسست میان من و هستی است که پیوند میان من و قدسی را نمایان می‌سازد و با تجلی من بر من و او در من پیوند دارد، اما این شبکه را خلاصه نمی‌کند و زیر پوشش نمی‌گیرد.

غزل ۱۳۷۸:

زدور باش ادب غیرتی معاینه شد

۱۹۴

چکیده: مقالات ششمین غرس بین‌المللی بیدل دهلوی
آیین ششم

که محرمان همه خود را خیال او کردند

و

غزل ۲۱۱۱:

خجالت غیرت ازین بیش چه خواهد بودن
عالم افسانه و من پنبه کش گوش خودم

و

غزل ۲۳۴۱:

غیرت یکتایی اش از خودشناسی ننگ داشت
قدر ما این بس که ما هم خویش را نشناختیم

و

غزل ۲۸۲۵:

حرف غیرت راه می زد از هجوم ما و من
بر در دل تا نهادم گوش دانستم تویی

و

غزل ۷۶۸:

غیرت پرده غفلت به دل و دیده گماشت
تا تو پیدا نشوی آینه در عالم نیست

کلیدواژه‌ها: غیرت، امر قدسی، عشق، غزل.